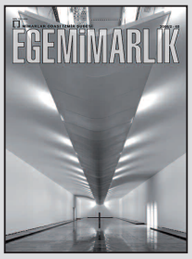

Kapak Fotoğrafı: Cemal Emden
Afrodisyas Ek Müzesi, Cengiz Bektaş

Yıl: 18 Sayı: 65 2008/2

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından üç ayda bir yayınlanır.
Yerel Süreli Yayın
Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyelerine ücretsiz gönderilir.

Yayınlayan:
Mimarlar Odası İzmir Şubesi adına;
Yayın Komitesi

Sahibi: Hasan Topal

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Nilüfer Çınarlı Mutlu

Yayın Sekreteri:
Tuba Çakıroğlu

Grafik Tasarım:
Güler Özsakarya

Yayın Komitesi:
T. Didem Akyol Altun
Tuba Çakıroğlu
Şeniz Ergeçgil Çıkış
Nilüfer Çınarlı Mutlu
Erdal Onur Diktaş
Ebru Türkdamar Diktaş
Zehra Akdemir Ersoy
Hikmet Gökmen
Eser Gültekin
Güngör Kaftancı
Emel Kayın
Nezihat Köşklük
İlker Özdel
Belgin Terim
Hasan Topal
Gürhan Tümer
(Soyadına göre alfabetik)

Yayın Yeri:
1456 Sokak No: 8/10 Alsancak -İZMİR
Tel : (232) 463 66 25 (pbx)
Faks : (232) 463 52 12
e-posta : egemim@izmimod.org.tr
web : www.izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği	: (236) 414 86 50
Aydın Temsilciliği	: (256) 213 25 27
Didim Temsilciliği	: (256) 811 57 74
Kuşadası Temsilciliği	: (256) 612 00 91
Manisa Temsilciliği	: (236) 232 68 07
Nazilli Temsilciliği	: (256) 312 84 83
Ödemiş Temsilciliği	: (232) 545 73 73
Salihli Temsilciliği	: (236) 715 08 13
Turgutlu Temsilciliği	: (236) 312 04 21
Uşak Temsilciliği	: (276) 212 29 57
Alaşehir Oda Temsilcisi	: (236) 653 55 57
Aliağa Oda Temsilcisi	: (232) 616 33 37
Bergama Oda Temsilcisi	: (232) 633 28 71
Dikili Oda Temsilcisi	: (232) 673 34 45
Menemen Oda Temsilcisi	: (232) 832 90 32
Selçuk Oda Temsilcisi	: (232) 892 67 17
Soma Oda Temsilcisi	: (236) 613 61 63
Söke Oda Temsilcisi	: (256) 518 48 88
Tire Oda Temsilcisi	: (232) 511 17 66
Torbalı Oda Temsilcisi	: (232) 856 61 96

Yayın Koordinatörü:
Ahmet Buğdaycı

Teknik Hizmetler, Reklâm Pazarlama ve Basım Dağıtım:
Yapı-Endüstri Merkezi
Fulya Mah. Yeşilçimen Sok.No: 4 / 430
(Polat Towerside) 34394 Şişli / İstanbul
Tel : (212) 266 70 70
Faks : (212) 266 70 10
e-post : yayinpazarlama@yem.net
web : www.yem.net

Baskı:
Doruk Grafik San. ve Tic. Ltd. Şti.
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi,
5. Cadde No: 44 Bağcılar - İstanbul
Tel : (212) 629 01 26
Faks : (212) 629 26 46
e-posta : dorukgrafik@tnn.net

Baskı Tarihi: 28 Mart 2008

Yayın Koşulları

• Gönderilecek yazılar 1600 kelimeyi geçmemeli,Türkçe ve İngilizce özet içermelidir. • Görsel malzeme, teknik işlemlere uygun orjinal fotoğraf, dia olabilir (Dijital ortamda iletiliyor ise min. 20 cm. eninde, gerçek 300 dpi çözünürlükte olmalıdır). Çizimler, küçüldüklerinde okunabilir olmalıdır. • Yazıların her türlü sorumluluğu yazarına aittir. • Yazı ve fotoğraflar için kaynak gösterilmesi zorunludur. • Yayın Komitesi'nin kararı yazara yazılı olarak iletilir.

İÇİNDEKİLER

Başyazı 2

Haberler 3

M. Halis Günel H. Emre Ilgın	**Bir Mimari Tasarım Kriteri Olarak Rüzgar Enerjisi Kullanımı**	6
Hasan Topal	**Ulaşım Politikaları, Tüp Geçitler ve İzmir EXPO 2015**	12
Emre Ergül Can Kaya	**Datça Konut Mimarlığı**	16
Gürhan Tümer	**Yapılar Yapılırken**	26
Gaye Birol	**Kentlilik Bilinci ve Balıkesir'den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi**	28
Müjgan Bahtiyar Karatosun	**XIX. Yüzyılda Ticaret Faaliyetlerinin Temsili Mekanları: Eski Foça'da Tuz Depoları**	32

Yapı Tanıtım

Cengiz Bektaş	**Afrodisyas Ek Müzesi**	36
Derya Akdurak Liane Bencuya	**Kırmızı**	42

Yayın Tanıtım 48

Şube'den

Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin Genel Kurulu ve seçimleri 26 – 27 Ocak 2008 tarihlerinde gerçekleşti. Mimarlık alanını ilgilendiren sorunların ve mimarlık uygulama alanındaki daralmanın tartışıldığı genel kurul sonunda seçilen yönetim kurulumuz, Mimarlar Odası'nın geleneğinden gelen toplumsal ve mesleki sorumluluğu bağlamında, yönetim ilke ve politikalarını belirlemiş, iki yıllık çalışma programını bu politikalar ekseninde hazırlayarak üyelere iletmiştir.

Ülkemiz çok önemli bir tarihsel süreçten geçmektedir. Uygulanmakta olan neoliberal ekonomi politikalar ve bu politikaların belirlediği siyasi iktidar, başta anayasa olmak üzere çok sayıda yasada değişiklikler yaparak gündemi oluşturmaktadır.

Sosyal Güvenlik reformu adı altında, çalışanların emeklilik haklarını ve gelecek güvencelerini daraltan, bir anlamda ortadan kaldırmayı hedefleyen yasa değişikliği önerisi toplumsal yaşamı derinden etkilemektedir. Çalışanların, sendikaların ve meslek odalarımızın büyük tepkisiyle karşılanan yasa değişikliği yeniden düzenlenmek üzere geri çekilmiştir. Ancak sosyal güvenlik alanında kazanılmış, anayasal, ekonomik ve demokratik hakların korunması ve geliştirilmesi bütün toplumsal kesimlerin etkin dayanışmasına ve mücadelenin kararlılıkla sürdürülmesine bağlıdır.

Yoksulluğu ortadan kaldırmanın koşulu, sosyal güvenliği yok sayan, kent toprakları ve sermaye rantı politikaları yerine, bölgeler arası dengeli gelişmeyi gözeten, istihdam yaratan, yöresel kaynaklara dayalı, dengeli ve uzun soluklu yatırım ve üretim planlamalarının yaşama geçirilmesi ile mümkündür.

İnsan haklarının tamamlayıcı bir unsuru olan, herkesin sağlıklı güvenli bir konutta yaşama hakkı yok sayılmakta, kentsel dönüşüm uygulamaları ve toplu konut uygulamalarından gerçek ihtiyaç sahiplerinin yararlanması sağlanamamaktadır. Özellikle büyük kentlerimizde yer alan bazı kentsel dokular, kentsel yenileme adı altında, yaşayanlar yerlerinden edilerek küresel sermaye için rant projeleri haline getirilmektedir.

Kentlerimizin sağlıksız gelişen ve güvenli olmayan yapı stokunun, yaşayanların barınma haklarına saygılı, katılımcı ve demokratik, bilimsel ortamlarda ele alınarak geliştirilecek ileriye dönük, tutarlı politikalarla güvenli, sağlıklı ve nitelikli hale getirilmesi ortak beklentimizdir.

Herkes için standartları yeterli, sağlıklı yaşam çevrelerinin oluşturulması, mimarlık kültürünün benimsenmesi, kentleşme süreçlerinde bilimsel, demokratik, katılımcı anlayışların duyarlılıkla ve uzun soluklu uygulanması ile olanaklıdır.

YÖNETİM KURULU

Ege Mimarlık'tan

Küresel ısınma gerçeğini yoğun olarak hissettiğimiz şu günlerde enerji korunumu üzerine "Geleceğin Güneş Kentleri ve Mimarisi" sunumu ile Odamızın konuğu olan Çetin Göksu, söyleşi sonrasında "hangi Güneş projelerin İzmir'de uygulanabileceğinin" tartışıldığı bir forumu da yönetti. Bu bağlamda yer verdiğimiz haberimizin yanı sıra M. Halis Günel ve Emre Ilgın tarafından ele alınan "Bir Mimari Tasarım Kriteri Olarak Rüzgar Enerjisi Kullanımı" makalesi; dünya genelinde tüketilen enerjinin büyük bir kısmını kullanan binalara, yenilenebilir enerjilerle entegrasyon bağlamındaki müdahalelerin kaçınılmaz olduğu günümüzde, rüzgar enerjisi - bina tasarımı ilişkisini mercek altına alıyor.

" Ulaşım Politikaları, Tüp Geçitler ve İzmir EXPO 2015" makalesi ile dergimize katkıda bulunan Hasan Topal, kentimizin güncel problemleri ve çözüm önerilerine değiniyor.

"Datça Konut Mimarlığı" başlığı altında Datça'ya ve iki önemli yerleşim yeri; Çeşme Mahallesi ve Yakaköy'ün yerleşim dokusuna yer veren makale, Emre Ergül ve Datçalı Can Kaya tarafından ele alınıyor.

Gürhan Tümer tarafından yayın komitesi toplantılarında dile getirilen yapıların inşa edildiği süreç, yine kendisi tarafından "Yapılar Yapılırken" başlığı altında ele alınarak, dergimizin sonraki sayılarında başka yapılar ve bu sürece ilişkin yazılarla sizler tarafından devam ettirilmesi ümidini taşıyor.

Gaye Birol'un "Kentlilik Bilinci ve Balıkesir'den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi" makalesi; kentlilik bilinci ve ilişkili kavramları ele alıp, kentlilik bilinci oluşumunu sağlayan etkenleri tartışmanın yanı sıra Balıkesir'de 1950 yılında kentlilik bilincinin gelişmişlik düzeyini gösteren bir örneği de açıklıyor. "XIX. Yüzyılda Ticaret Faaliyetlerinin Temsili Mekanları: Eski Foça'da Tuz Depoları" makalesi ise; Eski Foça limanının XIX. yüzyıldaki ticari işlevinin tanımlanmasının yanı sıra ihraç edilen yerel ürünün kıyı ölçeğindeki mekansal yansımalarını değerlendiriyor.

Müellifliğini Cengiz Bektaş'ın üstlendiği "Afrodisyas Ek Müzesi" ve müellifliğini Derya Akdurak ve Liane Bencuya'nın üstlendiği "Kırmızı" bu sayımızın yapı tanıtım bölümünde yer alıyor.

Her yılbaşında okuyucularına yeni bir kitap hediye eden Akın Nalça Moduler Spaces, bu yıl editörlüğünü Bülent Tanju'nun yaptığı "Tereddüd ve Tekerrür" kitabını yayımladı. Yayın tanıtım bölümümüzde; mimarlık ve kent üzerine 1873-1960 yılları arasından metinler sunan bu kitabın yanı sıra geçtiğimiz yıl Odamız tarafından yayımlanan Nafi Çil'in "Mimar Olmak" kitabına bir kez daha yer veriyoruz.

Bir sonraki sayımızda buluşmak dileğiyle

İyi okumalar…

YAYIN KOMİTESİ

Mimarlar Odası İzmir Şubesi 39. Olağan Genel Kurulu ve Seçimler Gerçekleşti

Mimarlar Odası İzmir Şubesi 39. Olağan Genel Kurul Toplantısı 26 Ocak 2008 tarihinde DEÜ Desem Bordo Salonu'nda gerçekleşti. Divan Başkanlığı görevini Ali Ekinci'nin, yardımcılığını ise Enver Aydın'ın üstendiği toplantıda, Banu Aydın ve Şebnem Nezihe Güneri yazman olarak görev aldılar.

Şubemiz Yönetim Kurulu 38. Dönem Başkanı Tamer Başbuğ, yaptığı açılış konuşmasında çalışma dönemi içerisinde alınan eleştirilere ağırlık vererek; SMGM, Kültürpark Yeraltı Otoparkı, EXPO ve Odamızın yeniden yapılanması konularına değindi. 2006-2007 yılları arasında Şubemizin gerçekleştirdiği etkinlik ve eğitimlerin aktarıldığı film gösteriminin ardından; 38. Dönem Şube Çalışmaları hakkında sunuş, Şube Genel Sekreteri Nilüfer Çınarlı Mutlu tarafından gerçekleştirildi. İzmir Şube ve Temsilciliklerin mali raporları Şube Yönetim Kurulu Sayman Üyesi Necdet Ulema tarafından aktarılırken, Şube Yönetim Kurulu Yedek Üyesi Ali Okan Yılmaz SMG'de ölçme ve değerlendirme kriterlerini, hazırlanan taslaklar üzerinden aktardı. Tartışmalı konulardan; muafiyet, AB serbest hizmet dolaşımı, gayrimenkul-bilirkişilik-bilgisayar programı eğitimlerinin kredilendirilmesi, değerlendirme sisteminin daha da rasyonelleşmesi, eğitim sonrası elde edilen gelir, SMG sekretaryası – Oda sekretaryası ilişkisi, network üzerinden eğitim ve web sayfasının güncellenmesi konularına değinen Yılmaz, SMG'nin en etkin uygulandığı Şubenin İzmir olduğu bilgisini de verdi.

38. Dönem Çalışmalarının aktarılmasının ardından; Levent Gedizlioğlu, Şükrü Kocagöz, Erkan Karakaya, Ali Ekinci, Cihat Pehlivanoğlu, Nüvit Uyar, Aysel Çetinsoy, Alp Burkut ve Rafet Yacan söz aldılar. Üyelerimizin dile getirdiği konular arasında; SMG eğitimlerinin paralı olması, SMG kredi uygulaması ve üyelerin zorunlu tutulması, Odanın mesleki denetim uygulaması, mimarlık pratiği-kamu ilişkisi, mimarlık ve çevre ilişkileri, mimarlık politikası, mimarlık yasa taslağı, mimarların komisyon almasının yasa taslağında mutlaka yasaklanması, çalışma programında yer alan etkinlikler, yerel yönetimlerle ilişkiler gibi konular yer aldı. Aydın Temsilciliği adına söz alan Ayşe Nagihan Sezer, Aydın'ın Şube olma çalışması içerisine girdiği bilgisini verdi. Oda-üye ilişkilerinin daha etkin olması gerektiği de vurgulandı. CHP İzmir Milletvekili Mehmet Ali Susam, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu özetleyerek, Genel Kurulun önemine değindi.

38. Dönem Şubemiz Yönetim Kurulu Başkanı Tamer Başbuğ, Yönetim Kurulu Üyesi Boygar Özlen ve Genel Sekreter Üyesi Nilüfer Çınarlı Mutlu'nun sırayla söz alarak, yapılan eleştirilere yanıt vermesinin ardından 38. Dönem Yönetim Kurulu ibra edildi.

Meslek içi eğitimlerin uygulanmasına hatta paralı olmasına hiçbir itirazı olmadığını ancak yaptırım olarak konan büro tescil belgesi verilmemesi uygulamasının çok ağır olduğunu dile getiren Salih Zeki Pekin, meslek yasasının başladığı nokta ile bugün varılan nokta arasında kayıplar verdiğini de sözlerine ekledi. Pekin, Sığınak ve Otopark Yönetmeliği örnekleri üzerinden, Odanın bu yönetmelikleri dayatması yerine yönetmeliği sorgulaması gerektiğine de değindi. Halit Değer, Odanın çalışmalarından duyduğu memnuniyeti dile getirirken, Sevgi Molva yeni dönemde Şube Yönetim Kurulu'na seçilmeleri durumunda uygulayacakları çalışma programı taslağını izleyenlerle paylaştı.

"Çağdaş Mimarlar" ve "Değişim&Gelişim" Grubunun katıldığı seçimleri Çağdaş Mimarlar Grubu kazandı. Önümüzdeki iki yıllık dönemde görev alacak olan Şube Yönetim Kurulu, Şube Soruşturma ve Uzlaştırma Kurulu, Şube Denetleme Kurulu ve Şube Meclisi üyeleri seçildi. 27 Ocak 2008 Pazar günü gerçekleşen seçimlere 616 üye katıldı.

Yönetim Kurulu Asıl Üyeler

Başkan	: Hasan Topal
Başkan Yrd	: Alev Ağrı
Sekreter Üye	: Nilüfer Çınarlı Mutlu
Sayman Üye	: Hikmet Sivri Gökmen
Üye	: Necdet Ulema
Üye	: İlker Özdel
Üye	: Arif Alptürk

Yönetim Kurulu Yedek Üyeler

Emre Ergül
Selin Zağpus Candemir
Ebru Türkdamar Diktaş
Erdal Uzunoğlu
Ali Okan Yılmaz
Hakan Kılınçarslan
H. İbrahim Alpaslan

Mimarlar Odası UIA II. Bölge ve FABSR Toplantılarına Evsahipliği Yaptı

Mimarlar Odası, 21-22 Şubat 2008 tarihlerinde İstanbul'da Feriye Kültür Merkezi'nde Karadeniz Bölgesi Mimarlar Forumu (FABSR) ve Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) II. Bölge çalışma toplantılarına evsahipliği yaptı. Programa paralel olarak, ilk gün öğleden sonra dışarıdan katılımcılara da açık olan "Karadeniz: Ortak Yaşam Alanımız - Sorunlar ve Olanaklar" temalı bir panel düzenlendi.

21 Şubat sabah saatlerinde yapılan Karadeniz Bölgesi Mimarlar Forumu (FABSR) toplantısına Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna'dan mimarlık örgütlerinin temcileri katıldı. Toplantıda, daimi sekreteryası bir süredir Gürcistan'da olan ve dört yıldır Ukrayna'nın başkanlığını sürdürdüğü FABSR'de Mimarlar Odası'nın önümüzdeki dönem için başkanlık görevini yürütmesine karar verildi. Mimarlar Odası'nın sunduğu programda, Karadeniz bölgesinde mimarlık ve kentlerle ilgili mevcut bilgi ve araştırmaların derlenmesi, ortak iletişim ağı ve platformlarının oluşturulması, ortak projeler ve bilimsel araştırmaların, yayınların geliştirilmesi konularında çalışmalar yürütülmesi ve özellikle Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ) olmak üzere, Karadeniz ülkelerinin kurdukları ortak platformların kendi alanımızla doğrudan veya dolaylı ilgili birimleriyle işbirliği içinde olunması gibi eylemler yer alıyor.

22 Şubat tarihinde tüm gün boyunca gerçekleştirilen UIA II. Bölge toplantısı, Doğu Avrupa ve Orta Doğu ülkelerinin mimarlık örgütlerinden temsilcilerin yanı sıra, UIA ve ACE yöneticilerinden oluşan bir davetli misafirler grubunu bir araya getirdi. Bu toplantı, Temmuz 2008'de gerçekleştirilecek UIA 2008 Torino Kongresi ve Genel Kurulu'nun yaklaştığı bugünlerde gündemdeki konuları değerlendirmek ve bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunmak için önemli bir platform yarattı.Toplantıda UIA II. Bölge üyesi meslek kuruluşları etkinlikleriyle ilgili bilgilendirmeler sundular. Bunun sonrasında II. Bölge etkinlikleri ve UIA 2008 Torino Kongresi ve Genel Kurulu hakkında sunuşlar yapıldı.

Yapı-Endüstri Merkezi Çok Amaçlı Yeni Merkezine Taşındı

Yapı-Endüstri Merkezi, İstanbul için alternatif bir etkinlik mekanı yarattı.

Yapı-Endüstri Merkezi kuruluşunun 40. yılında, kurulduğu günden itibaren bulunduğu Harbiye'deki merkez binasından ayrılarak, günümüz gereksinimlerine daha iyi yanıt verebilecek, modern ve daha büyük yeni binasına taşındı.

Yapı-Endüstri Merkezi, 2008 Ocak ayından itibaren hizmet vereceği yeni merkez binasında, açık sistemde tasarlanmış modern bürolar ve yeni bir etkinlik merkezi de yer alacak. YEM, taşınmayı takip eden 2008 yılı boyunca, periyodik olarak gerçekleştirdiği etkinliklerini daha da artırarak, bu yeni etkinlik mekânını bir yapı bilgi, mimarlık ve tasarım merkezine dönüştürecek.

Yapı-Endüstri Merkezi bünyesinde yer alan YEM Kitabevi, YEM Bilgi Merkezi, YEM Yayın, YEM Fuarlar bölümleri aşağıda yer alan adreste hizmet vermeye devam edecek.

Yapı-Endüstri Merkezi Yeni İletişim Bilgileri:

Fulya Mah. Yeşilçimen Sok.No: 4 / 430 (Polat Towerside)
34394 Şişli / İstanbul www.yem.net
Tel: 0212 266 70 70 Faks: 0212 266 70 10

Değerli Hocamız Prof. Dr. Atilla Cimcoz'u Kaybettik

Değerli Hocamız Prof. Dr. Atilla Cimcoz'u 18.03.2008 günü kaybettik. Atilla Cimcoz, mimarlık öğrenimini Paris'te Ecole Nationale Superieure des Beaux-Arts'ın Mimarlık Bölümü'nde tamamlamıştı. DEÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde uzun yıllar Öğretim Üyesi olarak yer alan Cimcoz, aynı üniversitede Bölüm Başkanlığı görevini de üstlenmişti.

Hocamızın ailesine, dostlarına, öğrencilerine ve tüm meslektaşlarımıza başsağlığı diliyoruz.

"Geleceğin Güneş Kentleri ve Mimarisi" Söyleşisi Doç. Dr. Çetin Göksu'nun Sunumuyla Gerçekleşti

Doç. Dr. Çetin Göksu tarafından hazırlanan "Geleceğin Güneş Kentleri ve Mimarisi" söyleşisi 19 Şubat 2008 tarihinde Mimarlar Odası İzmir Şubesi seminer salonunda gerçekleşti.

Sunuşunu "Güneş Kentler" ve "Güneş Mimarisi" ana başlıkları altında gerçekleştiren Göksu, BM tarafından yayımlanan 4. İklim Değişikliği Raporu ve AB ülkeler tarafından küresel ısınmanın beklenenden daha hızlı bir şekilde arttığı gerçeği üzerine durulduğu 2007 yılının önemli bir yıl olduğuna değindi. Göksu, küresel ısınma gerçeğini kabul edip, derhal müdahale etmemiz gerektiğini de sözlerine ekledi. Özellikle fosil yakıtlara dayalı sistemlerin etkisiyle Dünya ile Güneş arasındaki zarın yani atmosferin içerik olarak değişmesi ve bu sebeple Dünya ile Güneş arasındaki etkileşimlerde aksamaların meydana gelmesinin küresel ısınmanın ana sebebi olduğunu dile getiren Göksu, atmosferdeki kirlenmenin %80'inin kentlerden kaynaklandığını da aktardı. Bu sebeple çözüm olarak tek bir yol olduğunu ve bunun da kentlerdeki emisyon üretiminin ortadan kaldırılması olduğunu sözlerine ekleyen Göksu, Kyoto Protokolü'nün imzalanmamış olmasını da eleştirdi.

Türkiye'de yüksek güneş enerjisi değerlerine sahip olan İzmir, Antalya ve Mersin'in güneş kent olmaya yatkın olduğunu dile getiren Göksu, güneş kent modelinin geleceğin tek kent modeli olduğunu da sözlerine ekledi. Bu konuda üniversite, sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimlerin ortak çalışma yürütülmesi gerekliliğine değinen Göksu, ODTÜ yaya ve bisikletli yaşam projesi ve güneş parkı projelerinden söz etti. Göksu ayrıca dünyadan güneş kent önerilerini de izleyenlerle paylaştı.

ODTÜ Planlama Grubu olarak İzmir'e de "Ekolojik-Güneş-Kent" yaklaşımını öneriyoruz diyen Göksu, modern mimarinin küresel ısınmanın ana kaynağı olduğunu aktardı. Bu bağlamda Türkiye'nin kopyacılığa devam etmek yerine, Anadolu kültürüne uygun doğal ve çevreci mimari üretmesi gerektiğine, Akseki mimarisini örnek vererek aktardı. Türkiye'nin ve dünyanın çevreye duyarlı, "ekolojik ve temiz enerjili bir mimariye" ihtiyacı olduğunu aktaran Göksu, Güneş mimarisinin özelliklerini ve tasarım sorunlarını da izleyenlerle paylaştı.

Göksu, sunuşunun devamında konularla ilgili bir FORUM düzenlemiş ve katılanlarla birlikte, "Küresel Isınmaya Karşı" hangi Güneş projelerin İzmir'de uygulanabileceği tartışılmıştır.

Forumda, İzmir kentinin aşırı bir kirlenme içinde olduğu tespit edilerek, bu kirlenmenin durdurulması, giderek azaltılması, İzmirlilere sağlıklı yaşam çevreleri oluşturmak ve küresel ısınmanın durdurulmasına katkı yapmak gerektiği belirtilmiş, üzerinde bütün kesimlerin katılacağı çalışmalara derhal başlatılması konusunda fikir birliği oluşmuştur.

Bu amaçlar, "Küresel Isınma ve Çevre Kirliliği" birimi kurularak çalışmalar başlatılmalıdır.

Küresel Isınmayı önleyecek "İzmir Güneş Projeleri" geliştirilmeli ve bir an önce hayata geçirilmelidir.

Kent konseyinde sorunlar ele alınmalı, kent ölçeğinde, küresel ısınma, kirlenme ve Güneş Projelerini de içeren bir komisyon kurulmalı, çalışmalara hemen başlanmalıdır.

İzmir'de, kent ölçeğinde örnek "Güneş Projeleri" yapılmalıdır. Bu amaçla odalar tarafından "GÜNEŞ ENERJİSİ ÇALIŞMA BİRİMİ" oluşturularak çalışmalar başlatılmalıdır.

Kent yönetimi, valilik ve belediye ile birlikte, yenilenebilir enerjileri içeren, eğitim, tanıtım amaçlı "İzmir Güneş Parkı" kurulması işine derhal başlanmalıdır.

Bütün mimarlar, "Güneş Mimarisini" gerçekleştirmek için çaba harcamaya davet edilmiş; gerekirse, Oda tarafından bir yaz okulu açılması benimsenmiştir.

Forum sonunda, başta mimarlar olmak üzere, diğer odalarla temas kurulması ve çekirdek bir "BİRİM" oluşturularak, "İzmir Güneş Projeleri" çalışmalarının başlatılmasına karar verilmiştir.

Kaynak için bakınız: "Türkiye'nin Güneş Projeleri, 2008, istanbul, www.güncelyayıncılık.com

M. Halis Günel, Dr. Öğr. Gör.
ODTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
H. Emre Ilgın, Y. Mimar
ODTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Bir Mimari Tasarım Kriteri Olarak Rüzgar Enerjisi Kullanımı

Yüzyıllardır insanlığa hizmet eden rüzgar enerjisi, Ortaçağ Avrupası'nın da sembolü haline gelen yel değirmenlerinde kullanılmış; 1890'larda yine Avrupa'da, rüzgar türbinlerinde elektrik enerjisine çevrilerek sonraki yıllarda Amerika'nın kırsalına taşınmıştır. 1970'lerdeki petrol kriziyle başlayan yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelim, günümüzde rüzgar enerjisi alanında büyük isimler haline gelen Danimarka, Almanya ve İspanya başta olmak üzere Avrupa ve Amerika'da dev bir enerji sektörüne dönüşümle sonuçlanmıştır. CO_2 emisyon oranı çok düşük olduğu için küresel ısınmayı engellemeye yardımcı olan rüzgar enerjisi, bugün, en hızlı büyüyen ve en ekonomik alternatif enerji kaynağı olarak konvansiyonel enerji kaynaklarıyla yarışabilir durumdadır. Günümüzdeki uygulama alanı ağırlıklı olarak rüzgar çiftlikleri olan rüzgar enerjisi, çok yakın bir gelecekte, hemen hemen her yüksek binada karşımıza rüzgar türbini olarak çıkacaktır. Bu bağlamda, patlamadan önceki son çeyreği yaşadığımız şu günlerde, gelişmiş ülkelerin çoğu, yüksek bina-rüzgar enerjisi ilişkisine gereken önemi vererek konuyu halen yapımı sürmekte olan yüksek binalarında somutlaştırmayı hedeflemektedir. Teorik olarak rüzgar enerji potansiyeli elektrik ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılayabilir durumda olan ülkemizin, bu dev enerji sektörüne yönelimi kaçınılmazdır.

Dünya genelinde tüketilen enerjinin büyük bir kısmını kullanan binalara, yenilenebilir enerjilerle entegrasyon bağlamındaki müdahalelerin kaçınılmaz olduğu günümüzde, rüzgar enerjisi - bina tasarımı ilişkisinin mercek altına alınmasının önemi çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Rüzgar Enerjisinin Bazı Çevresel Boyutları

Ses ve Gürültü

İlkel rüzgar türbinleri için, sorun teşkil edebilecek nitelikte olan gürültü konusu, teknolojik gelişmelerin de yardımıyla günümüzde kullanılan modern türbin tasarımlarında büyük oranda giderilerek küçük bir probleme dönüştürülmüştür. Rüzgar santrali içerisindeki ses, geliştirilmiş türbinlerin bulunduğu ortamda bile 85 dB düzeyindedir ki, araba içerisindeki gürültü 80-90 dB ya da insanın normal konuşma seviyesi 60 dB kadardır (Yerebakan, 2001; Karadeli, 2001). Rüzgar türbininin 300 m uzaklıkta yarattığı gürültü bir kütüphanenin okuma salonundakinden daha fazla değildir (AWEA, 2006). Ayrıca, türbinin kanatlarından kaynaklanan gürültü, çoğu zaman rüzgarın çevredeki ağaçların arasından geçerken çıkardığı sesle maskelenmektedir.

Kuş ve Yarasa Ölümleri

Kuşlar ve yarasalar sıklıkla yüksek gerilim hatlarına, direklere ve diğer yüksek yapılara (örneğin gökdelenler) çarptıkları gibi, rüzgar türbinlerine de ara sıra çarpmaktadır. Rüzgar proje sahalarında yapılan ayrıntılı çalışmalar göstermektedir ki; yüksek gerilim hatları ve rüzgar parkına gelen ara hatlar, kuşlar için rüzgar santralinin olduğu yerden daha tehlikelidir (Karadeli, 2001). Rüzgar türbinlerinin sebep olduğu kuş ölümleri, diğer insan-kaynaklı kuş ölümleriyle kıyaslandığında çok düşük bir mertebede kalmaktadır (AWEA, 2006).

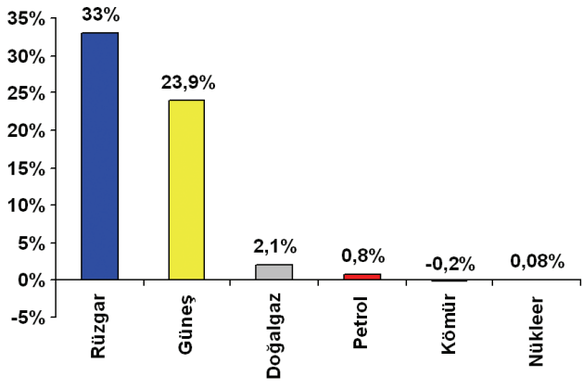

Şekil 1. Enerji kaynaklarının yıllık küresel büyüme oranları (1998-2004) (Worldwatch Institute, 2005)

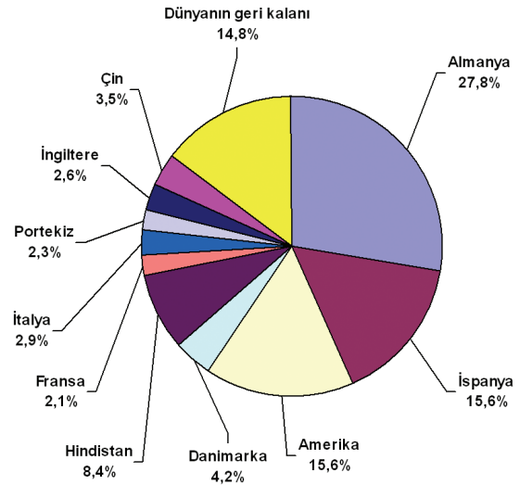

Şekil 2. 2006 yılı sonunda Dünyada en büyük 10 kurulu güç kapasitesi (EİE, 2008)

Elektromanyetik Dalgalara Etki

Amerikan Rüzgar Enerjisi Birliği'ne göre, metal olmayan (komposit, plastik, ahşap vb.) malzeme kullanımı, elektromanyetik parazite sebep olan engelleme sinyali (chopping up) yaratmaması sebebiyle, ev tipi yani küçük rüzgar türbinleri için sorun oluşturmamaktadır.

Dünya ve AB Ülkelerinde Rüzgar Enerjisi

Dünyada yıllık olarak ortalama 15 trilyon kWsaat elektrik enerjisi üretilmekte olup, bu rakamın yaklaşık olarak %65'i fosil yakıtlardan elde edilirken, geri kalanı ise nükleer, jeotermal ve biomass enerjiden; güneş ve rüzgar enerjisinden; ve barajlardan elde edilmektedir. Rüzgar enerjisi bu oranın sadece %0.3'ünü oluşturmaktadır (Reeves, 2003). Rüzgar endüstrisindeki teknolojik gelişmeler ve olgunlaşma ile birlikte son yıllarda rüzgar enerjisi kullanımı hızla yaygınlaştığı halde, kullanılabilir rüzgar kaynaklarının sadece küçük bir kısmından faydalanıldığından, hala bu konuda alınması gereken uzun bir yol vardır.

Rüzgar enerjisi, yenilenebilir enerji kaynakları arasında konvansiyonel kaynaklarla rekabet potansiyeli ve küresel büyüme oranı en yüksek kaynak (Şekil 1) haline gelmiştir. Şekil 2, 2006 yılı sonunda küresel düzeyde, rüzgar kurulu gücünün ülkelere göre dağılımını; Şekil 3, 1994-2005 yılları arasındaki küresel rüzgar kurulu gücü büyümesini; Şekil 4 ise, AB ülkeleri arasında, rüzgar endüstrisindeki dev isimler haline gelen Danimarka, Almanya ve İspanya'nın, 2003 yılında, rüzgar kurulu gücünün toplam kurulu güçteki yüzdelik payını göstermektedir.

Yandaki tabloda, AB ülkelerinde rüzgar enerjisi kurulu gücünün ülkeler bazında dağılımı gösterilmektedir.

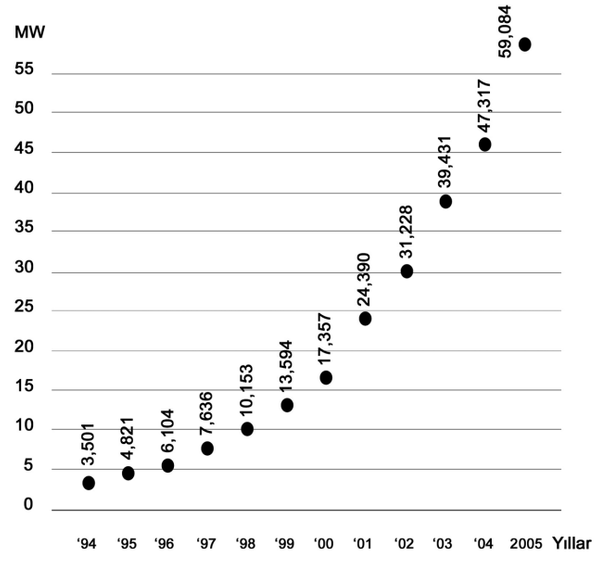

Şekil 3. Küresel rüzgar kurulu gücü büyümesi (EİE, 2008)

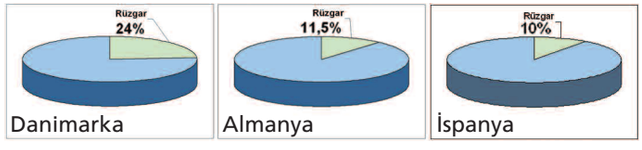

Şekil 4. Rüzgar enerjisi devi bazı AB ülkelerinin rüzgar kurulu gücünün toplamdaki payı (2003)

AB Ülkeleri	Rüzgâr Kurulu Güç (MW) (2006)
Avusturya	965
Belçika	193
Bulgaristan	32
Kıbrıs	0
Çek Cumhuriyeti	50
Danimarka	3,136
Estonya	32
Finlandiya	86
Fransa	1,567
Almanya	20,622
Yunanistan	746
Macaristan	61
İrlanda	745

AB Ülkeleri	Rüzgâr Kurulu Güç (MW) (2006)
İtalya	2,123
Letonya	27
Litvanya	55.5
Lüksemburg	35
Malta	0
Hollanda	1,56
Polonya	152.5
Romanya	3
Slovakya	5
Slovenya	0
İspanya	11,615
İsveç	572
İngiltere	1,963

AB ülkeleri RES kurulu gücü (EİE, 2008)

Türkiye'deki aktif rüzgâr santralleri		
Yer	**Yıl**	**Toplam kurulu güç (MW)**
İzmir-Çeşme	1998	8.70
Çanakkale-Bozcaada	2000	10.20
İstanbul-Hadımköy	2003	1.20
Balıkesir-Bandırma	2006	30
İstanbul-Silivri	2006	0.85
İzmir-Çeşme	2007	39.20
Çanakkale-İntepe	2007	30.40
Manisa-Akhisar	2007	10.80
Çanakkale-Gelibolu	2007	15.20

Türkiye'de işletmede olan rüzgar santralleri (TOPLAM ~ 146 MW) (EİE, 2008)

1

2

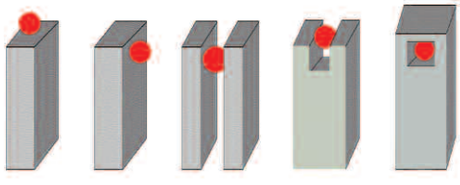

Şekil 6. Bina-monte rüzgar türbinleri için bazı entegrasyon stratejileri

Türkiye'de Rüzgar Enerjisi

Ülkemizin 2003 yılı itibariyle toplam enerji kurulu gücü olan yaklaşık 36,000 MW'ın içindeki rüzgarın payı 50 MW olup günümüzde (2008), bu rakam 146 MW'a yükselmiştir (EİE, 2008). Yandaki tablo, Türkiye'de aktif olarak çalışan rüzgar santrallerini göstermektedir. Avrupa ülkeleriyle kıyasladığında hayli düşük olan kurulu gücümüze rağmen, son yıllarda yapılan girişimler ve hukuksal düzenlemelerin de yardımıyla bu sektöre yapılan yatırımlar artma eğilimindedir.

Rüzgar Türbinleri

Rüzgar türbinleri, rüzgarın sahip olduğu kinetik enerjiyi, elektrik veya hareket enerjisine dönüştüren sistemlerdir. 20 yıllık ömürlerinde 120,000 saat çalışacak şekilde tasarlanmış olan modern rüzgar türbinleri evler ve işyerleri için elektrik üretmekte ya da kamu hizmetine satılmaktadır. Rüzgarın hızı, rüzgar türbinlerinin ürettiği enerji miktarı açısından aşırı derece önemli olup rüzgarın sahip olduğu enerji, hızının küpü oranında değişmektedir. Genelde, küçük türbinler için ortalama yıllık rüzgar hızının 4 m/sn ve yukarısı olması gerekirken, kamu ölçeğinde bir türbin için ise ortalama olarak 6 m/sn gerekmektedir.

Resim 1'de yatay eksenli, Resim 2'de dikey eksenli rüzgar türbin örnekleri gösterilmektedir.

Bir Mimari Tasarım Kriteri Olarak Rüzgar Enerjisi Kullanımı

Geçmişteki klasik uygulamaları, yeldeğirmenleri vasıtasıyla su pompalamak ve buğday öğütmek olan rüzgar enerjisinin, günümüzde, yapılı çevredeki (built environment), özellikle de binalardaki kullanımı, havalandırma (ventilation) ve enerji (elektrik enerjisi) üretme gibi alanlara hizmet etmektedir.

Yazarlara göre, rüzgar türbinleri, bina-bağımsız, bina-monte, ve bina-entegre olarak üç temel grupta incelenebilir. Bu sınıflandırma Şekil 5'de gösterilmektedir.

Bina-Bağımsız Rüzgar Türbinleri (Building Independent Wind Turbines)

Bina-bağımsız rüzgar türbinleri, yapılı çevreden (binalardan)/binadan mimari tasarım ve strüktür bağlamında bağımsız düşünülmüş olup binanın/binaların, rüzgar hızını, yönünü ya da yoğunluğunu değiştirme anlamında herhangi bir potansiyelini kullanmayan türbinlerdir. Bu sınıfa örnek olarak, rüzgar çiftlikleri verilebilir.

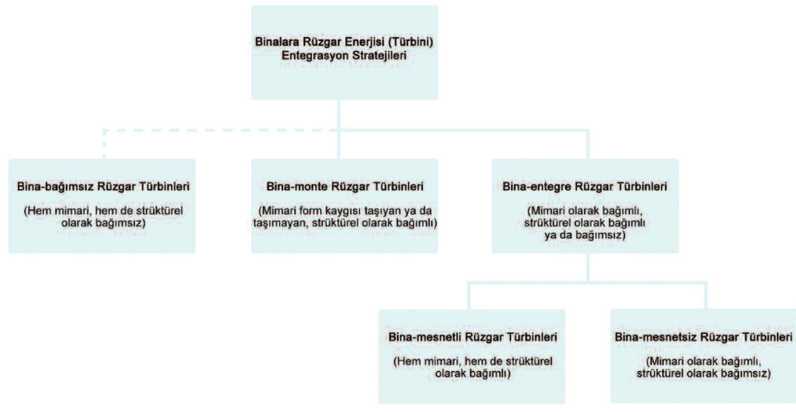

Şekil 5. Binalara rüzgar enerjisi (türbini) entegrasyon stratejileri

3

4

5

6

Bina-Monte Rüzgar Türbinleri (Building Mounted Wind Turbines)

Bina-monte rüzgar türbinleri, bina/binaları bir çeşit kule olarak kullanmalarının yanısıra, tam entegre olanların aksine, bina formunu, mevcut rüzgar akışını değiştirmek ya da arttırmak amacıyla kullanmamaktadır. Bu uygulamalar mevcut veya tasarım aşamasındaki binalara tatbik edilebilir. Tasarım aşamasındaki binalarda mimari form, türbinlere doğru olan rüzgar akışını arttırıcı olarak modifiye edilebilir. Bu tarz uygulamalarda, bina formu tasarımına köklü müdahaleler yerine, küçük ölçekli iyileştirmeler yapılabilmektedir. Örneğin, rüzgar türbinine gelen rüzgarın şiddetini arttırmaya yönelik olarak hava kanalı yaratmak amacıyla türbinin etrafına kanatların yerleştirilmesi rüzgar verimini arttırıcı etkili bir iyileştirmedir. Bu iyileştirici uygulamaların marjinal bir örneği, kanallı rüzgar türbini (ducted wind turbine) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 6'da bina-monte rüzgar türbinleri için bazı entegrasyon stratejileri gösterilmiştir.

Sonuç olarak, bina-monte rüzgar türbinlerinde mimari, rüzgar enerjisi etkin tasarım kaygısı taşımamaktadır. Bina-monte rüzgar türbinleri, binanın mimari tasarımına uyum kaygısı taşıyabilir ya da taşımayabilir (Resim 3-14). Dolayısıyla, bina-entegre rüzgar türbinleri ve bina-monte rüzgar türbinleri arasındaki temel ayrım, bina formunun rüzgar enerjisi etkin tasarım kaygısı taşıyıp taşımadığı noktasında ortaya çıkmaktadır.

1. Yatay eksenli rüzgar türbin örneği
2. Dikey eksenli rüzgar türbin örneği
3. Vauxhall Tower (onaylı proje), London, İngiltere (Binanın üstündeki dikey eksenli rüzgar türbininin, ortak kullanım alanlarının aydınlatılması için gereken elektrik enerjisini sağlaması bekleniyor)
4. Hollanda Pavyonu, Expo 2000, Hannover, Almanya
5. Freedom Tower (proje önerisi), New York, A.B.D
6. Jet Stadium (konsept projesi), New York, A.B.D (Stadyumun kendi elektrik enerji ihtiyacını karşılayıp şebekeye de elektrik vermesi planlanıyor)
7. Centre International Rogier (konsept projesi), Brüksel, Belçika
8. Burj Al-Taqa - Energy Tower (proje aşamasında), Dubai
9. Strata (inşaat aşamasında), Londra, İngiltere (9 m kanat çaplı 3 adet yatay eksenli rüzgar türbininin, tüm binanın aydınlatılması için gereken elektrik enerjisini karşılaması bekleniyor)
10. Aquarius Tower (proje önerisi), Atlanta, A.B.D
11. The Lighthouse Tower (onaylı proje), Dubai (29 m kanat çaplı 3 adet 225 kW yatay eksenli rüzgar türbinine sahip)
12. Pearl River Tower (inşaat aşamasında), Guangzhou, Çin (Kendi tükettiğinden daha fazla enerji üretmesi bekleniyor)

7

8

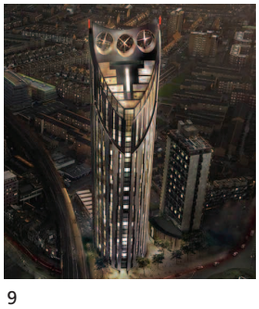
9

10

11

12

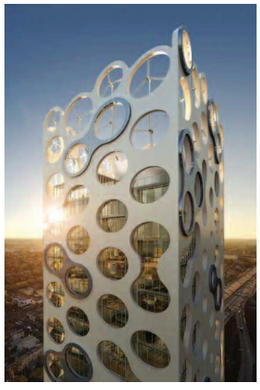

13

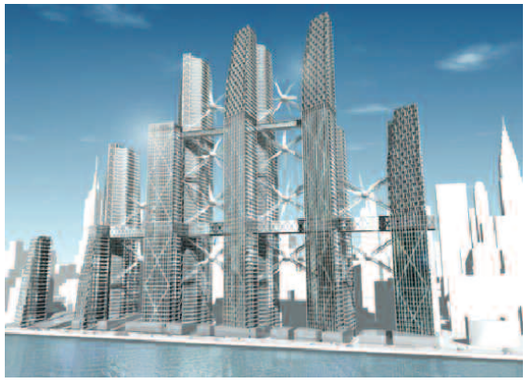

14

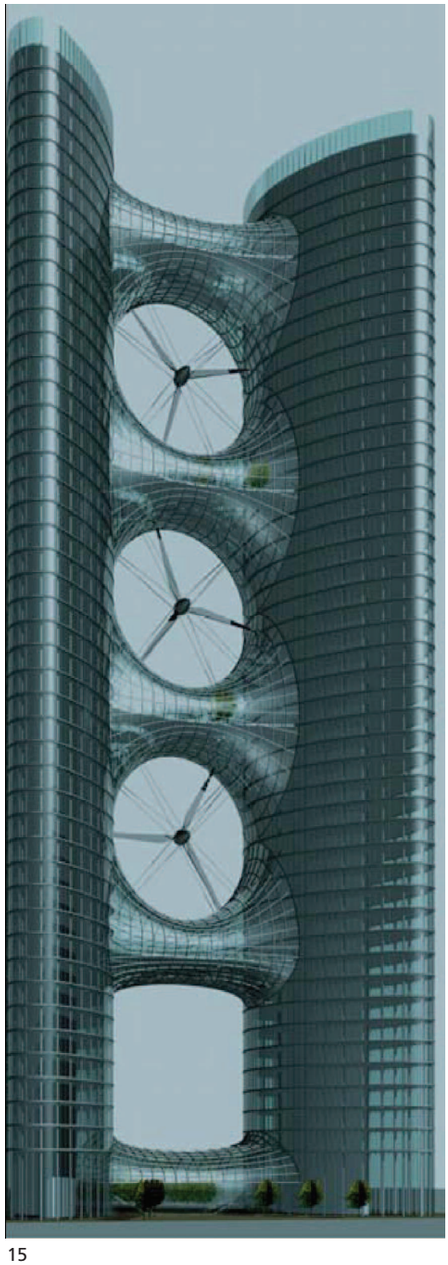

15

Bina-Entegre Rüzgar Türbinleri (Building Integrated Wind Turbines)

Bina-entegre rüzgar türbinlerinde esas olan, mimari tasarımın rüzgar enerjisi kullanımını temel almasıdır. Diğer bir deyişle, rüzgar enerjisi etkin tasarım (wind energy based design) fikri temel alınmıştır.

Bina-mesnetsiz ve bina-mesnetli olmak üzere iki temel sınıfta incelenen bina-entegre rüzgar türbinleri, mimari tasarım sırasında sürece dahil edilmiş olup binanın/binaların formu tarafından desteklenerek rüzgarın, yönünü, hızını ya da yoğunluğunu değiştirmek veya arttırmak suretiyle, elde edilecek olan enerjinin maksimum seviyelere yükseltilmesi hedeflerine yönelik olarak tasarlanan türbinlerdir. Özetle, rüzgar türbini mimari form üzerinde büyük bir etkiye sahip olup binanın, rüzgarı toplayarak türbine yönlendiren bir mekanizmaya dönüştürülmesi hedeflenmektedir (Resim 15).

Resim 16'da verilen, 240 m yüksekliğinde ve 50 katlı olan Bahreyn Dünya Ticaret Merkezi, şuan inşaat halinde olup 2008 yılının yaz sonuna doğru tamamlandığında Dünya'nın ilk rüzgar gücüyle elektrik üreten rüzgar türbini entegre yüksek binası ünvanını alacaktır. Üçgensel formlu iki binanın arasına yerleştirilen, 3 adet 29 m kanat çaplı yatay eksenli entegre rüzgar türbinlerinin, yılda 1100-1300 MWsaat'lik üretimleriyle, binanın yıllık elektrik enerjisi ihtiyacının yaklaşık olarak %11-%15'inin kadarını karşılaması beklenmektedir.

Bina-mesnetsiz rüzgar türbinleri (Building independently supported wind turbines)

Bina-mesnetsiz rüzgar türbinleri, henüz teoriden uygulamaya geçmemiş olup binaya/binalara yakın bir yerde çalışabilen ve binanın yaratacağı, rüzgar akışını potansiyel olarak kullanabilen türbinler şeklinde tanımlanabilir. Bu çeşit türbinler, bağımsız olarak kendi mesnetiyle desteklenmekte olup binanın genel tasarımı etkilemektedir. Şekil 7 (a-d)'de bina-mesnetsiz rüzgar türbinleri, farklı bina ilişki kombinasyonlarıyla, temsili olarak gösterilmektedir.

Bina-mesnetli rüzgar türbinleri (Building supported wind turbines)

Bina-mesnetli rüzgar türbinleri, binanın strüktürünü mesnet edinerek binanın kendisini (genellikle de üst kısmını), mevcut rüzgar potansiyelinden maksimum derecede istifade etmek amacıyla, kule olarak kullanmaktadır.

13. COR Tower (onaylı proje), Miami, A.B.D
14. Moshie Safdie'nin konsept halindeki bir tasarımı, New York
15. Web concentrator (konsept projesi), Stuttgart Üniversitesi
16. Bahreyn Dünya Ticaret Merkezi (inşaat aşamasında), Manama, Bahreyn
"Dünyanın ilk rüzgar türbini entegre yüksek binası" (29 m kanat çaplı 3 adet yatay eksenli rüzgar türbininin, bina enerjisinin yaklaşık %15'ini karşılaması bekleniyor)

Bina-mesnetli rüzgar türbinlerinin, mimari, strüktürel ve çevresel entegrasyonu bağlamında önemli noktaları aşağıda belirtilmiştir:

Türbinlere yakın mekanlar, türbin(ler)in sebebiyet verebileceği, gürültü iletimi, dönen kanatlar yüzünden ışığın titreyerek yansıması, elektromanyetik parazit gibi olaylar yüzünden, çekiciliğinden ve ekonomik değerinden ödün verebilmektedir.

Makul bir mekan organizasyonu kurgulayabilmek adına, türbin(ler)in yakınındaki yerler, sık kullanımı olmayan alanlara ya da servis mekanlarına (asansörler, merdivenler, çekirdek vb.) tahsis edilerek tampon bölgeler yaratılmaya çalışılmalıdır. Bu mekanlar, heyecan verici geçiş alanlarına ya da gök lobilerine (sky lobbies) dönüştürübilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelimin bir sonucu olarak, rüzgar ve güneş enerjisinden faydalanma çalışmaları oldukça hız kazanmış ve birçok ülke tarafından verimli olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının başında gelen rüzgar enerjisi, bu alanda büyük isimler haline gelen Danimarka, Almanya ve İspanya başta olmak üzere Avrupa ve Amerika'da dev bir enerji sektörüne dönüşmüştür. CO_2 emisyon oranı çok düşük olduğundan küresel ısınmayı engellemeye yardımcı olan rüzgar enerjisi, en hızlı büyüyen ve en ekonomik alternatif enerji kaynağı olarak, bugün konvansiyonel enerji kaynaklarıyla yarışabilir durumdadır.

Uygulama alanı ağırlıklı olarak rüzgar çiftlikleri olan rüzgar enerjisi, çok yakın bir gelecekte, hemen hemen her yüksek binada karşımıza rüzgar türbini olarak çıkacaktır. Gelişmiş ülkelerin çoğu, yüksek bina-rüzgar enerjisi ilişkisine gereken önemi vererek, konuyu halen yapımı sürmekte olan yüksek binalarında somutlaştırmayı hedeflemektedir. Özellikle Avrupa ülkeleri ve A.B.D.'de yapımı planlanan yüksek binalarda, rüzgar enerjisi-etkin tasarımların ağırlığı giderek artmaktadır.

Rüzgar enerjisi kaynakları, teorik olarak elektrik ihtiyacının büyük bir kısmını karşılayabilecek bir düzeyde olmasına rağmen bu potansiyelini kullanmayan, diğer bir taraftan da enerji maliyetlerinin yüksekliği, yeterli ölçüde sağlanamaması ve çevreye olumsuz etkileri konusundaki şikayetlerle de karşı karşıya kalan Türkiye'nin bu platformda hak ettiği yere gelebilmesi için, rüzgar çiftliklerinin yanısıra, yüksek binaların da avantajını kullanarak, disiplinler arası çalışmaların da teşvikiyle, yenilenebilir enerji kaynaklarının başında gelen rüzgar enerjisinden istifade etmesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda, rüzgar enerjisi-bina etkileşimi de hayli önem kazanmakta olup yakın bir gelecekte, rüzgar enerjisi, rüzgar çiftliklerinin sınırlarını aşarak binalarla daha da yakınlaşıp bütünleşecektir. ◘

16

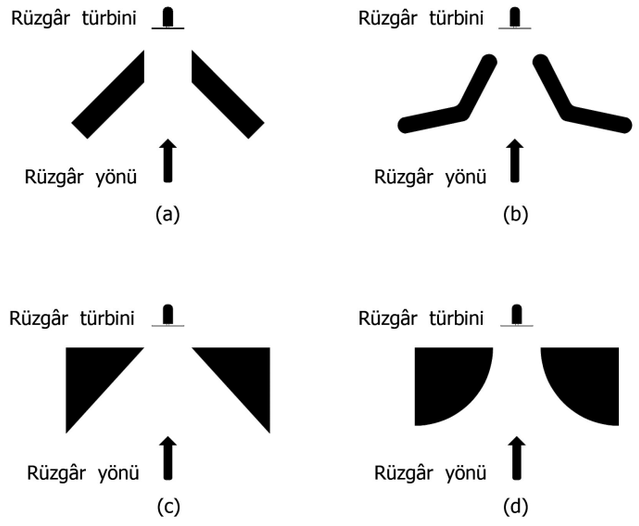

Şekil 7 (a-d) Bina-bağımsız rüzgar türbinleri ve bina ilişkileri (temsili, planda)

Kaynaklar:
AWEA (American Wind Energy Association) (2006), Wind Energy and the Environment.
Elektrik İşleri Etüt İdaresi (2008)
Karadeli, S. (2001), Rüzgar Enerjisi, EİE Genel Müdürlüğü, Ankara.
Reeves, A. (2003), Wind Energy for Electric Power, Renewable Energy Policy Project.
Worldwatch Institute (2005), ABD.
Yerebakan, M. (2001), Rüzgar Enerjisi, İTO yayınları.

Hasan Topal , Mimar

Ulaşım Politikaları, Tüp Geçitler ve İzmir Expo 2015

Kentlerimizde ulaşım ve trafik sorunları tartışma konusu edildiğinde, çözüm için akıllara nedense, herhangi bir ulaşım politikasına bağlı olmadan ve kent planlarının, ulaşım planlarının bir önerisi olmadan, bir başka ifadeyle kaynağını bir plandan almadan tüp geçitler, köprüler geliyor. Bir başka garip önermeler dizisi de Ankara örneği gibi, alt-üst geçitler inşa ederek ulaşım sorunlarını, otomobil odaklı ulaşım stratejileri ile çözmek beklentisi.

Aslında bu önerilerin nedenselliklerine bakıldığında; küreselleşme, globalleşme adı altında, akılcılığın ve bilimsel düşüncenin yerine konmaya çalışılan ve bir hayli de yol alınan postmodern yaklaşım ve anlayışların, toplumumuzun her kesimindeki, her kademesindeki ve her roldeki aktörlerini nasıl etkisi altına almış olduğu görülmektedir.

Son aylarda, İstanbul boğaz geçişlerinden sonda, İzmir körfezinde İnciraltı ile Çiğli,Bostanlı arasında Tüp Geçit yapılması önermeleri gündeme getirilmeye başlandı. Ulaştırma Bakanının yeniden ortaya attığı tüp geçit projesine, yerel yönetim de destek veriyor. 1990' lı yıllarda körfezde, iki ucunda iki kule bulunan (birisi otel, birisi iş merkezi) bir landmark olarak önerilen asma köprü, bu kez Expo nedeniyle tüp geçit olarak yeniden gündeme taşınıyor..

Bazı kent bilimci ! uzmanlar da tüp geçit yerine otoray olarak daha anlamlı fikirlerle ortaya çıkmaktalar İzmir'in kent içi ulaşım sorunlarını çözmek adına. Ama ilgililerin ve yetkililerin aklına kent içi ulaşımın bir planlama (imar ve ulaşım planlaması) konusu olduğu gelmiyor anlaşılan.

İzmir'in yaklaşık 2.6 milyon kişiye ulaşan merkez kent nüfusu Karşıyaka, Konak, Bornova, Buca merkez ilçelerinde yoğunlaşmaktadır. Geleneksel ticaret merkezi tarihi Kemeraltı bölgesinde işlevini sürdürürken,merkezi iş alanları Alsancak, Çankaya bölgelerinde yer almakta ve giderek liman arkası ve Bayraklı bölgelerine gelişme aşamasındadır. İzmir kent planları da bu gelişmeyi yönlendirmektedir.

İzmir'de konut bölgeleri ise, yine Karşıyaka, Çiğli, Bornova, Buca, Konak ve Gaziemir ilçelerinde yoğunlaşmaktadır. Kent merkezinin hizmetler sektörü rolünün gelişeceği benimsendiğinde ki metropoliten kentin erişeceği aşama budur ve metropoliten ilişkiler bu gelişmeyi destekler niteliktedir. Merkezi iş alanları ile konut alanları ilişkisi kuşkusuz ulaşım-erişim taleplerinin de en fazla olduğu zonları ve koridorları oluşturmaktadır.

Diğer yandan sanayi ve organize sanayi alanları ile küçük sanatlar alanları da kentin güney, kuzey ve doğu akslarında kent çıkışlarında yer almakta, bu bağlamda çalışma alanları ile konut alanları arasındaki ulaşım-erişim talepleri de bu koridorlarda yoğunlaşmaktadır.

İnciraltı Doğal Sit Alanı Lagün

Çiğli Doğal Sit Alanı

İzmir kentinin özetlenen, yerleşme desenindeki dağılım ve ulaşım-erişim talebinin yoğunlaştığı bu zonlar ve koridorlarla, Tüp Geçit önerilen İnciraltı-Çiğli,Bostanlı bağlantısının etkin bir ilişkisinin bulunmadığı, bu anlamda da önerinin hiç bir rasyonelliğinin olmadığı rahatça söylenebilir.

Yapılması önerilen tüp geçitin, bir talep analizine, trafik sayımına dayanmayan, ve de kent nazım imar planı ve ulaşım master planı böyle bir geçişi öngörmediği halde yapılmak istenmesi, üzerinde dikkatle durulması gereken bir büyük kentsel sorundur.

Önerilen projenin, İzmir körfezinin güneyinde İnciraltı'nda ve kuzeyinde Çiğli'de geçeceği alanlar, özellikle yaban hayatı açısından, uluslararası öneme sahip sulak alanlardan olan Ramsar kapsamındaki alanın devamı, tamamlayıcısı niteliğinde olması nedeniyle Birinci Derece Doğal Sit Alanı olarak tescil edilmiş alanlardır.

İzmir Çevre Otoyolunun, tanımlanan iki noktadan, tüp geçitle bağlanarak ring olarak tamamlanacağı görüşü de yukarıda özetlenen nedenlerle, hiçbir bilimsel araştırmaya dayanmayan, işlevsiz ve kent içi ulaşım sorununun çözümü için yararsız bir görüştür. Bağlantı kavşaklarıyla birlikte yaklaşık 11 km. uzunluğundaki tüp geçit'in ciddi bir fizibilitesi ve yapılabilirlik etüdü de bulunmamaktadır.

Sonuç olarak önerilen İzmir körfezi Tüp Geçit projesi ya da otoray veya köprü, kent nazım imar planı ve ulaşım planının önermediği, ancak geçeceği koridorların ve bağlantı noktalarının çevresinde yeni talepler, spekülasyonlar ve imar rantları yaratma potansiyeli olan bir projedir. Bu anlamda doğal sit alanlarını olumsuz etkileyecek, her iki kıyıdaki doğal yaşam ortamları, önerilen otoyolun ve tüp geçit bağlantılarının getireceği baskı altında bu özelliklerini kaybedeceklerdir. Proje bu nitelikleri ile, kent içi ulaşım sorunlarının çözümüne katkı olamayacak, aksine kentte daha büyük sorunlar yaratabilecektir.

İnşaatı deniz altında ve bataklık alanlarda yapılacağından, yapım maliyetinin oldukça yüksek olacağı ortaya çıkmaktadır. Böylesi büyük bir finansal kaynağın, kentin daha öncelikli olan, toplu ulaşım-raylı sistem ve deniz ulaşımı projelerinin geliştirilmesi için kullanılması, İzmir'in kent içi ulaşım sorununun çözümünde kalıcı ve doğru bir politika olacaktır. Kaldı ki kent içi ulaşım sorunlarının, otomobil yerine insanı esas alarak, toplu ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi politikaları dışında çözülebilmesi, henüz dünyada hiçbir büyük kentte başarılamamıştır.

Diğer yandan Expo 2015 (Dünya Sergisi) için İzmir kentinin adaylığı süreci, bütün dinamikleri ile kent gündemindeki yerini, ivmesini yükselterek koruyor. Hazırlıklar, yer seçimi tartışmaları, Expo'nun kente getireceği kazanımlar, kentin ticaret ve kül-

İnciraltı Tarım Alanları

İnciraltı'nda Tarım ve Sera Alanları

tür alanına katkıları vb. ayrıntılar bütün kentlilere yansıtılmaya, benimsetilmeye çalışılıyor. Gerçekte İzmir'in fuarcılık geleneğinin erişebileceği en üst aşama olarak tanımlanabilir İzmir Expo 2015. Doğru bir planlama ve yer seçimi ile, olimpiyatlar, expolar ve formulalar gibi uluslararası büyük organizasyonlar, projeler, düzenlendikleri ülkelere ve kentlere çok önemli ve kalıcı olarak, mekansal, kültürel , ekonomik zenginlikler kazandırabilmektedir.

Ancak uzunca bir zamandır basına yansıyan açıklamalar, görüşler ve tartışmalar dikkatle irdelendiğinde, İzmir Expo'nun gerisinde, çok büyük sorunlarının üstü örtülü olarak gündemde yer aldığı görülmekte ve çok büyük çelişkilerin yaşanmakta olduğu, yaşanacağı anlaşılmakta.

İzmir Expo 2015 için, merkezi idare tarafından İzmir-Çeşme otoyolu ile deniz arasında kalan İnciraltı bölgesi seçilmiştir. Öncelikle yer seçimi konusunda ortaya konan tespitler, bulgular, veriler, yapılmış olan açıklamalar ve gelişmeler ile görüşler oldukça ilginç çelişkiler yansıtıyor ortama. Büyükşehir Belediye Başkanı, Expo için yer seçilen alanla ilgili yasal duruma ve eksikliklere yönelik çok önemli uyarılar yapmakta.

Bu uyarıları dikkate almadan, Kültür ve Turizm Bakanlığı 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planını, Expo alanı ile sınırlı ve mevzii plan olarak yapıp onaylıyor, plan raporunu bile hazırlamadan. Çevre Düzeni Planı, içerdiği alan 1.,2.,3.derece doğal sit alanı olmasına rağmen, sit alanlarında yapılacak koruma planlarıyla ilgili mevzuata uyulmadan ve ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun uygun görüşü alınmadan onaylanıyor. Bekli de planlama tarihinde bir ilk olarak '' Expo için İzmir seçilirse geçerlidir '' gibi bir plan notu ile.

İmar Kanununda, imar planı ile iskan kararı getirilen alanlarda 0.40 oranında ayrılacak düzenleme ortaklık payının, hangi kullanımlara ayrılacağı kesin olarak belirtilmiştir. Bu kamu kullanımları; yollar, otoparklar, yeşil alanlar, okul alanları, dini tesis alanları, karakol alanlarıdır. Kanunun bu çok açık ve bilinen koşuluna rağmen, kamulaştırma yapmadan bir çözüm önerisi olarak sunulduğu şekliyle, 0.40 düzenleme ortaklık payı olarak kamuya ayrılacak alanda, nasıl Expo yapılabileceği büyük bir bulmaca gibi duruyor gündemde.

Tarım Bakanlığı İzmir Tarım İl Müdürlüğü ise, İnciraltı'nda yapmış olduğu toprak etüdü sonucunda, alanın tamamının tarım alanı olduğunu ve Toprak Koruma Kanunu uyarınca, tarımsal amaç dışı kullanılamayacağını belirlemiş raporlarında. Tarım müdürlüğünün raporu doğrultusunda, 1/25000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planında ve 1/100000 ölçekli İzmir Çevre Düzeni Planında İnciraltı Bölgesi tarım alanı olarak tanımlanmış.

Toprak Koruma Kanununa, tarım raporuna ve belirtilen üst ölçekli planların kararlarına rağmen, yine de bu alan Expo için seçilmiştir merkezi idare tarafından.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca koşullu olarak onaylanan Planın kabulleri böyle olunca, Ulaştırma bakanı da körfezin iki yakasını bir araya getirmek için tüp geçit yapmayı projelendiriyor. Expo için seçilen tema ise '' Daha sağlıklı bir dünya için yeni yollar ve herkes için sağlık. ''

Kentte duyarlı çevreler ve uzman meslek odalarının, alanın sorunları, yasal olmayan gelişmeler ve bilimsel olmayan kararlar konusunda yaptığı uyarılara ise ilgililer önem vermiyor. Aksine bu uyarıları yapanlara ve planın iptali için yargıya baş vuran, Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesine, saygı sınırlarını da zorlayarak inanılmaz saldırılarda bulunuyor rant beklentisi içinde olan çevreler.

İmar Affı Koşullarıyla Gelişmiş Çamdibi

Sevilla Expo 1992, Bazı Pavyon Yapıları

Sıralanan sorunların yanı sıra, göreli olarak kentin en kıymetli bölgesinde, en az 1.5 milyon metrekare alan nasıl ve hangi kaynakla kamulaştırılacak, kamulaştırma için gerekli büyük finans nasıl bulunacak. Yoksa Expo İnciraltı'nın imara (yapılaşmaya) açılmasının aracı olarak mı görülüyor. Bilmeceler büyüyor, çoğalıyor.

Expo organizasyonunun yaklaşık olarak en az 10-12 milyar dolar yatırım bütçesi olacağı kabul edilmekte. Öngörülen bu çok büyük bütçe, kentin öncelikleri ile uyumlu ve kent planlarının hedeflerine erişmede yönlendirici olabilecek, şehirsel alt yapıyı geliştirecek, önemli bir fırsat olarak ortaya çıkmakta.

Expo düzenlemiş olan kentler incelendiğinde, çok daha akılcı, tutarlı ve kabul edilebilir, örnek alınabilecek uygulamalar izlenmekte. Her ülkenin ve kentin kendine özgü koşulları olmakla birlikte, genel olarak ve öncelikle, Expo, kent planının öngörüleri ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve kentin vizyonuna erişmek için önemli bir araç olarak kabul edilmekte ve iki önemli aksta değerlendirmeler geliştirilmekte.

-Expo önemli bir araç olarak ele alınıp, kentte hangi alanların geliştirilmesinde yönlendirici olabilir.

-Expo sonrası, Expo alanı ve yapıları nasıl bir kentsel işlevle kullanılarak kente kazandırılabilir.

İzmir'de Expo konusunda yaşanan gelişmeler izlendiğinde, kentin bütünü ve öncelikleri konusunda bir öngörü ve açılım görülememektedir. Çok önem verilen bu büyük uluslararası organizasyon, kent planları ile bütünleştirilmeden, sınırlı bir perspektifle gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Ya da, imar aflarının koşulları ile yapılaşmış, sağlıksız, güvensiz bir kent parçası plan bütünlüğü içinde ele alınarak, Expo alanı olarak seçilip, daha nitelikli, güvenli, sağlıklı bir fiziksel çevreye dönüştürülebilirdi. Seçilen alanın çevresi de gelişme ivmesi kazanarak süreç içinde, kentin merkezinde sağlıklı bir kentsel yenileme, dönüşüm yaratılmış olurdu. Expo sonrası, Expo yapıları kültür, sanat, eğitim, sağlık, spor, idari vb. işlevlerle kentsel kullanımlara sunulabilirdi.

Expo, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kentsel Bölge Nazım İmar Planının önerisi olan, Urla'da İYTE alanı içinde gerçekleştirildiğinde, kamulaştırma maliyeti olmadan, Expo sonrası, bütün ihtiyaçları tamamlanmış ve mekansal olanakları zenginleştirilmiş olarak dünyadaki en yeterli üniversite kampus alanı kazanılmış olurdu. Kentin batı aksının ve İYTE'nin ulaşım vb. gereksinimleri de uygarca çözülmüş olarak.

İnciraltı seçilerek, İzmir için bu fırsatların göz ardı edildiği görülmekte alınan kararlarda. Ayrıca Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir için çok önemli olan Expo 2015 organizasyonunun kentsel tasarım ve yerleşim plan ve projeleri, bütün dünyaya anlatılmaya, tanıtılmaya çalışılırken, İzmir'de bulunan akademik çevrelere, meslek odalarına ve ilgili uzmanlara yeterli bilgi verilmemekte, katkıları ve katılımları sağlanmamakta.

Özetle tanımlanan gerekçeler, gelişmeler kapsamında bakıldığında, İzmir Expo 2015 süreci, böylesi büyük projeleri nasıl ele alacağımıza, nasıl geliştirebileceğimize ve bir kentin bir büyük proje ile nasıl uyumlandırılabileceğine yönelik pratiklerimizin oluşmasına, deneyimlerimizin ve büyük projeler kültürümüzün gelişmesine önemli zenginlikler katacak gibi.

Expo 2015 programının, taşıdığı potansiyel gelişmelerle, İzmir'de uzun süre tartışma gündemlerinde önceliğini koruyacağı görülüyor ve yeni bilinmezler ekleniyor. Kentlide beklentiler çoğalıyor ama, alınan kararlarda, kentin öncelikleriyle bütünleştirilmiş, yasal ve bilimsel dayanakları güçlü, doğal ve kültürel değerlere saygılı planlamaya ve kentin uzun dönemli yararını öngörecek duyarlılığa önem verilmeden. ◘

Emre ERGÜL, Yrd. Doç. Dr.
İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Öğretim Üyesi
Can KAYA, Y. Mimar
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Fakültesi Doktora Öğrencisi

Datça Konut Mimarlığı

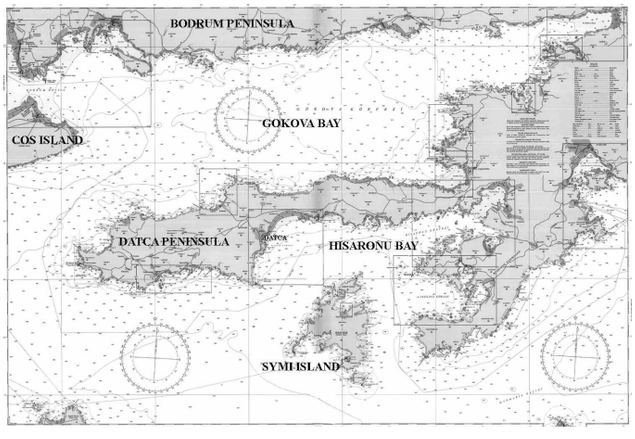

1. Datça Yarımadası ve Yakın Çevresi

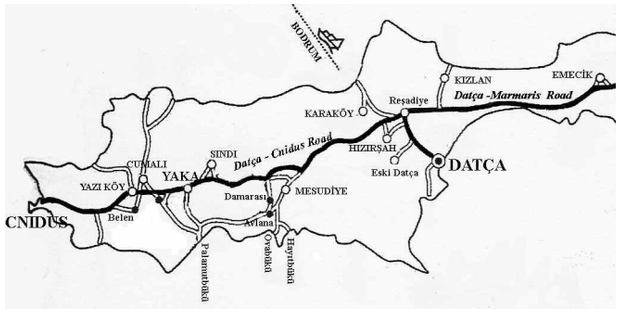

2. Datça İlçesi ve Yakın Çevresi Karayolu Bağlantıları

Giriş

Yüzyıllardır pek çok uygarlığa ev sahipliği yapan Anadolu, oldukça yüklü bir kültürel birikime sahiptir. Bu kültürel birikimin gözle görülür en dikkat çekici yansımaları da hiç kuşkusuz yerleşmeler olmuştur. Anadolu üzerindeki pek çok bölge ilk çağdan günümüze kadar gelen yerleşme örneklerini barındırır. Bu bölgelerden biri olan Datça Yarımadası, kuzeyde Gökova Körfezi güneyde ise Sömbeki (Symi) adasıyla arasında yer alan Hisarönü Körfezi'yle çevrilidir (şekil 1). Datça Yarımadası, Oniki Adalar (Dodacanese Islands) olarak bilinen Yunan Adalarından Sömbeki (Symi), İstanköy (Cos) ve Nisiros'a (Nysros) komşudur. Bir dönem Oniki Adalar'ın merkezi konumunda olan Sömbeki, Datça İlçesi'nin en büyük mahallesi olan İskele Mahallesi'nin 8 mil açığında olduğu için yarımadanın güneye bakan tüm yerleşim merkezlerinden görülebilmektedir. Oniki Adalar'ın Rodos Adası'ndan sonra en büyük adası olan İstanköy (Cos) Adası yarımadanın kuzeybatısında, Bodrum Yarımadası ile Datça Yarımadası arasında yer almaktadır. Nisiros (Nysros) ise yarımadanın batı ucundaki Knidos antik kentinin güneybatısındadır. Adını yarımadadan alan, doğuda Marmaris ve kuzeyde Bodrum ilçeleri ile komşuluk yapan Datça ilçesi, güney-batıda, Ege Denizi ile Akdeniz'in birleştiği noktada yer alır (şekil 2). Muğla İli'nin sınırları içindeki bu uç konumu ile tek karayolu bağlan-

3. Datça İlçesi Genel Görünümü

tısını Marmaris üzerinden sağlamaktadır. Kuzeyindeki Bodrum İlçesi ile bağlantısı ise Gökova Körfezi üzerinde işleyen feribotlarla gerçekleşir. İlçe 3 mahalleden oluşmaktadır. Nüfus ve yayıldığı alan bakımından en büyük mahalle, yarımadanın güneyinde kıyı şeridi üzerinde konumlanmış olan İskele Mahallesi'dir. İskele Mahallesi, deniz turizminin önem kazanmasıyla çevre köy ve mahallelerden göç almaya başlar. Bunun sonucunda, Reşadiye Mahallesi'nde olan ilçe merkezi 1947 yılında İskele Mahallesi'ne taşınır. İlçenin üç mahallesinden en küçük olanı Eski Datça Mahallesi'dir. Eski Datça ve Reşadiye Mahalleri'nin 18. yüzyılın ikinci yarısında kurulmuş olduğu düşünülmekte ve bu mahallelerin ilk sakinlerinin Türkler ve Rumlar olduğu sanılmaktadır (Yurt Ansiklopedisi,1981). Eski Datça Mahallesi, güney yönünde 3 km. uzaklıktaki İskele Mahallesi ile kuzey yönünde 4 km. uzaklıktaki Reşadiye Mahallesi arasında bulunmaktadır. Günümüzde Eski Datça ve Reşadiye Mahalleleri Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu kararıyla koruma altına alınmıştır. Yarımadanın kuzeydoğu bölümü Datça (Dadya), güneybatı bölümü ise Betçe (Bedya) olarak bilinir. İlçenin dokuz köyünden Emecik, Kızlan, Karaköy ve Hızırşah, Datça bölümünde, Mesudiye, Sındı, Yaka, Yazıköy ve Cumalı ise Betçe bölümünde yer alır. Datça ilçe sınırının bitiminden batıya doğru uzanan dağ sıraları üzerinde, yarımadanın yüksek rakımlı tepeleri konumlanır. Bunlardan en yükseği, yarımadanın tam ortasında bulunan Bozdağ (1162 metre)'dır. Betçe, görece daha engebeli bir coğrafyaya sahiptir. Buna karşın Datça'da daha geniş düzlükler bulunur. Özellikle Marmaris yönünden gelirken karşılaşılan ilk köy olan Emecik ile İskele Mahallesi'ni birbirine bağlayan yolun güneyinde kalan bölge yarımadanın en verimli topraklarına sahiptir. Yarımadanın sebze ihtiyacı bu bölgedeki arazilerden sağlanır. (şekil 3)

Tarihsel Arkaplan

Yarımada üzerindeki en eski yerleşim Knidos'tur. Antik dönemde Karya Bölgesi sınırları içindeki Datça Yarımadası, Knidos kentiyle ünlüydü. Knidos kentinin Peloponneus'tan gelen Dor'lar tarafından kurulmuş olduğu sanılmakta (Bean, 1987) ve MÖ. 4. yüzyıla kadar bugünkü İskele Mahallesi'nin doğusunda, Burgaz adı verilen bölgede yaşadıkları düşünülmektedir. Bu tarihten sonra ise artan deniz ticaretine hakim olabilmek için yarımadanın batı ucuna (Ege Denizi ile Akdeniz'in birleştiği noktaya) yerleşip burada kenti tekrar inşa etmiş oldukları sanılmaktadır (Umar, 1999). Yarımadanın batı ucuna taşınan Knidos, Akdeniz ticaretinin önemli bir liman kenti konumunu almıştır. Ay-

rıca şarap ticareti sayesinde yarımadanın tarihsel süreci içindeki en kalabalık nüfusuna (30.000 civarında) ulaştığı sanılmaktadır. Hava fotoğraflarıyla yapılan incelemelerde, Knidos döneminde yarımadanın tarıma elverişli % 20 oranındaki arazisinin nerdeyse tümünün işlenmiş olduğu anlaşılmıştır. Yeni Knidos M.S. 167'de Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine girer. İmparatorluğun ikiye ayrılmasından sonra ise Bizans sınırları içinde yer almıştır. Ortaçağ boyunca Doğu Roma, Bizans ve daha sonra Menteşe Beyliği sınırları içinde kalan Muğla ve yöresinde her iki dönem için de ortak olan en önemli özelliğin denizcilik olduğu söylenebilir. Antik dönemde Karya bölgesi olarak bilinen bu bölgenin, Batı Anadolu'da Türkler'e geçen ilk uç beylik olduğu ve Menteşe Beyliği'nin bu bölgeyi fethederken, denizden yapılan hücumlarda çok etkili olduğu sanılmaktadır (Bakırer, 1993). Yarımada 1261'de Menteşe Beyliği'nin egemenliği altına girmiştir. 1390'da kısa süreliğine Osmanlı egemenliğine geçmiş olsa da, daha sonra tekrar Menteşe Beyliği'nin hakimiyeti altına girer (Wittek, 1986). Yarımada, 1424 yılından itibaren tamamıyla Osmanlılar'ın egemenliğine geçer. 1928'de Dadya ve İskele Mahallesi birleştirilmiş ve ilçe haline getirilmiştir. 1947'ye kadar ilçe merkezi Reşadiye Mahallesi iken bu tarihten sonra merkez İskele Mahallesi'ne taşınır (1967 Muğla İl Yıllığı, 1968). 1890 yılları civarında yarımadanın nüfusu 4894 kişidir ve nüfusun önemli bir kısmını Rum azınlıklar oluşturmaktadır (Başoğlan, 2001).

Datça Yarımadası'nın ekonomik ve sosyal yapısı hakkında bilgi verirken, yarımadanın tarihsel süreç içinde, pek çok toplumun birbirleriyle kültür alışverişinde bulunduğu Akdeniz Havzası'nda yer aldığı gerçeği göz ardı edilemez. Ayrıca Datça, bir kıyı kenti olmasından ötürü de önem taşımaktadır. Akdeniz, yakın çevresi için çağlar boyu ticaret ve ulaşım ağının birleştirici parçası olmuştur. Akdeniz kıyı kentleri her zaman birbirleriyle ticari ilişkiler içindeydiler. Ticari canlılığın kıyı kentlerindeki gündelik yaşam üzerinde büyük etkisi vardır. Özellikle kentler arası bilgi aktarımını, kentlerin değişime uğramasını bu ilişkiler sağlamıştır. Ortaçağ'da Doğu Akdeniz ticaretini elinde bulunduran Venediklilerle, onların ticaret yolları üzerindeki kıyılarda konumlanan Menteşe Beyliği arasında canlı bir ticaretin varlığından söz edilmektedir. Menteşe Beyliği'nin, komşusu olan Aydınoğulları ile ilişkilerinin pek tutarlı gitmemesi, beyliği Girit'teki Venedik yönetimine daha da yakınlaştırır. 14. ve 15. yüzyıllarda Haçlı seferlerine bağlı olarak hem Müslüman hem de Avrupa devletleri arasındaki ticaretin kısıtlanmasına karşın, Menteşe Beyliği ile Venedikliler arasındaki ticaret canlılığını korumuştur. Osmanlı egemenliğinde ise Muğla ili ve çevresi giderek fakirleşmiş, ticaret yolları ile bağlantısı zayıflamış, idari rolü oldukça sınırlı kalmış ve tarıma dayalı küçük bir kasaba haline gelmiştir. Ancak bu küçülmenin yalnızca yarımada ile sınırlı kaldığı düşünülmemelidir. Aksine, bu durum sanayileşme dönemi öncesi tüm Akdeniz ve Batı Avrupa'da hakim olan bir kasaba modelidir (Faroqhi, 1993). Daha çok İngiliz pazarlarının talebini karşılama amaçlı olarak yapılan tütün ekiminin Datça Yarımadası'nda da 1960'lı yılların sonuna kadar halkın önemli gelir kaynaklarından biri olduğunu biliyoruz. Buna karşılık yarımadanın, ekonomik hayatında önemli bir yeri olan tütün üretiminin, Muğla, Çine, Fethiye ve Tire gibi oldukça fazla üretim yapan yerler ile karşılaştırıldığında vasat düzeyde üretim yapan yerler kategorisinde olduğu görülebilmektedir. Menteşe Sancağı döneminde Datça ve Bodrum Yarımadası üzerinde yaşayan Rum azınlıklar, toprağa bağlı olarak yapılan zanaat ve kireç ticaretini ellerinde bulundurmuşlardır. Özellikle bardakçılık, kasecilik, çanakçılık ve sırlı testicilik konusunda bu bölgede tekel konumunda olmuşlardır (Aktüre, 1993). Günümüzde, tarıma dayalı ticarette tütünün yerini badem almıştır. Son dönemde, artan turizm potansiyeline bağlı olarak sahil kesimlerinde yeni yerleşmeler kurulmuştur. Bu bölgeler hala göç alıyor olsa da, yarımada halkının kırsal bölgelerde yaşayan kesimi, tarım ve hayvancılık faaliyetlerini sürdürmektedir. Özellikle bademcilik, zeytincilik ve zeytinyağı üretimi yerli halkın önemli gelir kaynakları arasındadır.

Demografik yapı açısından bakıldığında, 19. yüzyılın son çeyreğine kadar ticari hayattaki durgunluk nüfus yoğunluğuna da yansımıştır. 1875'ten başlayarak 1913 yılına kadar Menteşe Sancağı'nın özellikle kıyı yerleşmeleri yoğun biçimde Girit Türkleri'nin göçlerine sahne olmuştur. Bu bölgelerde Girit Mahalleleri kurulmuştur (Aktüre, 1993). Bu nüfus hareketi sonucunda Datça Yarımadası'na da göçenler vardır. İlçeye ilk motorlu taşıt 1936 yılında açılan Marmaris-Datça karayolu sayesinde ulaşmıştır. Ancak, karayolu bağlantısının sağlanmış olmasına karşın, nüfus artış hızı tabloları incelendiğinde bu tarihten sonra Datça Yarımadası'nda ciddi artışlar olmadığı görülmektedir (Tekeli, 1993). Günümüzde Datça Yarımadası'nın toplam nüfusu 2000 yılı genel nüfus sayımına göre 13914'tür. Bu nüfusun 8108'i ilçe merkezinde, geri kalan 5806'sı ise köylerde yaşamaktadır.

Sosyal ve Kültürel Etkileşimler

Anadolu Konut Mimarlığı yerel-bölgesel farklılıklar temelinde incelenirse, genel olarak kıyı hattı ile iç bölgenin birbirinden net bir biçimde ayrılabildiğini görmek mümkündür. İç bölgenin mimarlığı gerek mekan gelenekleri gerek yapı üretim teknolojisi açısından az çok bir bütünlük gösterebilmektedir. Bu nedenle de iç bölge bazı araştırmacılar tarafından çok da isabetli bir biçimde Özgün Anadolu Sentezi Alanları olarak nitelendirilebilmiştir (Kazmaoğlu M. & Tanyeli U., 1978). Öte yandan denizin karşı yakası ile hemen daima bağlantıları bulunan kıyı hattının kendi içinde bir bütünlüğü yoktur. Kıyı hattının her bir alt bölgesi, bir yandan iç bölge ile bir yandan da karşı kıyı ile ilişkileri nedeniyle Geçiş Alanları kategorisine girer. Bu bağlamda Datça Yarımadası ve çevresi de geçiş alanı kategorisindedir. Yarımada ve genel olarak Ege ve Akdeniz kıyıları, Orta Anadolu ve Rumeli'ye özgü Osmanlı Konut tipinden ayrılan özellikleri ile Adalar Mimarlığı olarak tanımlanabilecek bir alan içinde yer almaktadır. Bu alanın temel karakteri olan çok-kültürlülüğün gündelik yaşamda önemli etkileri olmuştur. Günümüzde Muğla ve Burdur çevresinde görülen, yeni doğum yapmış anneye bir mendil içinde yumurta, şeker, tuz ve un verilmesi şeklinde süren adetin, Datça Yarımadası'nın hemen karşısındaki Sömbeki (Symi) Adası'nda da aynen devam ettiği bilinmektedir (Özcan, 1994). Datça Yarımadası'nda adının önüne Giritli ya da Rodoslu eki almış aileler yaşamaktadır. Örneğin, 18. ve 19. yüzyıllarda Reşadiye Mahallesi ve yöresinin ağası olarak tanınan Tuhfezade Mehmet Ali Ağa ve ailesinin en eski Girit göçmenleri olduğu bilinmektedir. Ayrıca, cumartesi günleri kurulan semt pazarına gelen Sömbekililer'in (Symiots) çoğu, mübadele öncesinde Datça ve civar köylerde çocukluklarının geçtiği evleri hala hatırlamaktadırlar. Özellikle yapı terminolojisinde birbirine oldukça benzeyen pek çok aynı anlamlı kelime bulunması da dikkat çekicidir. Parmaklık / Paramaklikia, Trabzan / Trapouzania (trapezania), Musandra / Mousandra, Şahnişin / Sachnisi, Sofa / Soufas (sfas), Kerevet / Krevvatos, Konak / Konaki, Damlalık / Damlalik, Bağdadi / Bagdati, Ambar / Ambari, Bahçe / Bachtses, Hayat / Hagiat (hagiati), Sofra / Soufras kelimelerini örnek verebiliriz (Özcan, 1994). Farklı kültürlerde aynı anlamları taşıyan benzer kelimelerle ilgili olarak daha batıdan, İtalyanca'dan da örnekler vermek mümkündür. Geç Ortaçağda doğu Akdeniz ticaretine sahip İtalyanların Batı Anadolu kıyılarında koloniler kurduğu ve ticaret yaptığı bilinmektedir. Bu sebeple iki kültürün, birbirlerinin dillerine de katkı yapmış olabileceğini düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu konudaki örnekler genellikle yapı malzemeleri ve mutfak kültürü ile ilgilidir; tas / tazza, fırın / furno, tuğla / tegola, pastırma / pastrami (Tanyeli, 1998).

Yarımadanın yapı karakteriyle ilgili olarak bütünlüklü bilgi sahibi olabilmek için hem Datça bölümündeki Eski Datça ve Reşadiye Mahallelerinin hem de Betçe bölümündeki Çeşme Mahallesi'nin ve Yakaköy'ün ele alınması gerekir. Ancak iki bölümden oluşan bu çalışmanın kapsamında şimdilik sadece Çeşme Mahallesi ve Yakaköy yer alabilecektir.

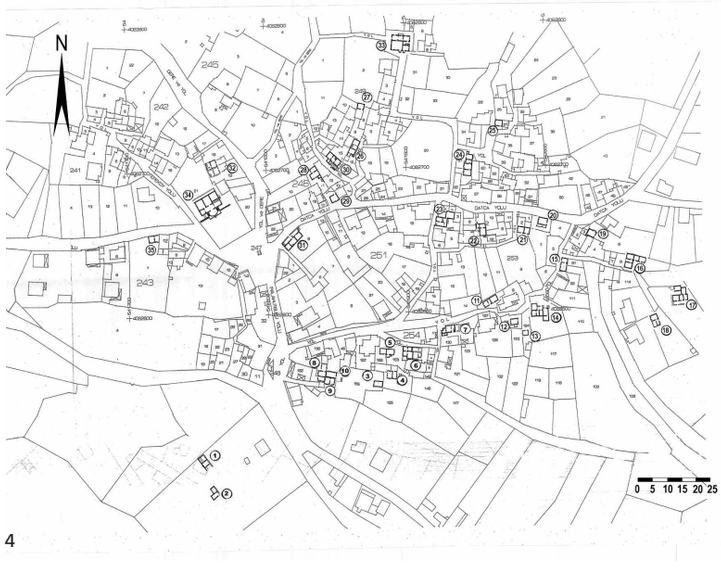

4

4. Çeşme Mahallesi Yerleşim Dokusu Planı

5. Çeşme Mahallesi Genel Görünümü

5

Çeşme Mahallesi

Yöre sakinleri tarafından Çeşmeköy olarak bilinen Çeşme Mahallesi, resmi belgelerde 2 kilometre uzağında yer alan Cumalıköy'ün bir mahallesi olarak geçmektedir. Muhtarlık, okul ve pek çok ticari birim Çeşme Mahallesi'ndedir. Cumalıköy'den nüfus ve bina yoğunluğu bakımından daha büyük ve ticari canlılığı da daha yüksek olan Çeşme Mahallesi, Knidos'tan Palamutbükü'ne inen yol üzerinde konumlanmıştır (şekil 4). Palamutbükü; Yazı, Cumalı ve Yaka gibi civar köylerden insanların 1960'lı yıllar sonrasında turizmin hareketlenmesiyle göç etmeye başladıkları bir sahil yerleşimidir. 1983 yılında buradaki limanın tamamlanmasıyla birlikte bu tarihten sonra özellikle yat turizmi açısından da önemi giderek artmıştır. Yerli ve yabancı turizme yönelik işletmelerin açılmaya başlaması Çeşme Mahallesi ve Yakaköy gibi yerleşmelerdeki genç nüfusun Palamutbükü'ne göç etmesine yol açar. Buna karşın tarım ürünleri ticareti yapan tüccarların, yörenin tek ilköğretim okulunun ve Cumalıköy Muhtarlığı'nın Çeşme Mahallesi'nde olması mahallenin günlük yaşantısına canlılık getirmektedir. Bu nedenlerden ötürü Betçe'nin de ticari merkezi konumundadır (şekil 5). Ekonomisi tarıma dayalıdır. Bölgede, 19. yüzyıl başlarından itibaren Palamutbükü'ne adını veren palamut ağacı meyvesinin (pelit) ticareti yapılmıştır. Zaman içinde palamut ağacının kerestesinin de değerlenmesiyle beraber bu faaliyet kereste ticaretine dönmüştür. Günümüzde arıcılık ve hayvancılık yöre sakinlerinin geçimini sürdürmesinde etkili olsa da, halkın büyük kısmı gelirini badem üretiminden kazanmaktadır. Bademin yaz aylarında kuruyemiş olarak tüketilen meyvesi dışında, mart ayında da çağla badem olarak bilinen ham meyvesi toplanır. Yılda iki kez meyve veren bir ağaç olması, bademi mahalle ekonomisi için değerli kılmaktadır.

Çeşme Mahallesi konumlandığı topografya açısından bir çanağa benzetilebilir. Bu çanağın en alt kotunda mahalleye adını veren çeşmenin yer aldığı bir meydan bulunmaktadır. Yerleşi-

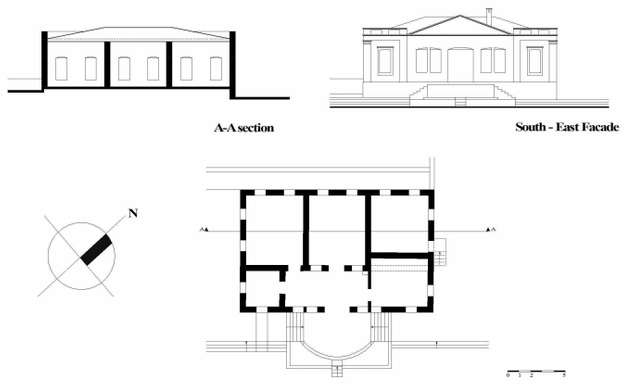

6. Çeşme Mahallesi İlköğretim Okulu, 1927 (Rölöve ve Görünüş)

7. Çeşme Mahallesi'nde Ağa Evi Olarak Bilinen Yapı (Rölöve ve Görünüş)

min tüm sokaklarına dağılım, mahallenin merkezi konumundaki bu meydan üzerindendir. Meydandaki çeşmenin yapılış tarihi bilinmemektedir. Bununla birlikte üzerindeki levhadan 1938 yılında Mehmet Bilgili Usta tarafından onarılmış olduğu anlaşılmaktadır. Mahallenin ilköğretim okulu, Türklerin ve Rum azınlıkların birlikte oluşturdukları çok kültürlü yaşamın yapı üretimi üzerindeki etkisine mükemmel bir örnektir (şekil 6). Okulun bizzat Symi'li (Symiots) ustalar tarafından yapıldığı, giriş holündeki okulun tarihi ile ilgili yazının bir kısmından yapılan şu alıntıdan anlaşılabilmektedir: ''.....Okulumuzun yapımına 1927 yılında Nahiye Müdürü Naim Bey ve Muhtar Ali Efendi (Bozalan) zamanında başlanmıştır. Sömbeki'den getirilen Rum yapı ustaları tarafından kaba inşaatı o yıl tamamlanmıştır. Sıvası ve marangoz işleri ise, köyümüzün ustaları Hamdi Oğlu Mehmet Bilgili ile Sındı Köyü'nden Bekir Usta (Ünal) tarafından yapılmıştır. 1933 yılında Öğretmen Şeref Bey tarafından eğitim öğretime başlanmıştır. Daha sonra Öğretmen Ekrem Bey gelmiştir.'' Bu anlamda yöre sakinleri tarafından Koca Ev ya da Ağa Evi olarak bilinen yapı da bir başka ilginç örnektir (şekil 7). Bölgede geniş topraklara sahip bir ailenin yaşamış olduğu bu yapının, ilköğretim okulundan çok daha önce yapıldığı kesindir. Ancak tam olarak hangi yılda tamamlandığı bilinmemektedir. Alt ve üst katın mekansal organizasyonu birbirinden oldukça farklıdır. Alt katta kuzeye bakan geniş ve özelleşmiş bir mutfak vardır. Mutfak tavanının bir kısmı taşıyıcı taş kemerler üzerine oturtulmuştur. Evin üst katı ise simetrik bir plan şemasına sahiptir. Merdivenden geniş bir orta mekana çıkılır. Odalara dağılım bu orta mekanın uzun kenarları üzerinden gerçekleşir. Orta mekanın kuzey yönündeki dar kenarı üzerinde küçük bir mutfak ve tuvalet konumlanmıştır. Güneye bakan dar kenar ise bir kapıyla köyün tüm manzarasına hakim olan küçük bir balkona açılır.

Yakaköy

Yakaköy, eğimli bir arazide kurulmuş oldukça az haneli bir köydür. Datça ilçe merkezini Knidos antik kentine bağlayan yol üzerinde konumlanmıştır. Köy, içinden geçen bu yolun iki kilometre uzunluğundaki kısmının kuzeyine ve güneyine dağınık bir şekilde yerleşmiştir (şekil 8). Çeşme Mahallesi'ne göre daha geniş bir alana yayılmıştır. Kuzeyde köyün mezarlığının yanından dik ve kayalık olan yamaca doğru çıkan ve daha sonra Datça-Knidos yoluna paralel olarak devam eden üç kilometrelik stabilize bir yol vardır. Bu yol köyün batı ucunda tekrar Knidos yoluyla birleşir ve kuzeydeki mahallelerde bulunan konutlara ulaşımı sağlar. Köyün kuzeyde kalan kısmı çok daha yoğun bir yapılaşmaya sahiptir. Yakaköy'deki evlerin neredeyse tümü sırtını yamaca dayamış ve güneydeki vadi ve vadinin gerisindeki deniz manzarasına doğru yönlenmiştir (şekil 9). Köyün kuzeyinde yeralan tepe, yerleşimi, kuvvetli kuzey rüzgarlarına karşı korur. Doğu-Batı hattında ve yarımadanın batı ucuna doğru uzanan vadi, çoğunlukla badem, zeytin ve çam ağaçlarıyla kaplıdır. Yakaköy, Datça Yarımadası'ndaki köylerin pek çoğunda olduğu gibi tarım ürünlerine dayalı bir ekonomiye sahiptir. Köy sakinlerinin büyük bir kısmı badem ve zeytincilikle uğraşmaktadır. Günümüzde, köy nüfusuna kayıtlı kişilerin çoğu Palamutbükü'nde yaşamaktadır. Muhtarlık da Palamutbükü'ne taşınmıştır. Bu nedenle binaların çoğu atıl durumdadır.

8

8. Yakaköy Yerleşim Dokusu Planı

9

9. Yakaköy Genel Görünümü

Tek Mekanlı Yaşama Birimi

Datça Yarımadası'nda genel yerleşim dokusunu, yerli halkın tabiriyle tek göz oda ya da tek göz ev olarak bilinen, tek mekanlı ve taş malzemeden kübik geometride birimler oluşturur. Bu tek mekanlı birimlerin en karakteristik özelliklerinin, kütlenin hemen daima kısa kenarında bulunan iki pencere arasındaki baca ve toprakla örtülmüş teras çatı olduğu söylenebilir (şekil 10). Taş beden duvarları genellikle 50-60 cm. kalınlığında olup çatı üst kotunun üzerine 5-10 cm. kadar çıkarlar. Çatı konstrüksiyonunun birincil taşıyıcı elemanı olan ana kirişin üzerine ve kirişe dik yönde 40-60 cm. aralıklarla mertekler dizilir. Bunların üzerine çığ ya da kargı olarak adlandırılan ve 1-3 cm. çapındaki yuvarlak kesitli sazlar serilir. Sazların üzerine zakkum yaprakları yerleştirilir. En üst katman ise Horasan adı verilen killi toprağın serilmesiyle oluşur (şekil 11). Evlerin kısa cephelerinde, öne doğru 15-20 cm. kadar çıkıntı yapan ve prizmatik kütleye hareketlilik kazandıran baca, çatı seviyesine ulaşmasına 50-70 cm. kala önce her iki taraftan 15-25 cm. kadar daralır ve çatı seviyesini 60-80 cm. kadar geçerek sonlanır. Çekirdek konut diye de adlandırılabilecek bu evlerde ana birimin boyutları, teras çatıyı taşıyan ahşap ana kirişin (genellikle katran veya palamut ağacı) ve merteklerin boyuna bağlı olarak değişir. Genellikle 4-4.5 m. olan kısa kenar uzunluğu sabit kalmakla beraber, uzun kenar 6-6.5 m.'ye kadar çıkabilmektedir. Uzun kenarın boyu 4 m.'yi geçerse ana kiriş iki parçadan oluşur ve birleşim noktasından ahşap bir kolonla desteklenir (şekil 12). Yöre sakinlerinin oturma, yeme-içme, yemek pişirme, depolama ve hatta temizlenme gibi temel yaşam ihtiyaçlarının tümü bu mekan içinde karşılanır. Mekan içindeki elemanlar ve elemanların yerleştirilmeleri temel yaşam ihtiyaçlarına göre düzenlenmiştir (Durmuş, 1997).

Tek Mekanlı-Çok Amaçlı Ana Birimi oluşturan mimari öğeler şunlardır;

Ocak: Yaşama biriminin en baskın elemanıdır. Çoğunlukla girişten uzakta, kısa kenarda ve iki pencere arasında yer alır.

Pencereler: Simetrik olarak ocağın iki yanında ve uzun kenarın ocağa yakın kısmında, karşılıklı olmak üzere genellikle toplam 4 adettir.

Dolaplar ve Nişler: Uzun kenardaki pencerelerin yanında ve duvarın girişe yakın kısmına doğru, karşılıklı olmak üzere 2 adettir. Kimi örnekleri ahşap kapaklı, kimileri de kapaksız, sa-

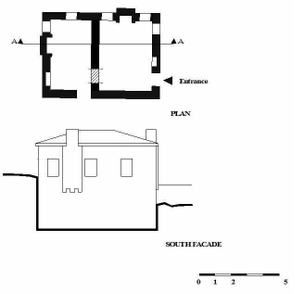

10. Çeşme Mahallesi No: 4

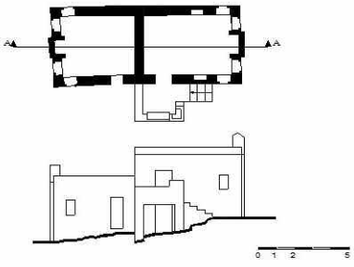
11. Çeşme Mahallesi No: 5

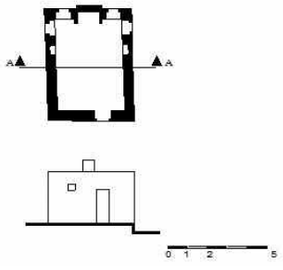
12. Çeşme Mahallesi No: 13

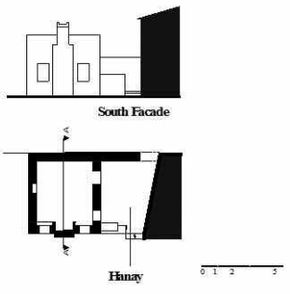

13. Çeşme Mahallesi No: 36

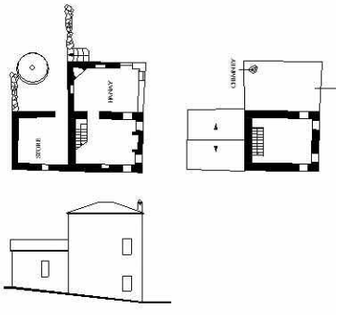
14. Çeşme Mahallesi No: 37

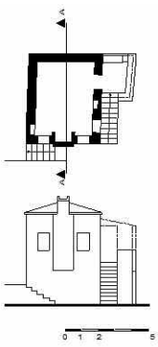

14. Yakaköy No: 4

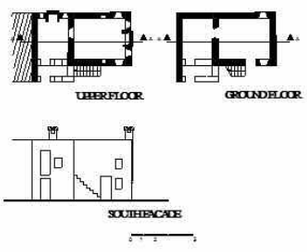

15. Yakaköy No: 7

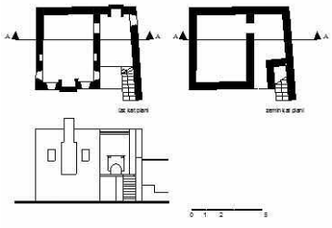

16. Yakaköy No: 10

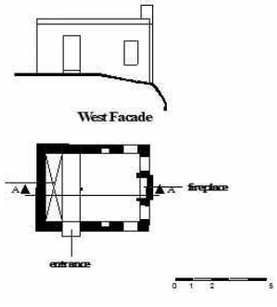

17. Yakaköy No: 16

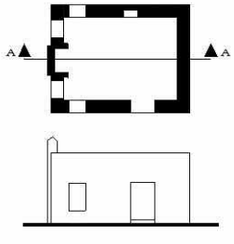

18. Yakaköy No: 18

dece niş şeklindedir. Bunun yanı sıra ocağın her iki yanındaki pencereler yerine nişlerin yapıldığı örnekler de vardır.

Kapı: Genellikle uzun kenarda ve ocağın karşısındaki kısa kenara yakın konumlanır. Ancak az da olsa ocağın karşısındaki kısa kenarda konumlanmış örnekleri de vardır. Uzun kenarda yer alan kapı, penceresiz kısa kenardan yaklaşık 70-80 cm. geride açılır ve bu alana kısa kenara bitişik ahşap bir dolap yapılır.

Hamamlık / Yunmalık: Banyo yapılan kısımdır. Çoğunlukla dolabın, kapının tam arkasına gelen kısmına yapılır. Yaklaşık olarak 70 / 80 cm. ölçüsündedir.

Yüklük / Kerevet: Kapının arkasına yapılan dolabın bir parçasıdır ve pencerelerin üzerinden dönen ahşap rafın seviyesindedir. Yer yatakları depolanır.

Raflar: Pencere ve nişlerin yaklaşık olarak 30-40 cm. kadar üzerinde, 15-20 cm. eninde ve ahşaptandır. Mekanın dört duvarını da çepeçevre dolaşır.

Köşe Nişleri: Ocağın bulunduğu kısa kenar ile her iki uzun kenarın birleştiği köşede yer alırlar.

Tek mekanlı ana birim içinde, fonksiyonlarına ve mahremiyet eğilimlerine göre şekillenmiş olan iki ayrı alt-mekan tanımlanmıştır. Yaşama alt-mekanı ve sirkülasyon ya da servis alt-mekanı (şekil 13). Yemek yeme, pişirme ve oturma gibi işlevlerin tümünün ocağın önünde yapıldığı düşünüldüğünde, yaşama alt-mekanının kalbinin ocak olduğu söylenebilir. Ocak, yaşama alt-mekanını da tek başına tanımlar. Ocağın tam karşısında bulunan ve banyo yapma, yemek hazırlama ve depolama işlevlerine hizmet veren dolap ise servis alt-mekanının kalbidir (şekil 14). Bazı evlerde, servis ve yaşama alt-mekanları arasındaki ayrım zemin kaplamalarının farklılaşması ile daha da vurgulanmıştır. Kimi evlerde bu iki bölüm arasında yükseklik farkı da vardır. Servis bölümünün zemin kotu daima yaşama bölümünün zemin kotundan aşağıdadır. Bu gibi evlerin bazılarında dolabın önündeki alan toprak olarak bırakılırken, yaşama bölümü ocağın önüne kadar 10-12 cm. yükseklikte olup ahşap kaplama yapılmıştır. Ahşap kaplama yapılmamış olan örneklerde ise servis alanı yine toprak bırakılırken, ocak önü; halı, kilim, hasır gibi malzemelerle örtülmüştür.

Tek Mekanlı Yaşama Biriminde Gündelik Yaşam

Geçimi tarımsal üretime dayalı olan bölge halkı gününün büyük bir bölümünü tarlada geçirir. Tarlaya gidilmeyen zaman-

larda ise, iklimin de elverişli olmasından dolayı gündelik yaşam ev-içi ve ev çevresinde geçer ve daha çok tarıma dayalı ürünler işlenir. Yaz mevsiminde yoğun olarak evin önündeki çardak ve bahçe kullanılır. Ayrıca tütün işlenen tarlalarda kurulan çardaklarda da yaşanır. Kış mevsiminde ise yoğun olarak ev-içi kullanılmaktadır (şekil 15). İç mekanda yaşama alt-mekanının en baskın elemanı, bir lüks ve prestij ögesi olan ocaktır. Ocağın iki yanına serilen döşekler (divanlar), gündüz oturma gece ise yatma işlevini karşılamaktadır. Gerektiğinde yüklükten alınan yer yatakları ile ocağın önüne yatak kurulur. Yemek, ana birim içindeki bu ocakta veya avluda taşların yan yana getirilmesiyle oluşturulan basit pişirme düzenekleri üzerinde pişirilir. Yemek, genellikle iç mekanda, ocağın önünde, yaslağaç adı verilen yerden 25-30 cm. yüksekliğindeki bir ahşap sini üzerinde yenmektedir. Yemek ile ilgili kap-kacak yunmalığın yanında yapılmış olan ve çanaklık adı verilen raflarda depolanır (şekil 16). Yine depolama işlevini gören ve dolabın alt kısmında 80-90 cm. yüksekliğinde, ambar adı verilen ve kuru bakliyatın depolandığı bir ahşap sandık bulunur. Evin avlusu da, iç mekan kadar değilse bile, tek mekanlı yaşama biriminin doğal bir uzantısıdır ve belli kısımları ile özelleşmiştir. Örneğin, bulaşık ve çamaşır yıkama işleri genellikle evin girişindeki sahanlıkta yapılmaktadır. Bazı evlerde bu işlerin yapıldığı yerin hemen yanındaki bina duvarları üzerinde, iç mekandaki gibi nişler bulunur. Bu nedenle, avludaki bulaşık ve çamaşır yıkama yerlerinin, iç mekandaki servis alt-mekanının bir uzantısı olduğu düşünülebilir (şekil 17). Bu açıdan verilebilecek bir başka örnek de çardaklardır. Üzüm bağı ve sarmaşık gibi bitkilerle, harıp (harnup / keçiboynuzu) ya da palmiye ağaçlarının dallarıyla üzeri örtülmüş ahşap konstrüksiyon çardakların, ana birim içindeki yaşama alt-mekanının avludaki uzantısı olduğu rahatlıkla söylenebilir. Özellikle yaz aylarında günün büyük kısmı çardakta geçmektedir. Çardağın altına sedirler yerleştirilir ve misafirler burada ağırlanır (şekil 18).

Son Söz

Hane halkının bu tek mekanlı birimde kısıtlı ve tutumlu bir yaşam sürmesindeki etkenlerden belki de en önemlisi yörenin ekonomik yönden yaşadığı sıkıntılar olmuştur. İdari yapı açısından önceleri Menteşe Sancağı'na bağlı bir kaza, sonraları ise Muğla iline bağlı bir ilçe olan Datça Yarımadası'nın, eldeki veriler incelendiğinde 20. yüzyıl başlarından itibaren oldukça durağan bir ekonomik yapı içine girdiği görülebilmektedir. Ayrıca, 1936 yılına kadar iç bölgeler ile karayolu bağlantısının kurulmamış olması, yukarıda da vurgulandığı gibi yarımada halkının kısıtlı ve içe kapalı bir ekonomik ve sosyal yaşam sürmesinde etkili olmuştur (şekil 19). Yerleşim dokusunu oluşturan evler sadece tek mekanlı birimlerden oluşmamaktadır. Bunlar dışında ev grupları da vardır. Ancak plan tiplerine bakıldığında, bu grupların da aslında farklı boyutlardaki tek mekanlı birimlerin değişik biçimlerde bir araya gelmesiyle oluşmuş daha büyük evler olduğu görülebilir. Ana birime yeni birimler eklenmesinin en önemli nedeni ailenin zaman içinde büyümesi olmalıdır. Çocuklar evlenince, varsa ailenin sahip olduğu başka bir arsaya, yoksa mevcut eve bitişik ama onunla içeriden bir bağlantısı olmayacak şekilde yeni bir yaşama birimi inşa edilir. Bir başka neden ise, özellikle 1950'li yıllardan sonra değişmeye başlayan yaşama biçiminin etkisi olmalıdır. Bu dönemden itibaren, karayolu ulaşımının da sağlanmış olması ile birlikte bölgenin sosyo-ekonomik yaşamı yavaş yavaş canlanmıştır. Giderek iç mekandaki işlevler uzmanlaşmaya başlamış, diğer bir deyişle yatma ve yeme işlevleri yaşama alt-mekanında karşılanır olmaktan çıkmıştır. Dolayısıyla bundan böyle eve eklenen yeni birimler, tek mekanlı birimin aynısının yeniden üretilmesi için değil, bu işlevlerin başka bir mekanda karşılanması içindir. İşlevlerin ayrı mekanlarda örgütlenmesini, yeni bir birimin eklenmediği örneklerde bile görmek mümkündür. Bazı evlerde yarıaçık bir mekan olan Hanay'ın üzeri örtülmüş, çevresi kapatılmış ve evin mutfağı olarak kullanılmıştır. ☐

Kaynaklar:

Aktüre, S., 1993. "19. Yüzyılda Muğla", Tarih İçinde Muğla (der., İ.Tekeli), sayfa 34-113, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
Bakırer, Ö., 1993. "Ortaçağda Muğla", Tarih İçinde Muğla (der., İ.Tekeli), sayfa 10-15, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
Başoğlan, Ö., 2001. Datça İlçesi Reşadiye Mahallesi Tarihi Çevre Dokusu Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, DEÜ.
Bean, G. E., 1987. Karia, İstanbul, Cem Yayınevi.
Durmuş, Z., 1997. Designing New Buildings in Old Settlements: A Case Study in Datça Mahallesi Muğla, Ankara (basılmamış yüksek lisans tezi), ODTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü.
Faroqhi, S., 1993. "Menteşe Beyliği Devrinde Muğla", Tarih İçinde Muğla (der., İ.Tekeli), Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
Kazmaoğlu, M. & Tanyeli, U., 1978. "Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılaşmalar", Yapı Dergisi, sayı 33, sayfa 42-45.
1967 Muğla İl Yıllığı, Muğla Valiliği Yayınları, 1968.
Özcan (Tuncağıl), Z., 1994. Vernacular Architecture of Teke Peninsula Littoral, Ankara (basılmamış doktora tezi), ODTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Bölümü.
Tanyeli, U., 1998. "Geç Ortaçağ'da Türkiye'ye Batıdan Bir Mimari Eleman Transferi: Bacalı Ocak", Sanatta Etkileşim Uluslararası Sempozyumu, 25-27 Kasım 1998, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
Tekeli, İ., 1993. "1923-1950 Döneminde Muğla'da Olan Gelişmeler", Tarih İçinde Muğla (der., İ.Tekeli), sayfa 114-187, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
Umar, B., 1999. Karia Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi, İstanbul, İnkilap Kitabevi Yayınları.
Yurt Ansiklopedisi, 1981. Cilt 8, sayfa 5872, İstanbul, Anadolu Yayıncılık.
Wittek, P., 1944. Menteşe Beyliği 13-15. Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Gürhan Tümer, Prof. Dr.
DEÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

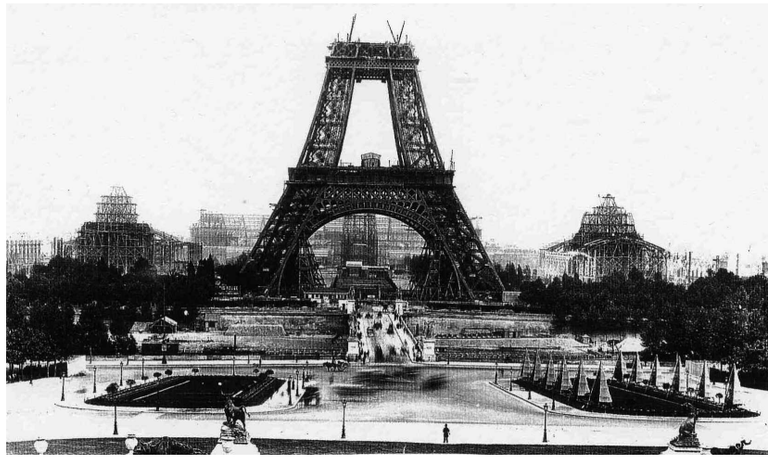

1

1., 2., 3. Eiffel Kulesi
4. Crystal Palace
5. The Empire State Building
6., 7. Ortaçağda Şantiye
8. Süleyman Tapınağı
9. Babil Kulesi
10. Petronas Kuleleri
11. Sydney Opera Binası
12. Guggenheim Müzesi (Bilbao)
13. Guggenheim Müzesi (New York)

Yapılar Yapılırken

Mısır'da Keops Piramiti. Paris'te Eiffel Kulesi. Başının göğe ermesi öngörülen efsanevi Babil Kulesi. Çok uzun Çin Seddi. İstanbul'da Ayasofya ve Süleymaniye. Bursa'da Bursa Ulu Camii, Divriği'de Divriği Ulu Camii. Dojlar Sarayı, San Marco Kilisesi Venedik'te. Guggenheim Müzeleri. Uzakdoğu'da Stupalar. Endülüs'te Elhamra Sarayı. Pantheon, Parthenon. Versailles Sarayı. Sonra, yukarıdakiler gibi ünlü olmayan pek çok yapı. Sıradan apartmanlar. Ölçeksiz villalar. Gecekondular. Ve daha niceleri.

Bu yapılar işte orada, karşımızda duruyorlar. Yapımları tamamlanmış, kullanılıyorlar.

Ama onların hiçbiri bu aşamaya bir anda gelmedi. Masal şatoları dışında, hiçbir yapı anında var olmadı. Göksel Kudüs'teki yapılardan başka hiçbir yapı gökten zembille inip yeryüzüne konmadı. Hiçbir yapının oluşumunda "Deus ex machina" devreye girmedi.

Buna karşılık, yapım süreci boyunca pek çok yapının başına pek çok şey geldi.

Örneğin, Tevrat'a bakılırsa Tanrı, onu inşa etmekte olanların dillerini karıştırarak Babil Kulesi'nin yapımını durdurdu. Çin Seddi'nin taşlarını üst üstüne koyarken ölen işçilerin duvarın içine gömüldükleri söylentisi kulaktan kulağa yayıldı. Kafka, yazdığı Büyük Çin Seddi başlıklı öyküde, taştan bir yılan gibi uzayıp giden bu benzersiz duvarın yapımı sırasında olup bitenleri, gerçekleri dikkate almaya hiç mi hiç gerek duymaksızın, kendine göre anlattı. Kimi yapılar söz konusu olduğunda yapım süreci çok uzun oldu. Örneğin, Köln Katedrali'nin tamamlanması için, yıllar, on yıllar değil, yüz yıllar gerekti. Ayasofya, Sultanahmet ve Süleymaniye ise, 10 yıldan kısa bir süre içinde tamamlandılar. Eminönü'ndeki Yeni Cami'nin yapımı, sultanların ölümü, yerlerin çamuru gibi nedenlerle biraz daha uzadı. Sydney Operası'nın yelkenleri, Utzon'un öngördüğünden farklı bir rüzgarla sürüklendiler. Eiffel Kulesi yapılırken, adamın biri kulenin 228 metreye ulaştığında yıkılacağını, matematiksel olarak kanıtladığını ileri sürdü. Ayasofya, Süleyman Tapınağı gibi çok özel yapılar, sanki gerçek malzemelerle değil, inanılmaz birtakım olaylarla dolu efsanelerle inşa edildiler.

Bir zamanlar Selimiye'nin yalnızca temelleri vardı. Bu görkemli caminin duvarları zaman içinde yavaş yavaş yükseldi. Kubbe henüz ortada yoktu. O günlerde Selimiye'ye bakanlar kubbesiz bir Selimiye gördüler. Bizler ise öyle bir Selimiye'yi hiçbir zaman göremedik. Aynı şey, Eiffel Kulesi için de geçerli. Yapım sürecinde, bu ünlü kulenin boyu bir zamanlar 5, bir zamanlar 10, bir zamanlar da 25 metreydi; şimdi ise 300 metre. Paris'e gidersek bu 300 metrelik Eiffel'i görebiliriz; ama ötekiler, 5 - 10 - 25 metrelik Eiffeller artık yoklar. Onlar, efsanelerde, öykülerde, çizimlerde, fotoğraflarda kaldılar. ◘

2 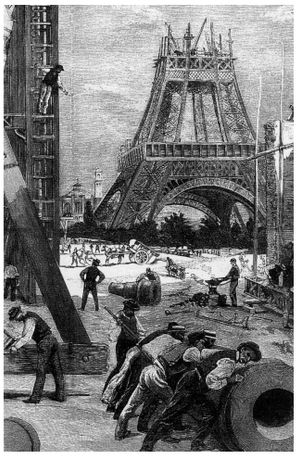

3 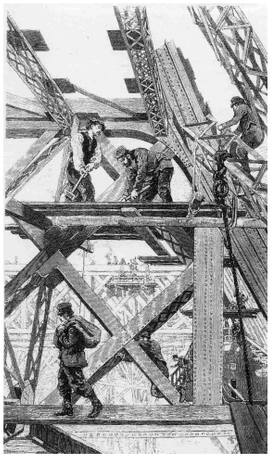

4 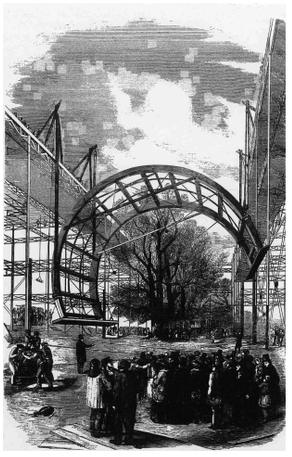

5

6

7

8 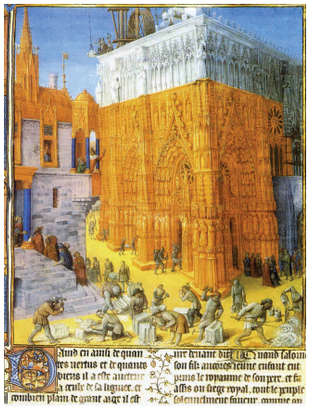

9

10

11

12

13

Gaye Birol, Yrd. Doç. Dr.
Balıkesir Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Kentlilik Bilinci ve Balıkesir'den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi

Giriş

Son dönemde yerel yönetimlerin popüler kavramlarından biri haline gelmiş olan kentlilik bilinci, bir kentin orada yaşayanlar tarafından nasıl kullanılması ve sağlıklı gelişmesi gerektiği ile ilgili kavramların tümünü kapsamaktadır. Bu çalışmada, kentlilik bilinci ve ilişkili kavramların ele alınması, kentlilik bilinci oluşumunu sağlayan etkenlerin tartışılması ve Balıkesir'de 1950 yılında kentlilik bilincinin gelişmişlik düzeyini gösteren bir örneğin açıklanması amaçlanmıştır. Söz konusu dönemde kentlilik bilincinin gelişmişliğinin nedenlerinin sorgulanması, sonucunda bizlere günümüzde bu bilincin gelişebilmesi için gerekli olan anahtar ilkeleri sunabilmesi açısından önem taşımaktadır.

Kentlilik Bilinci ve İlişkili Kavramlar

Kent, kentlilik/kentli birey olma ve kentlilik bilinci kavramları birbirleriyle ilişkili kavramlardır. Kent, tarihin farklı dönemlerine ait fiziksel, sosyal ve kültürel katmanların üst üste kurulması sonucu oluşan fiziksel, mekansal ve sosyal bir ortamdır. Bu tanım, kentin sadece fiziksel bir mekan olmadığını, toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerini de kapsadığını, bu değerlerin fiziksel mekandaki anlatım aracı olduğunu açıklamaktadır. Kentlilik, bireylerin kentte yaşamanın gerektirdiği koşul ve normları anlamış, özümsemiş ve benimsemiş olmalarıdır. Kentlilik bilinci ise, kentte yaşayan bireylerin kente özgü tavır ve davranışlar sergilemeleri, birer kentli birey olduklarının farkında olmaları ve buna uygun davranmaları anlamına gelir. Kentlilik bilinci oluşumunun başlıca koşulu ise bireylerin yaşadıkları kent ile anlamlı ve güçlü bağlar kurabilmeleri ve kendilerini yaşadıkları kentin bir parçası gibi hissetmeleridir. Kentlilik bilinci, bireylerin yaşadıkları kente sahip çıkmasıyla ilişkili olması nedeniyle çağdaş yerel yönetim anlayışı açısından büyük önem taşımaktadır.

Bir süredir kentlerimiz özgün kimliklerini kaybetmekte, kentlerde fiziksel, sosyal ve kültürel yönlerden önemli bir erozyon yaşanmaktadır. Kırsal alandan kentsel alana yönelmiş hızlı ve planlanamayan göç, söz konusu erozyonun başlıca nedenlerinden biridir. Göç, kırsal-kentsel olan arasında yeni fakat her ikisine de ait olamayan yaşam kültürlerinin doğuşuna ortam hazırlamakta, böylece kent, her geçen gün daha karmaşık bir yer haline gelmektedir. Öte yandan, son dönemde göç ya da diğer sosyo-ekonomik değişimler nedeniyle kentlerde farklı sosyal sınıflar arasındaki fiziksel ve toplumsal sınırlar belirginleşmekte, bunun sonucunda kentliler arasında kolektif kent kültürü oluşamamaktadır. Kolektif kent kültürünün oluşamaması ise kentli birey ve kentlilik bilinci oluşamamasına yol açan önemli etkenlerden biridir.

Kentlilik Bilinci Oluşturma Yolları

Kentte yaşayanların kentlilik bilinci geliştirebilmeleri için, öncelikle kentsel yaşam kültürünün oluşturulmasına, bireylerin sosyal ve kültürel anlamda eğitilmelerine, kent kültürü edinmelerine gerek vardır. Söz konusu eğitim, toplumsal yaşamın zenginliği ile doğru orantılı olarak birikim gerektiren ve zaman içerisinde gelişecek bir "kentte yaşama kültürü edinme" olarak ele alınmalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için, yerel yönetimlere, meslek odalarına ve sivil toplum örgütlerine önemli görevler düşmektedir.

Kentliler arasında kolektif bellek oluşumu, kentlilik bilincinin gelişiminde önemi olan bir diğer etkendir. Kolektif bellek, beraberinde kentlilerin yaşadıkları yere aidiyet hissi ile bağlanmalarını ve orayı sahiplenmelerini getirecektir. Kolektif bellek oluşumu, kentin tarihsel sürekliliği olan ve içinde yaşayanlar için anlam ifade eden bir yer olmasıyla ilişkilidir. Kentlilerin yaşadıkları fiziksel çevreye ilişkin zihinlerinde biriktirdikleri ortak anılar, paylaştıkları değerler ve inanışlar, kolektif bellek oluşumuna yardımcı olur (Arefi, 1999). Ayrıca, Mazumdar'ın (2007) da belirttiği gibi, insanların ilişki kurabilecekleri, bağlanabilecekleri ve aidiyet hissedebilecekleri, kendileriyle özdeşleştirebilecekleri, hatırlayacakları ve özleyecekleri yerler, kentsel yaşam kalitesine sahip olan mekanlardır. Bu tür mekanlar, aynı zamanda kentteki bireylerde ve bu bireyler arasındaki farklı kuşaklar arasında ortak bilinç ve kolektif bellek oluşumunda etkili olacaktır. Bu anlamda, kentin geçmişine ışık tutan ve kültürel birikimin önemli bir kısmını oluşturan tarihi kent mekanlarının korunması ve geleceğe aktarılması, kolektif bellek ve dolayısıyla kentlilik bilinci oluşumunun önemli koşullarından biridir (Bilsel, 2006).

1950 yılında, ihmalin doğurduğu bir mantarın patlaması neticesinde husule gelen ve kısa bir zamanda etrafa sirayet edip, 306 dükkânın bir anda kül olmasile harabe halini alan sahanın yangından sonraki durumu görülmektedir.

1

2

3

1. Yeni Çarşı'nın bulunduğu bölgenin yangından sonraki görünümü. Kaynak: http://wowturkey.com/t.php?p=/tr76/mutku_mutku_yangin.jpg
2. İnşa edildiği yıllarda Yeni Çarşı'dan çekilmiş bir fotoğraf. Kaynak: http://wowturkey.com/t.php?p=/tr76/mutku_mutku_yenicarsi.jpg
3. Yeni Çarşı'nın günümüzdeki durumu (Fotoğraf: Gaye Birol)

Kentlilik bilinci oluşumunda etkili olan bir başka unsur ise kentle ilgili verilecek her türlü karara o kentte yaşayanların katılımının sağlanmasıdır. Kent, kendisini yönetenlerden çok orada yaşayanlarındır. Katılımcı yaklaşım, kentlilerin kentin biçimlenme ve yönetilme süreçlerine aktif katılımı sağlandığında çevrenin daha iyi düzenlenebileceği ilkesine dayanmaktadır (Sanoff, 2000). Birey, biçimlenişine ilişkin kararları etkileyebildiği ve kontrol edebildiği bir fiziksel çevrede kendisini daha rahat hisseder. Bu durum aynı zamanda bireyin içinde yaşadığı çevreyi benimsemesine, kendisini o yere ait hissetmesine, o fiziksel çevreye karşı sorumluluk duymasına yardımcı olur ve böylece "kentli birey" oluşur. Kentteki gelişmelere aktif toplumsal katılım, güçlü toplumsallık bilinci oluşumu için de anahtar kavramlardan biridir (Sanoff, 2006). Bu nedenle, kentte yaşayanların kentle ilgili kararlara katılımını sağlayacak mekanizmaların özellikle demokratik değerlerin önemini vurgulayan yerel yönetimler tarafından oluşturulması önem taşımaktadır.

Kentlilik bilinci yüksek bir toplum oluşumunun önemli yollarından biri de kentteki sosyo-kültürel yaşamın zenginleştirilmesi ve bu aktif kentsel yaşama kentteki tüm toplumsal kesimlerin katılımının sağlanmasıdır. Kentli, kent yaşamına katılabildiği ölçüde kentlidir. Kentteki aktif sosyo-kültürel yaşam, zaman içerisinde kent kültürünün de oluşmasını sağlayacaktır. Kent kültürü edinmiş birey, kent mekanının biçimlenmesi konusunda oluşturulacak platformlara katılacak, toplumsal dayanışmanın önemini kavrayacak ve böylece kentlilik bilinci gelişecektir.

Kentlilik Bilinci ve Balıkesir

Balıkesir kent merkezi, geçmişi beylikler dönemine tarihlenen bir yerleşme alanı olmakla birlikte, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde gelişmeye başlamış olan bir Cumhuriyet kentidir (Birol, 2004). Cumhuriyetin ilanını izleyen dönemde kent merkezinde gerçekleşen gelişmelerin son dönemde sıkça anılan kentlilik bilinci oluşumuyla ilişkili kavramlar aracılığıyla incelenmesi, kentte özellikle 1950'li yıllarda kentlilik bilinci gelişmiş bir toplumsal oluşumun var olduğunu göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Bu çalışmada, sözü edilen yüksek kentlilik bilincinin temel nedeninin adı geçen dönemde kentte var olan sosyo-kültürel zenginlik olduğu düşünülmektedir. Bu sosyo-kültürel zenginlik, 1940 ve 1950'li yıllarda dönemin yerel gazetelerinde yer alan sosyo-kültürel aktivite duyuruları aracılığıyla izlenebilmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada, bir kentteki sosyo-kültürel zenginliğin, kolektif kent kültürünün oluşmasına, kentsel mekanın biçimlenmesine kullanıcıların katılımının sağlanmasına ve sonuç olarak kentlilik bilinci oluşumuna yardımcı olabileceği vurgulanmıştır.

Balıkesir'de 1950'lerde kent merkezi kendiliğinden gerçekleşen önemli bir dönüşüme sahne olur. 3 Ağustos 1950 tarihinde kentin çarşısında çıkan bir yangın, sayısı beş yüz civarında olan az katlı ahşap dükkanların oluşturduğu eski ticaret bölgesinin tamamen yok olmasına yol açar (Resim 1). Yangını izleyen yıllarda (1954-1955), bu bölgede günümüzde halen kullanılmakta olan modern bir alışveriş kompleksi (Yeni Çarşı) inşa edilir (Birol, 2003) (Resim 2, 3). "Yeni Çarşı" ile ilgili olarak, 19, 20 ve 21 Eylül 1950 tarihlerinde Türkdili adlı yerel gazetede "Serbest Sütun" başlığı altında mimar, mühendis ya da şehir plancısı olmayan bir kentlinin konu ile ilgili eleştiri ve beklentilerini içeren "Çarşı Hak-

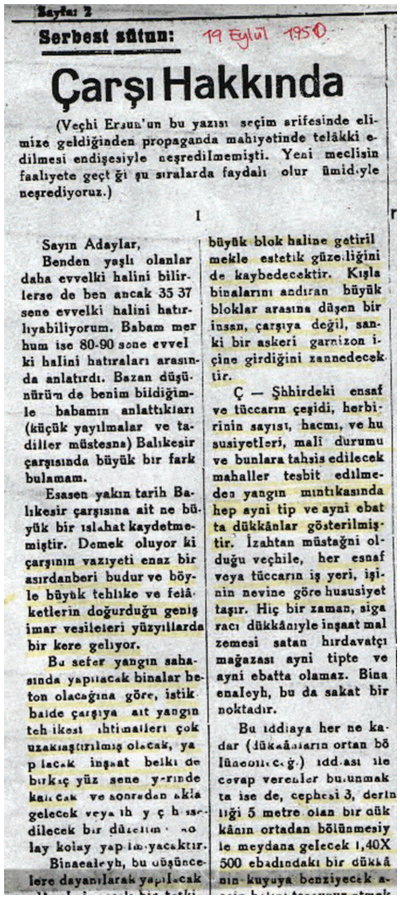

Sayfa: 2

Serbest sütun: 19 Eylül 1950

Çarşı Hakkında

(Veçhi Ersun'un bu yazısı seçim arifesinde elimize geldiğinden propaganda mahiyetinde telâkki edilmesi endişesiyle neşredilmemişti. Yeni meclisin faaliyete geçtiği şu sıralarda faydalı olur ümidiyle neşrediyoruz.)

I

Sayın Adaylar,

Benden yaşlı olanlar daha evvelki halini bilirlerse de ben ancak 35 37 sene evvelki halini hatırlıyabiliyorum. Babam merhum ise 80-90 sene evvelki halini hatıraları arasında anlatırdı. Bazan düşünürüm de benim bildiğimle babamın anlattıkları (küçük yayılmalar ve tadiller müstesna) Balıkesir çarşısında büyük bir fark bulamam.

Esasen yakın tarih Balıkesir çarşısına ait ne büyük bir ıslahat kaydetmemiştir. Demek oluyor ki çarşının vaziyeti enaz bir asırdanberi budur ve böyle büyük tehlike ve felâketlerin doğurduğu geniş imar vesileleri yüzyıllarda bir kere geliyor.

Bu sefer yangın sahasında yapılacak binalar beton olacağına göre, istikbalde çarşıya ait yangın tehlikesi ihtimalleri çok uzaklaştırılmış olacak, yapılacak inşaat belki de birkaç yüz sene sonrasında kalacak ve sonradan akla gelecek veya ihtiyaç dolayısile düzeltilmesi dilecek bir düzeltme çok kolay yapılamıyacaktır.

Binaenaleyh, bu düşüncelere dayanılarak yapılacak büyük blok haline getirilmekle estetik güzelliğini de kaybedecektir. Kışla binalarını andıran büyük bloklar arasına düşen bir insan, çarşıya değil, sanki bir askeri garnizon içine girdiğini zannedecektir.

Ç — Şehirdeki ensaf ve tüccarın çeşidi, herbirinin sayısı, hacmi, ve hususiyetleri, mali durumu ve bunlara tahsis edilecek mahaller tesbit edilmeden yangın mıntıkasında hep aynı tip ve aynı ebatta dükkânlar gösterilmiştir. İzahtan müstağni olduğu veçhile, her esnaf veya tüccarın iş yeri, işinin nevine göre hususiyet taşır. Hiç bir zaman, sigara dükkânıyle inşaat malzemesi satan hırdavatçı mağazası aynı tipte ve aynı ebatta olamaz. Bina enaleyh, bu da sakat bir noktadır.

Bu iddiaya her ne kadar (dükkânların ortadan bölünmesile) iddiası ile cevap verenler bulunmakta ise de, cephesi 3, derinliği 5 metre olan bir dükkânın ortadan bölünmesiyle meydana gelecek 1,40X 500 ebadındaki bir dükkânın kuyuya benziyecek a-

4

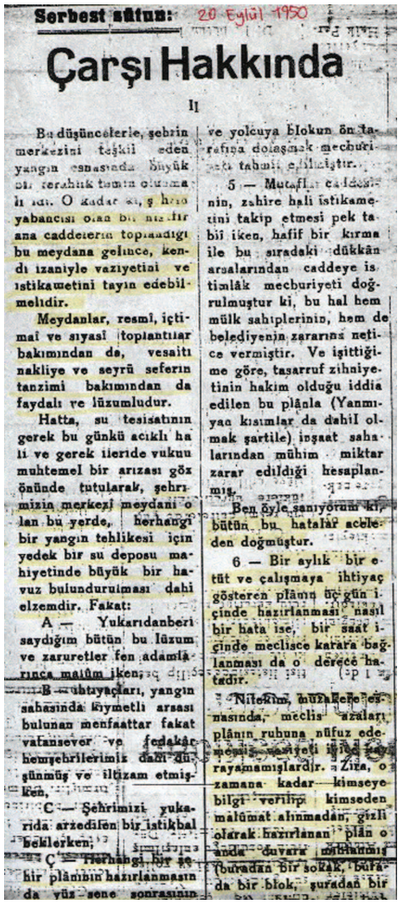

Serbest sütun: 20 Eylül 1950

Çarşı Hakkında

II

Bu düşüncelerle, şehrin merkezini teşkil eden yangın sahasında büyük bir ferahlık temin olunmalıdır. O kadar ki, şehrin yabancısı olan bir misafir ana caddelerin toplandığı bu meydana gelince, kendi izahiyle vaziyetini ve istikametini tayin edebilmelidir.

Meydanlar, resmi, içtimai ve siyasi toplantılar bakımından da, vesaiti nakliye ve seyrü seferin tanzimi bakımından da faydalı ve lüzumludur.

Hatta, su tesisatının gerek bu günkü acıklı hali ve gerek ileride vukuu muhtemel bir arızası göz önünde tutularak, şehrimizin merkezi meydanı olan bu yerde, herhangi bir yangın tehlikesi için yedek bir su deposu mahiyetinde büyük bir havuz bulundurulması dahi elzemdir. Fakat:

A — Yukarıdanberi saydığım bütün bu lüzum ve zaruretler fen adamlarınca malûm iken;

B — İhtiyaçları, yangın sahasında kıymetli arsası bulunan menfaattar fakat vatansever ve fedakâr hemşehrilerimiz dahi düşünmüş ve iltizam etmişken,

C — Şehrimizi yukarıda arzedilen bir istikbal beklerken;

Ç — Herhangi bir şehir plânının hazırlanmasından yüz sene sonrasının ve yolcuya blokun ön tarafına dolaşmak mecburiyeti tahmil edilmiştir.

5 — Mutaflı caddesinin, zahire hali istikametini takip etmesi pek tabii iken, hafif bir kırma ile bu sıradaki dükkân arsalarından caddeye istimlâk mecburiyeti doğrulmuştur ki, bu hal hem mülk sahiplerinin, hem de belediyenin zararına netice vermiştir. Ve işittiğime göre, tasarruf zihniyetinin hakim olduğu iddia edilen bu plânla (Yanmıyan kısımlar da dahil olmak şartile) inşaat sahalarından mühim miktar zarar edildiği hesaplanmış.

Ben öyle sanıyorum ki bütün bu hatalar acelden doğmuştur.

6 — Bir aylık bir etüt ve çalışmaya ihtiyaç gösteren plânın üç gün içinde hazırlanması nasıl bir hata ise, bir saat içinde meclisce kabara bağlanması da o derecede hatadır.

Nitekim, müzakere esnasında, meclis azaları plânın ruhuna nüfuz edememiş, vaziyeti iyice kavrayamamışlardır. Zira, o zamana kadar kimseye bilgi verilip kimseden malûmat alınmadan, gizli olarak hazırlanan plân o anda duvara asılmış (buradan bir sokak, burada bir blok, şuradan bir

kında" başlıklı bir yazı dizisi yayınlanır (Resim 4). Kentteki kamusal iletişimin en önemli araçlarından biri olan yerel gazetede yer alan bu yazı dizisi, kent mekanındaki fiziksel ortamın biçimlenmesine kentlinin katılımı ve dolayısıyla kentlilik bilinci konusunda alışılmamış ve özel bir örnek oluşturmakta ve adı geçen dönemde kente karşı sorumluluk duyan, kentlilik bilinci gelişmiş kentlilerin varlığını ortaya koymaktadır.

Yazıda, ağırlıklı olarak yangından önce az katlı ve parçalı bir yapılaşmanın hakim olduğu bu bölgeye büyük bloklar halinde yapı inşa etmenin ölçek açısından doğuracağı sakıncalara, bu blokların dükkanlara bölünmesi sırasında her bir esnafın özel alan ve mekansal gereksinimleri araştırılmaksızın tüm dükkan ve mağazaların aynı tip ve boyutlarda öngörülmüş olduğuna ve buralara mal giriş-çıkışı için uygun servis mekanlarının ve servis dolaşımının göz önüne alınmamış olduğuna değinilmektedir. Diğer yandan, tasarlanan yapı kompleksinin kent planı açısından da olumsuzluklar taşıdığı, yangının aslında mevcut ticaret meydanının batı ülkelerindeki meydanlar örnek alınarak genişletilmesi için ortam hazırladığı, ancak bu fırsatın değerlendirilmediği ve bloklar halinde tasarlanmış yapılar grubunun mevcut meydanı daraltacağı belirtilmektedir. Yazıda yer alan yorum ve eleştirilerin haklılığı ve bugün için dahi geçerlilik taşıması bir yana, henüz 1950 yılında kentteki fiziksel ortamın biçimlendirilmesi konusunda görüşlerini açıklayan bir kentlinin varlığı, söz konusu dönemde kentlilik bilincinin gelişmişliğine dair ipuçları vermektedir.

Diğer yandan, döneme ait yerel gazetelerde yer alan haber, reklam ve duyurular, kentte 1940'larda ve özellikle de 1950'lerde sosyo-kültürel yaşantının oldukça zengin ve gelişmiş olduğunu göstermektedir. Söz konusu döneme ait Türkdili gazetesinin incelenmesi sonucunda, bu dönemde kentte çok sayıda tiyatro oyununun sergilenmekte olduğu, ünlü sanatçıların kentte konserler verdiği, halkevinde resim ve tiyatro kursları ile çeşitli sergilerin düzenlendiği ve kentte çok sayıda açık hava sinemasının bulunduğu görülmektedir.* Bu yıllarda halkevi, bir yandan sosyo-kültürel yaşamın aktif ve etkili olmasına uygun ortamı hazırlarken, diğer yandan da kentlilerin sosyal ve kültürel yönden eğitilmelerini sağlamış ve böylece kentte o yıllarda "kentte yaşama kültürü" oluşmaya başlamıştır.

Adı geçen dönemde kentsel gelişmelere duyarlı ya da kentlilik bilinci gelişmiş kentlilerin varlığı şüphesiz öncelikle Cumhuriyetin ilanını izleyen yıllarda başlayan kentsel ve toplumsal yenilenme ve bu yolla çağdaş bir toplum oluşturma vizyonundan beslenen bir toplumsal bütünlüğün (Resim 5) sağlanmış olmasıyla ilişkilidir. Buna ek olarak, aynı dönemde kentteki sosyo-kültürel yaşantının renkliliği, kentli bireylerin çeşitli amaçlarla sık sık bir araya gelmelerine uygun zemini hazırlayarak kolektif kent kültürünün, toplumsallık ve kentlilik bilincinin gelişmesini sağlamış olabilir. O yıllarda Balıkesir'de yaşanan sosyal ve kültürel aktivite çeşitliliğinin beraberinde kente karşı sorumluluk duyan ve kent mekanının biçimlenmesi söz konusu olduğunda kendi yorum ve eleştirilerini dile getirmekten çekinmeyen kentlilik bilinci yüksek kentlilerin bulunmasında önemli rol oynama olasılığı yüksektir.

Sonsöz

Bu çalışmanın giriş bölümünde de belirtildiği gibi, "kentlilik bilinci" konusu son dönemde özellikle yerel yönetimlerin sıklıkla vurguladığı kavramlardan biri haline gelmiştir. Kentlilik bilinci oluşturma konusunda yerel yönetimlere ve sivil toplum örgütlerine önemli görevler düştüğü doğrudur; ancak bunun yerel yönetimlerin otoritesi aracılığıyla kısa zamanda ve salt "kentlilik bilincini yükseltmeliyiz" sözleriyle gerçekleşmesi de olası görünmemektedir. Yerel yönetimlerin kentin geleceğini belirleyecek her türlü kararı özünde toplumsal bir konu olarak ele almaları, kentte yaşayan toplumun kendine özgü duygu, amaç ve beklentilerinin kent mekanında ifadesini bulmasını sağlamaları, kentlilerin kültürel değerlerine, mekansal gereksinmelerine ve estetik tercihlerine önem vermeleri gerekmektedir. Kentlilik bilincinin gelişmesi için bireyler arasındaki sosyal etkileşim-

5

4. 19 ve 20 Eylül 1950 tarihli Türkdili gazetelerinde yer alan yazı dizisi.
5. 1950'lerde Balıkesir'de yapılmış bir mitingde çekilmiş fotoğraf Kaynak: Cumalılar arşivi

leri güçlendirecek ve toplumsal bütünleşmeyi sağlayacak düzenlemeleri yapmak hedeflenmelidir.

Bir kentte toplum içinde birey olarak davranmayı öğrenmiş ve bir yaşam biçimi olarak benimsemiş, kentte yaşamanın gerektirdiği koşulları özümsemiş "kentli" bireylerin varlığı, kentlilik bilincinin gelişmişliğinin göstergesidir. Bunun sağlanabilmesi için, kentte yaşayanların sosyo-kültürel açıdan gelişmeleri ve kent kültürü edinmeleri gerekmektedir. Kent kültürü, kentlilerde kolektif belleğin oluşumuyla, kentle ilgili verilecek kararlara kentlilerin katılımının sağlanmasıyla, kentteki sosyo-kültürel yaşamın zenginleşmesi ve bu zengin sosyo-kültürel yaşama kentteki farklı sosyal dokuların katılımının sağlanmasıyla oluşacaktır. Bu çalışmada ele alınan spesifik örnek aracılığıyla vurgulanan ise, bir kentteki aktif sosyo-kültürel yaşantının hem kentte karşı sorumluluğu yüksek kentlilerin varlığına hem de kolektif kent kültürü ile kentlilik bilincinin oluşumuna ve gelişimine katkıda bulunabileceğidir. ☐

Kaynaklar:

Arefi, M.; "Non-place and Placelessness as Narratives of Loss: Rethinking the Notion of Place", Journal of Urban Design, Vol. 4, No:2, 1999, s.179-193.
Bilsel, C.; "Kentsel Dönüşüm, Çözülen Kentler ve Parçalanan Kamusal Alan", Mimarlık-327, s.21-25.
Birol, G.; " HYPERLINK "http://w3.balikesir.edu.tr/~birol/Balikesir_ege%20mimarlik.pdf" Bir Batı Anadolu Kasabasının Modern Bir Kente Dönüşümünün Hikayesi: 1940-1960 Yılları Arasında Balıkesir'de İmar Etkinliklerine Genel Bir Bakış", Ege Mimarlık Dergisi, sayı:51, 2004/3, s. 10-16.
Birol, G.; Evolution of Trade Centres in relation to Changing Trade Activities, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, 2003.
Ersun, V.; "Çarşı Hakkında", 19, 20, 21 Eylül 1950 tarihli Türkdili adlı yerel gazetede yayınlanmış yazı dizisi.
Mazumdar, S.; "Kentsel Yaşam Kalitesi ve Yer Duygusu", Mimarlık-335, s.41-46, 2007.
Sanoff, H.; Community Participation Methods in Design and Planning, Wiley, New York, 2000.
Sanoff, H.; "Multiple Views of Participatory Design", METU Journal of Faculty of Architecture, 2006/2, s. 131-143.
* 15.1.1943 tarihli Türkdili gazetesinden: 16/1/1943 cumartesi günü saat 20'de ressam Elif Naci tarafından Halkevinde resim ve halk mevzulu bir konferans verilecek.Buna müteakip Balıkesir'e ait yeni filmler gösterilecek.
6.6.1944 tarihli Türkdili gazetesinden: Safiye Ayla Kızılay adına iki konser vermek üzere İzmir'den gelerek ilk konserini akşam Yıldız Bahçe sinemasında verdi.
21.12.1945 tarihli Türkdili gazetesinden:Halkevinde resim sergisi açıldı. Amatör ressamların yağlı ve sulu boya resimleri sergileniyor.
12.2.1946 tarihli Türkdili gazetesinden: İstanbul Konservatuarı icra heyeti tarafından 14 kişilik tam kadrosu ile "Büyük Musiki Konseri" 14-15 Şubat saat 20'de Şehir Sinemasında.
12.10.1946 tarihli Türkdili gazetesinden:İzmir Şehir Tiyatrosu dün akşam Halkevinde 3 perdelik "İkizler" komedi temsilini verdi.
1.2.1947 tarihli Türkdili gazetesinden: Klasik Oda Müziği Konseri. Halkevi salonunda bugün saat 14'te yüksek öğretim öğrencilerine mahsus bir konser verilecektir.
26.9.1948 tarihli Türkdili gazetesinden: Dil Bayramı münasebetiyle şehrimiz Halkevinde saat 18'de bir toplantı yapılarak bayram kutlanacak ve bir de konferans verilecektir.
2.7.1949 tarihli Türkdili gazetesinden: Devlet Tiyatrosu sanatkarları bu gece yazlık Yeşil Sinemasında ilk temsillerini vereceklerdir.
28.3.1951 tarihli Türkdili gazetesinden: Şehrimiz Halkevi muhtelif kollarda çalışmak üzere faaliyete geçti. (Temsil, müzik, resim ve güzel sanatların diğer dallarında)
2.7.1952 tarihli Türkdili gazetesinden: Muammer Karaca Opereti 50 kişilik kadrosu ile 30.6.1952 pazartesi akşamından itibaren Yıldız Sinema bahçesinde temsillerine başlamıştır.
12.6.1953 tarihli Türkdili gazetesinden: Şehrimizde Balıkesir Kültür ve Sanatseverler Derneği adlı yeni bir dernek bayramdan sonra faaliyete geçecek.
1.5.1955 tarihli Türkdili gazetesinden: Ferah, Saray ve Şehir Sinemaları bu akşamdan itibaren hizmete giriyor.
17.5.1955 tarihli Türkdili gazetesinden: 22 Mayıs Pazar gününden itibaren Küçük Sahne Heyeti yalnız dört akşam Şehir Sinemasında temsiller verecektir. Rejisör: Muhsin Ertuğrul.
6.9.1955 tarihli Türkdili gazetesinden: Şehrimiz tiyatroya kavuşuyor. Devlet Tiyatrosu Umum müdürü Muhsin Ertuğrul Ankara'dan geldi. Belediyede toplantı yapıldı. Belediye ve valilik bu hususta 20 bin liralık yardımda bulunacak.
6.9.1955 tarihli Türkdili gazetesinden: 21 ve 22 Eylül akşamları Saray Sinemasında senenin en büyük konseri: Müzeyyen Senar, Esma Engin ve Şerif İçli idaresinde saz topluluğu.
10.5.1957 tarihli Türkdili gazetesinden: Muammer Karaca Tiyatrosu 21-22-23-24 Mayıs'ta yalnız dört gece Şehir Sinemasında.

Müjgan Bahtiyar Karatosun, Yrd. Doç. Dr.
DEÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

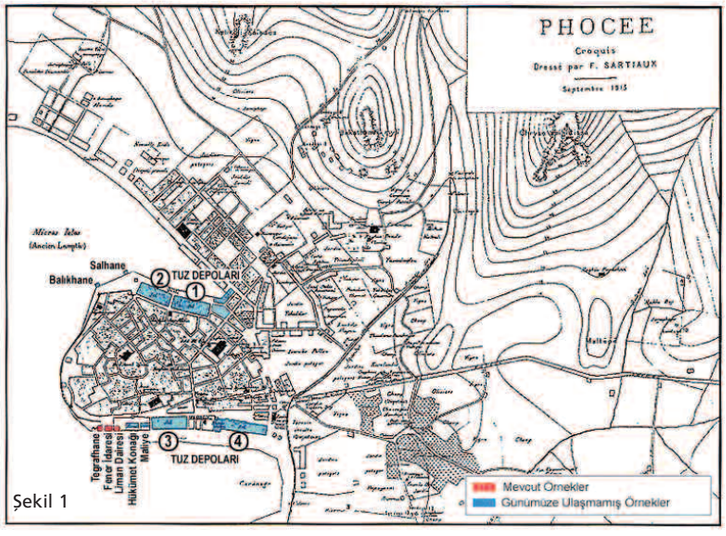

Şekil 1

XIX. Yüzyılda Ticaret Faaliyetlerinin Temsili Mekanları: Eski Foça'da Tuz Depoları

Giriş

XIX. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu için ticaret alanında yeniliklerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Özellikle yüzyılın ortalarına doğru yabancı ülkelerle imzalanan ticaret antlaşmaları Osmanlı Ekonomisi'nin dışa açılma dönemini başlatmıştır. Bu antlaşmalar ihracat ve ithalat faaliyetlerine ivme kazandırmış, stratejik konumdaki liman kentlerini de büyük ticaret merkezlerine dönüştürmüştür. Büyük merkezler aracılığıyla yapılan uluslararası ticarette, küçük liman kentleri de büyük limanlara ürün aktaran alt merkezler olarak bu ticari kademelenmede rol almıştır.

Batı Anadolu'da stratejik konumdaki limanıyla öne çıkan İzmir, uluslararası ticaretin ivme kazanmasıyla, bölgenin en büyük ticaret merkezine dönüşmüştür. İzmir'e denizyolu ile ürün aktaran ve bölgede özellikle tuz ihracatı ile önem kazanan alt merkez niteliğindeki küçük liman kentlerinden biri de Eski Foça'dır. Bu çalışmanın amacı, Eski Foça limanının XIX. yüzyıldaki ticari işlevinin tanımlanması ve ihraç edilen yerel ürünün kıyı ölçeğindeki mekansal yansımalarının değerlendirilmesidir. Bu bağlamda çalışmada, XIX. yüzyıla tarihlenen ve ticaret hayatının belgesi niteliğindeki tuz depoları farklı kaynaklara dayanılarak tespit edilmektedir.

XIX. Yüzyılda Eski Foça'da Tuz İhracatı

Eski Foça (Foça-i Atik) ve Yeni Foça (Foça-i Cedit)'dan oluşan Foçateyn Kazası, Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılın sonlarındaki yeni idari yapılanmasıyla Aydın Vilayeti'nin İzmir Sancağı'na bağlanmıştır. Foçateyn kuzeyde Çandarlı, güneyde İzmir Körfezi, doğuda Menemen ve batıda Adalar Denizi ile çevrilidir. Bu dönemde kasaba Cami-i Kebir, Bad-i Asayab ve Cephane Mahalleleri'nden oluşmaktaydı. XIX. yüzyılın ilk yarısında kasabanın nüfusu 1.000 hane (Adanır, 1997) iken, ikinci yarısında, Ege Adaları'ndan Batı Anadolu kıyıları yönünde yaşanan göçler sonrasında, 1908 yılında 18.227'ye ulaşmıştır (Serçe, 1998).

Foça arazilerinin tarım için elverişli olmaması sebebiyle, yerel halk denizin nimetlerinden yararlanmaktaydı. Foça'nın 14 deniz mili güneyinde, Gediz Nehri'nin ağzıyla İzmir arasındaki Çam (altı) ve Ada yataklarında 52 adet tuzla bulunmaktaydı. Yel değirmenleri yardımıyla kıyıdaki kuyulardan çekilen tuzlu deniz suyu Nisan ayında bu havzalara akıtılmakta, bol güneş ve rüzgarın etkisiyle buharlaşıp kristalleşmesi için Ağustos ayına kadar burada bekletilmekteydi. Bu süreçte kalınlığı 15 cm.'ye ulaşan tuz, ihraç edilmek üzere teknelerle limana nakledilmekteydi. Limandaki her biri 100.000 tonluk iki tuz silosunda dökme olarak depolanmaktaydı. Deniz kıyısındaki depolarda bekletilen tuz, ambar memurlarının denetiminde vapur ve teknelere yüklenmekteydi. (Berber, 1997)

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Eski Foça tuz ihracatı konusunda bölge içinde önemli bir konumdadır. Aydın Vilayeti Salnameleri'nde yıllık ihracat miktarı, 1884 (H. 1301)'te 60.000.000 okka, 1885'de (H. 1302) 60.000.000 okka, 1895'de (H.1313) yaklaşık 64.000.000 ton ve 1899 (H.1317) yılında 70-80.000.000 okka olarak belirtilmektedir (Aydın Vilayeti İstatistik Müdüriyeti, H. 1301, H.1302, H.1313, H. 1317). Cuinet, 1891-92 döneminde yıllık üretimin 74.000.000 kg'a ulaştığını ve 7.045.000 Frank gelir

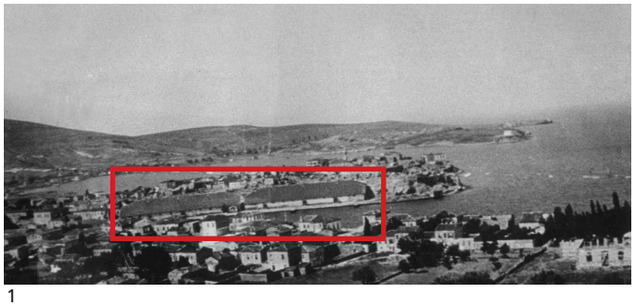

1

2

3

Şekil 1. Eski Foça Limanı'nda tuz depolarının konumlanışı
Kaynak: Karatosun, 2003 (1913 tarihli Sartiaux haritasından yararlanılarak hazırlanmıştır.)
1, 2. Küçük Deniz Limanı 1 ve 2 nolu tuz depoları
3. Küçük Deniz Limanı 1 nolu tuz deposu

sağlandığını belirtmektedir (Cuinet, 2001). Tuzlaların tamamı Düyun-ı Umumiye İdaresi'ne ait olup, yıllık 300.000.000 okka üretim ile 250.000 Osmanlı Lirası değerinde gelir elde edilmektedir (Berber, 1997).

Foça Limanı bir ihracat iskelesi olarak, XIX. yüzyıl sonlarında önemli ticaret kapasitesine sahiptir. Kente 1891-1892 yılında 37 (buharlı) İngiliz bandıralı, 82 (yelkenli) Yunan bandıralı, 12 (yelkenli) Sisam bandıralı ve 1 (yelkenli) İtalyan bandıralı yabancı geminin yanı sıra, 201'i buharlı ve 2.309'u yelkenli olmak üzere 2.510 Osmanlı bandıralı gemi gelmiştir (Cuinet, 2001). 1895 yılı Aydın Vilayeti Salnamesi'ne göre, 1894 yılında Foça limanına Osmanlı, İngiliz, Yunan, İtalyan ve Sisam bandıralı 363 vapur ile 2.706 yelkenli uğramıştır (Aydın Vilayeti İstatistik Müdüriyeti, H.1313). Cuinet'in verdiği bilgiler ile 1894 yılı Aydın Vilayeti Salnamesi'nin verileri, Foça Limanı'nın azımsanmayacak boyutlardaki ticaret kapasitesine işaret etmektedir.

Söz konusu dönemde kentin en önemli ihraç ürünü olan tuz, yarattığı iş imkanlarıyla yerel halk ve çevre sakinleri için en önemli geçim kaynağını oluşturmaktaydı. Ürünün işlenmesinden nakliyesine kadar birçok alt iş kolu oluşmuştu. Bunlar; hasat sırasında tuzlalarda çalışan ve sayıları 1.500'ün altına düşmeyen tuz işçileri ile nakletmekte kullanılan 50 ton taşıma kapasiteli ve her birinde 10 tayfanın bulunduğu toplam 32 teknenin personeliyle (320 kişi), silolarda boşaltma ve yükleme hizmeti gören ve bazen sayıları 800'ü bulan liman işçileridir (Berber, 1997).

Kırım Savaşı sonrasında Avrupalı ülkelere borçlanan Osmanlı İdaresi, bu borçları ödemekte zorlanınca tahvil sahiplerinin tuz, tütün, ipek gibi ürünlerden vergi toplayarak Osmanlı borçları üzerindeki haklarını korumak amacıyla Duyun-ı Umumiye İdaresi'ni kurmuştur (Keyder, 1985). İmparatorluk sınırları içinde vergilerin toplanması Duyun-ı Umumiye İdaresi'nin belirlediği yetki dağılımı organizasyonu ile gerçekleşmekteydi. Bu dağılım, İstanbul'daki genel direktörlüğe bağlı 'baş müdüriyetler', bir alt kademesi olan müdüriyetler, bölge müdürleri ve mahalli müdürler olarak gerçekleşmekteydi. Bu yetki dağılımı piramidi içinde İzmir ve Foça da müdürlüklerle yerini almıştır (Kazgan, 1985).

Foça'da ihraç edilen tuzdan vergi toplamak amacıyla Duyun-ı Umumiye'ye ait müdürlük binası bulunmaktaydı (Serçe, 1998). Eski Foça'da yaşayan kişilerle (Bonneval, Kaya) yapılan görüşmelerde, söz konusu yapının Küçük Deniz Limanı'ndaki 1 nolu tuz deposuna bitişik olarak konumlandığı ifade edilmiştir (Resim 2). Fotoğraflara göre tek katlı ve tek odalı izlenimi veren binanın doğu cephesinde bir pencere, güney cephesinde ise giriş kapısı mevcuttur. Aynı kişiler (Bonneval, Kaya), 3 nolu tuz deposunun önünde Düyun-ı Umumiye İdaresi'ne ait ikinci bir yapının varlığına daha işaret etmektedir (Resim 6), ancak yazılı belgelerle bu tespit edilememiştir. XIX. yüzyılın sonundan I. Dünya Savaşı'na kadar yabancı ülkelerin alacaklarını tahsil etmekte aracı olarak kullandıkları Düyun-ı Umumiye organizasyonunun mekansal temsili olan bu yapılar, dönemine ilişkin birer tarihsel belge niteliğindedir. Ancak Foça özelindeki birçok örnek gibi bu yapılar da günümüze ulaşamamıştır.

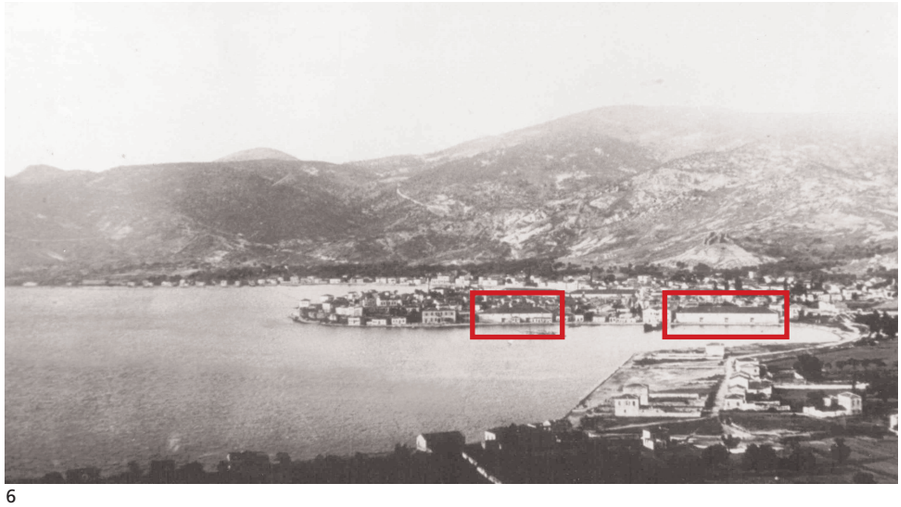

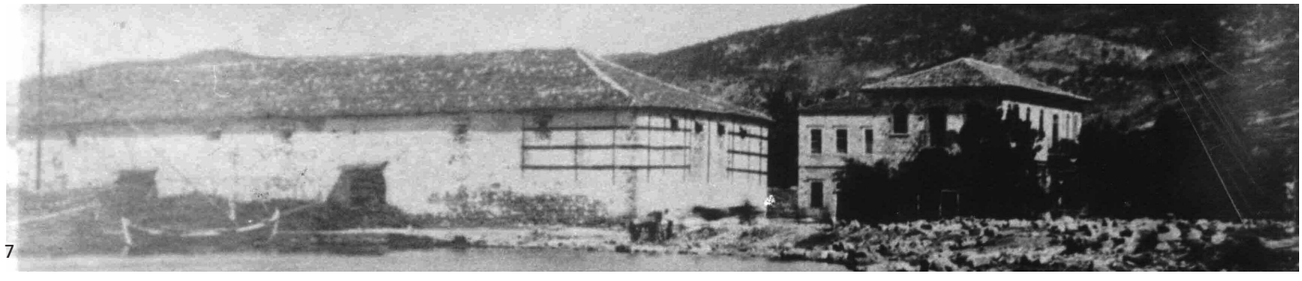

4, 5. Küçük Deniz Limanı 2 nolu tuz deposu – 1986 yılı (Kaynak: İzmir 2 nolu KTVKK arşivi)
6. Büyük Deniz Limanı 3 ve 4 nolu tuz depoları
7. Büyük Deniz Limanı 4 nolu tuz deposu

XIX. yüzyılda Eski Foça Tuz Depoları

Eski Foça'nın kıyı bölgesi karaya 10 metre eninde uzanan yarımadasıyla kuzeyde Küçük Deniz ve güneyde Büyük Deniz olarak adlandırılan ve farklı fiziksel koşullara sahip iki limana bölünmektedir. Küçük Deniz Limanı adından da anlaşıldığı gibi daha küçük ve rüzgarlara karşı korunaklıdır, güneydeki Büyük Deniz Limanı ise, derin suları ve güneybatı rüzgarlarına karşı korunaklı olması sebebiyle güvenlidir (Aydın Vilayeti İstatistik Müdüriyeti, 1311). Ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısında ivme kazanan ticaret faaliyetleri Foça'nın kıyı bölgesindeki mekansal ihtiyaçları artırmıştır. Bu nedenle, 1893 yılında Foça-i Atik (Eski Foça) Belediyesi Hükümet Konağı'nın yanından başlayarak mevcut rıhtımı 25 arşın doldurmuştur (Aydın Vilayeti İstatistik Müdüriyeti, 1312). Alan kazanmak amacıyla doldurulan bu bölümün üzerine tuz depoları inşa edilmiştir (Sartiaux, 1952).

Tarihsel kaynak ve istatistiksel bilgilere göre yerleşimin en önemli ihraç ürünü olan tuzun depolanmasında dört adet tuz deposu kullanılmaktaydı. Bu depoların varlığı, 1918 tarihli Aydın Vilayeti Salnamesi, Sartiaux Haritası ve XX. yüzyılın başlarına ait eski fotoğraflar kullanılarak tespit edilmiştir. Foça'nın ticaret hayatında önemli bir yere sahip ve halk arasında 'tuzhanı' olarak bilinen söz konusu depolardan, ikisi 1982 yılı öncesinde, üçüncüsü 1984'te, sonuncusu ise yakın tarihe kadar varlığını sürdürmüş; ancak uzun hukuksal süreçten sonra bir otel yapımı için yıkılmıştır. Foça'nın XIX. yüzyıl ticaret hayatının önemli tanıklarından olan bu yapıların hiçbiri ne yazık ki günümüze ulaşmamıştır.

Depolarının ikisi Büyük Deniz Limanı'nda, diğerleri ise Küçük Deniz Limanı'nda bulunmaktaydı. Tuz depolarının kıyıya paralel konumlanışı ve giriş kapılarının doğrudan rıhtıma açılması ortak özelliklerindendir. Bu çalışma kapsamında incelenen örnekleri algılanabilir kılmak için depolar numaralandırılmıştır.

Foça'daki dört tuz deposundan biri olan 1 nolu yapıya ilişkin bilgilere, Aydın Vilayeti Salnameleri, 1913 yılına ait Sartiaux Haritası, 1934 tarihli halihazır harita ve farklı yıllara ait fotoğraflardan ulaşılmaktadır. Küçük Deniz Limanı'nda rıhtıma paralel düzende konumlanan bina (Resim 1-3), yerleşimdeki diğer örneklerle kıyaslandığında, büyük boyutlu kütle etkisiyle dikkat çekmektedir. Tuz deposu tek katlı olup, 1/2 oranında dikdörtgen plan şemalıdır. Fotoğraflardan giriş cephesinin köşelerinde, moloz taş örgünün yatayda ahşap hatıllarla desteklendiği algılanmaktadır. Yaklaşık 7m. yüksekliğindeki yapı kırma çatı örtüsüyle tamamlanmaktadır. Kuzeydoğu (uzun) cephesi limana bakmakta, kuzeybatı (dar) cephesi ise, Küçük Deniz Limanı'ndaki diğer tuz deposu ile komşudur. Limana açılan cephesi üzerinde çift kanatlı ve beşik kemerli üç adet büyük kapı bulunmakta ve her birinin önünde iskeleler yer almaktadır.

Küçük Deniz Limanı'nda 1 nolu binanın kuzeyinde, ikinci tuz deposu (Resim 1, 2) konumlanmaktadır. Yapıya ilişkin bilgiler farklı yıllara ait eski fotoğraflar ile 1913 ve 1934 tarihli haritalardan edinilmiştir. İzmir II nolu KTVKK'nca hazırlanan dosyadan edinilen bilgilere göre, tuzhanı, 1 ada, 10 pafta, 3 parselde yer almaktadır. Rölöve projesine göre, 74 m. x 29 m. boyutlarında dar uzun dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Dikdörtgen biçimli mekan uzun kenarına paralel olarak konumlanan ikinci bir duvar ile 8.10 m. x 72.40 ve 18.50 m. x 72.40 olmak üzere ikiye bölünmektedir. Bu duvar üzerinde ana mekana geçişi sağlayan 2.40 m. genişliğinde

ve 3.30 m. yüksekliğinde beş adet beşik kemerli açıklık bulunmaktadır. Bina, 0.80 m. genişliğindeki moloz taş duvarlarla inşa edilmiş, moloz örgü köşelerde üçer adet ahşap hatılla desteklenmiştir. Tek katlı ve 7m. yüksekliğindeki binanın limana açılan ön cephesinde eşit aralıklarla yerleştirilmiş 2.40 m. genişliğinde üç adet beşik kemerli kapı yer almaktadır.

İzmir II Nolu KTVKK'nca hazırlanan dosyasından edinilen bilgilere göre, yapı 1984 tarihli imar planında 1. derece arkeolojik sit sınırları içinde yer almakta ve aynı kararın 12. maddesine göre restore edilerek turistik amaçlı çarşı fonksiyonu verilmesi öngörülmektedir. 1988 yılında beden duvarları ayakta olan tuz deposu (Resim 4,5) için otel projesi hazırlanarak Koruma Kurulu'na başvuruda bulunulmuş ve 'mevcut taş duvarların aynen korunarak yapılması şartıyla' projeye onay verilmiştir. Ancak Koruma Kurulu görevlilerinin yerinde yaptığı incelemelerde tuzhanına ait duvarlarının tümüyle yıkıldığı tespit edilmiştir. Sonraki dönemlerde yapıya ilişkin yasal süreç devam etmiş, ancak XIX. yüzyıldaki Eski Foça ticari hayatının önemli tanıklarından olan ve yerleşimdeki dört büyük tuz deposundan yakın tarihimize kadar gelebilmiş tek örnek niteliğindeki tuz deposu ne yazık ki yıkılmıştır.

Küçük Deniz Limanı'ndaki tuz depolarının yanı sıra, Büyük Deniz Limanı'nda benzer özelliklere sahip iki adet yapı daha bulunmaktaydı. Bunlar rıhtıma paralel ve ön cepheleri ile limana bakacak şekilde konumlanan 3 (Resim 6) ve 4 (Resim 6,7) nolu tuz depolarıdır. 3 nolu binanın kuzeyinde Maliye Binası, güneyinde ise konut amaçlı kullanılan tek katlı yapılar bulunmaktaydı. Bonneval ve Kaya yapının giriş cephesine bitişik tek oda niteliğindeki mekanın Gümrük Binası olarak kullanıldığını ifade etmişlerdir. Genel görünüm yansıtan fotoğraflardan edinilen bilgilere göre, bu yapı da diğer üç depo gibi dikdörtgen plan şemalıdır. Tek katlı ve moloz taş örgülü giriş cephesi üzerinde beşik kemerli açıklıklar bulunmakta ve yanlarda belirli aralıklarla yerleştirilmiş ahşap hatıllarla cephe sonlanmaktadır. Yapı dört yönde kırma çatı ile örtülmüştür. Fotoğraflardan algılanan liman cephesi üzerinde, girişleri karşılayan ve orta büyüklükteki gemilerin yanaşmasına imkan tanıyan iskeleler yer almaktadır.

4 nolu tuz deposu Büyük Deniz Limanı'nın iç kısmında diğer üç depo gibi rıhtıma paralel şekilde konumlanmış ve aynı mimari özelliklere sahiptir. Plan şeması dikdörtgen kurguda ve 1913 tarihli haritaya göre yaklaşık 1/4.5 oranındadır. Tek katlı yapı yaklaşık iki kat yüksekliğinde olup, uzun cephesi üzerindeki üç kapısıyla limana açılmaktadır. Fotoğraflardan algılanan batı ve güney cephelerinde kırma çatının hemen altında yerleştirilmiş kare formlu küçük açıklıklar yer almaktadır. Yığma taş sistemi ile inşa edilen deponun köşelerinde ahşap hatıllar gözlenmektedir. Limanda giriş kapılarının hizasında küçük teknelerin yanaşabileceği nitelikte iskeleler bulunmaktadır. Ayrıca, Küçük Deniz Limanı'nın korunaklı olması sebebiyle buradaki depoların, diğerlerine göre daha yoğun olarak kullanıldığı Foçalı'larca ifade edilmiştir.

Değerlendirme

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Eski Foça'nın İzmir'e ürün aktaran bir alt merkez olarak bölge içinde önemli bir konuma gelmesiyle mekansal ihtiyaçlara paralel olarak gelişen değişimlere sebep olmuştur. Bu değişimler; ticaret kapasitesinin artmasıyla yeni alan ihtiyaçları doğrultusunda rıhtımın doldurulması ve dolgu alanın üzerine büyük boyutlu ve yeni işlevli yapıların ortaya çıkmasıdır. Yerel ürünün (tuzun) ihraç edilmeden önce depolanmasında kullanılan yeni işlevli yapılar limanda kıyıya paralel olarak konumlanmıştır. Bu yapıların liman bölgesindeki konumlanışında, mekanın fiziki yapısı ve birden fazla girişi ile yükleme-boşaltma kapasitesini artırma kaygısının etkili olduğu söylenebilir. Yapıların boyutsal anlamdaki belirleyicilerinin ise, ihraç edilen ürünün türü ve miktarı olduğu anlaşılmaktadır. Kütle düzeni ve cephe bağlamında değerlendirildiğinde, dört yapının da benzer özellikler taşıması tip proje ile üretildiklerini düşündürmektedir. Aynı zamanda tamamının Düyun-ı Umumiye İdaresi tarafından işletilmesi, bu düşünceyi güçlendirmektedir. Estetik kaygıların ikinci planda olduğu bu örneklerde, cephedeki açıklıklar güvenlik sebebiyle minimumda tutulmuştur. Foça'nın kıyı bölgesinde konumlanan, yerel ürünün depolandığı mekanların biçimlenmesinde ihraç edilen ürünün türü ve miktarı, liman bölgesindeki konumu, kullanıcı ve güvenlik gibi etkenlerin belirleyici olduğu söylenebilir. Burada ihraç edilen ürünün en kolay şekilde, en az maliyetle ve en kısa sürede hedeflenen yere gönderilmesi amaçlanmıştır.

Sonuç olarak, XIX. yüzyılda Eski Foça'daki ticaret hayatının tanıklarından olan tuz depoları, dönemine ait tarihsel belge niteliğindedir. Yakın tarihe kadar varlıklarını sürdüren ve ticari geçmişin izlerini taşıyan bu yapıların; ilgili kurumlar tarafından belgelenmemiş olması, yerel yönetimlerin ilgisizliği, kent sakinlerinin bu değerli mimari mirasa sahip çıkmayışları vb. sebepler yok oluş sürecini hızlandırmıştır. ◘

Bu makale, yazarın DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü'ne bağlı Mimarlık Bölümü Restorasyon Programı'nda Prof. Dr. Eti Akyüz Levi yönetiminde "XIX. Yüzyıl Ticaret Faaliyetlerinin Küçük Liman Kentlerinde Kıyı Ölçeğindeki Mekansal Yansımaları Ve Koruma Önerileri (Foça, Urla, Çeşme Örnekleri)" başlıklı doktora tez çalışmasından oluşturulmuştur.

Kaynaklar:

Adanır, F. (1997). 19. Yüzyıl Ortalarında Foça Kasabasında Kazanç ve Vergi (1262/1846 Tarihli Kale'i Foça'i Atik Temettuat Defteri Temelinde Bazı Gözlemler). Geçmişten Günümüze Foça. Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı. İzmir: Foça Belediyesi & Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını.
Aydın Vilayeti İstatistik Müdüriyeti (1990). Hicri 1313 Yılı Aydın Vilayeti Salnamesi. (Ed.-Çev. F. Doğan). İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Lisans Tezi.
Aydın Vilayeti İstatistik Müdüriyeti (1991). Hicri 1301 Yılı Aydın Vilayeti Salnamesi. (Ed.-Çev. G. Özbek). İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Lisans Tezi.
Aydın Vilayeti İstatistik Müdüriyeti (1992). Hicri 1302 Yılı Aydın Vilayeti Salnamesi. (Ed.-Çev. S. Allahkerim). İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Lisans Tezi.
Aydın Vilayeti İstatistik Müdüriyeti (1993). Hicri 1317 Yılı Aydın Vilayeti Salnamesi. (Ed.-Çev. D.Çabuk). İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Lisans Tezi.
Aydın Vilayeti İstatistik Müdüriyeti (1998). İzmir ve Çevresi Resmi, Özel Binalar İstatistiği 1918. (Ed.- Çev. E. Serçe). İzmir: Akademi Kitabevi.
Berber E. (1997). Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde Foça Kazası. Geçmişten Günümüze Foça. Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı. İzmir: Foça Belediyesi & Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını.
Cuinet, V. (2001). Geographıe Administrative Statıstıque Descriptıve Et Raisonnee De Chaque Province De L'asıe Mineure (1891-1894). İstanbul.
Karatosun, M. (2003). XIX. Yüzyıl Ticaret Faaliyetlerinin Küçük Liman Kentlerinde Kıyı Ölçeğindeki Mekansal Yansımaları Ve Koruma Önerileri (Foça, Urla, Çeşme Örnekleri), D.E.Ü., F.B.E. Doktora Tezi, İzmir.
Kazgan, H. (1985). Düyun-ı Umumiye. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. İstanbul: İletişim Yayınları.
Keyder, Ç. (1985). Osmanlı Devleti ve Dünya Ekonomik Sistemi. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. İstanbul: İletişim Yayınları.
Sartiaux, F. (1952). Eski Foça. Foça Tarihine Bir Bakış. İzmir: Ege Turizm Cemiyeti Yayınları.
Serçe, E. (1998). Aydın Vilayeti Salname ve İstatistiklerinde Foçateyn Kazası. İç. Foça Üzerine Yazılar. Türkiye Cumhuriyeti'nin 75 Yılı Anısına. İzmir: Foça Belediyesi Yayını.
İzmir II nolu KTVKK Arşivi
Kişisel görüşmeler:
Bonneval, Raşit Kemali (görüşme tarihi 15 Mart 2003, Foça). 1918 Limli Doğumlu, Serbest Meslek Sahibi.
Kaya, Ali İhsan (görüşme tarihi 15 Mart 2003, Foça). 1928 Foça Doğumlu, Emekli Öğretmen.

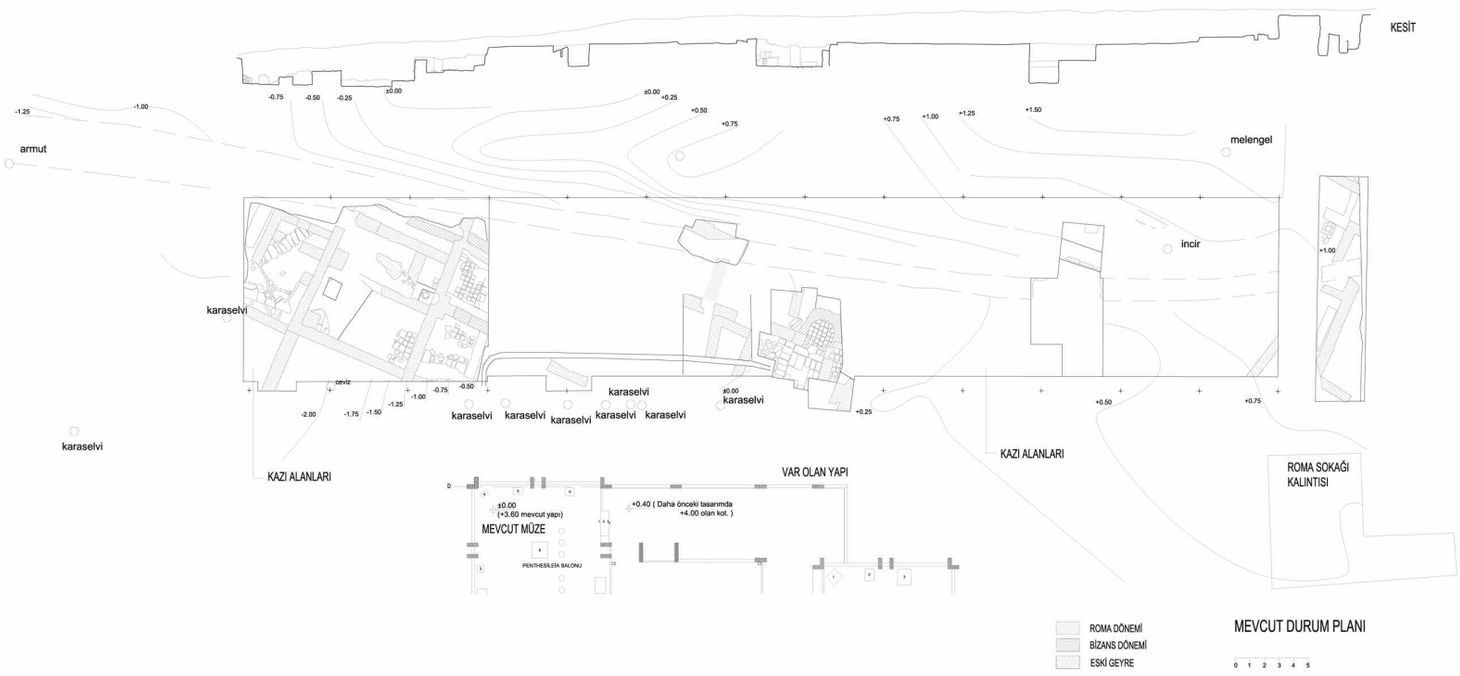

Afrodisyas Ek Müzesi

Mimari Tasarım : Cengiz BEKTAŞ, Yük. Müh. Mimar
Bektaş Mimarlık İşliği

Yardımcı Mimarlar : Eda ERKAN ALTUNBAŞ
Gülnaz GÜZELOĞLU
Emrah DEMİR

Statik Proje : İnönü BALIKÇIOĞLU,İnşaat Mühendisi
Arı Proje ve Mühendislik A.Ş.

Statik Danışmanı : Yük. İnşaat Müh. Turan Acatay

Elektrik Proje : Bülent CEDETAŞ, Elektrik Y. Mühendisi
Cedetaş Müh. Müş. Ltd. Şti.

Aydınlatma Araştırması : Prof. Müjgan ŞEREFHANOĞLU SÖZEN
YTÜ Döner Sermaye İşletmesi Yapı Fiziği Bilim Dalı

Genel Yüklenici : M. Ragıp Aykutluğ, İnşaat Mühendisi
MRA Yapı San ve Ltd. Şti.

Şantiye Sorumlusu : Erol Zor, Y. Mimar

İşveren : Geyre Vakfı

Geyre Vakfı Adına Denetim : Talat Kutlukaya, Y. İnşaat Mühendisi

Tasarım Tarihi : 2006

Yapım Tarihi : 2007

Toplam İnşaat Alanı : 915 m^2

Fotoğraflar : Cemal Emden

Cengiz Bektaş

Denizli'nin Tavas İlçesi'nden (eski Yarengüme) Aydın'ın Karacasu İlçesi'ne giden yolun üzerinde Karacasu'ya 13 km. kala Geyre Köyü vardı. Geyre Köyü gene var; ama eski yerinden 2-3 km. Karacasu'ya daha yakın bir yerde... Yeni bir köy... "Eskisine ne oldu?" Yeni yerine kaydırıldı... Neden? Çünkü altında Karya'nın başkenti Afrodisyas vardı.

Kimselerin de bilgisi yoktu bundan. 1950'lerin sonunda bir gün Ara Güler oralarda yolunu yitirdi. Sonunda, gece ulaştığı bir ışık, Geyre Köyü'nün kahvesinin (eski Deveciler Hanı) ışığıydı. Orada geceledi; çünkü, masa yerine kullanılan birkaç eskil (antik) taştan ilginç bir yerde olduğunu anlamıştı. Ertesi gün gördüklerinin coşkulu şaşkınlığı içinde bütün filmlerini bitirdi. Uluslararası dergilerde yayımlandı bu fotoğraflar. New York Üniversitesi'nden Prof. Dr. Kenan Erim yaşamının bundan sonra çizeceği yolu gördü bu fotoğraflarda.

Bir çağlarda bilinen yeryüzünün sanat, kültür özeğiydi Afrodisyas.

Eskil çağın en önemli yontu (heykel) okuluydu.

Kazılarla, bana göre eskil çağın en önemli kentsel oylumlar kenti olan Afrodisyas usul usul ortaya çıkmaya başladı. İki agorası, tiyatrosu, odeonu, hamamı, bazilikaları, tapınağı, stadyumu ile... Kenan Erim'in en son kazıp ortaya çıkardığı bir başka önemli yapı da Sebastion'du.

Bir yolun iki yanına yerleştirilmiş üçer katlı iki yapı yalnızca yontular için yapılmıştı... Bir bakıma bir tapınaktı. Yer katında dükkan gibi oylumlar vardı. Üst katların birinde Roma İmparator'larının, ötekinde mitoloji konularının yontuyla anlatımları yer alıyordu.

Afrodisyas'da bundan 18 yıl önce bir müze yapılmıştı. Ama çok küçüktü. Daha sonra yapılacak büyük müzenin yerine, eskisine ek bir müze yapılması; burada Sebastion yontularının sergilenmesi kararlaştırılmış. Kültür Bakanlığı, Anıtlar Kurulu onaylamış bu kararı...

Geyre Vakfı bu ek yapının tasarımını önce Cesar Pelli'den istedi... O yeni bir müze, ama İtalyan Rönesans biçeminde bir yapı tasarlamış. Oysa Afrodisyas'ın bilinebilen 5000 yıllık geçmişinin ancak 2-3 yüz yıllık Roma yönetiminde geçmiş.

Cesar Pelli'nin tasarımından caymış Geyre Vakfı. Sonra Londra'daki bir mimarlık takımından istemişler bir öneri... Onu da beğenmemişler...

Geyre Vakfı sonunda bu işin tasarımını benden istedi.

Önce bakanlığın ilgili birimlerinin onayı ile yeri belirlendi yapının... Sonra o alanda arkeolojik kazı yapıldı. Çok önemli olmayan Roma, Bizans döneminden duvarlar bulundu.

Bunlar çizildi önce. Sonra buna göre çelik bir yapı tasarlandı. Yapı, kazıklar üzerine oturtulacak biçimde düşünüldü. Kazıklar hiçbir duvar kalıntısına denk gelmeyecek, hiçbir ağaca dokunmayacak biçimde yerleştirildi. Sebastiona ve yontulara uygun olan 180 cm. aralıklı çelik ayaklar, 5, 40 m. açıklığı geçen çelik kirişlere oturtuldu. Böylece havada tutulan yapının altına girilip her şey görülebiliyor.

Dış duvar, yerli (Çanakkale Seramik'in bizim için özel ürettiği ölçülerde) klinker ardında sırasıyla hava boşluğu, ısı, nem yalıtımları, gene hava boşluğu ve alçıpan olarak tasarlandı.

Yapının ışık dağılımı Yıldız Teknik Üniversitesi'nin ilgili biriminde incelendi. Benim seçtiğim yol uygun bulundu.

Tüm yapı 2007'nin Ekim ayında 7 ay içinde bitirildi... ◘

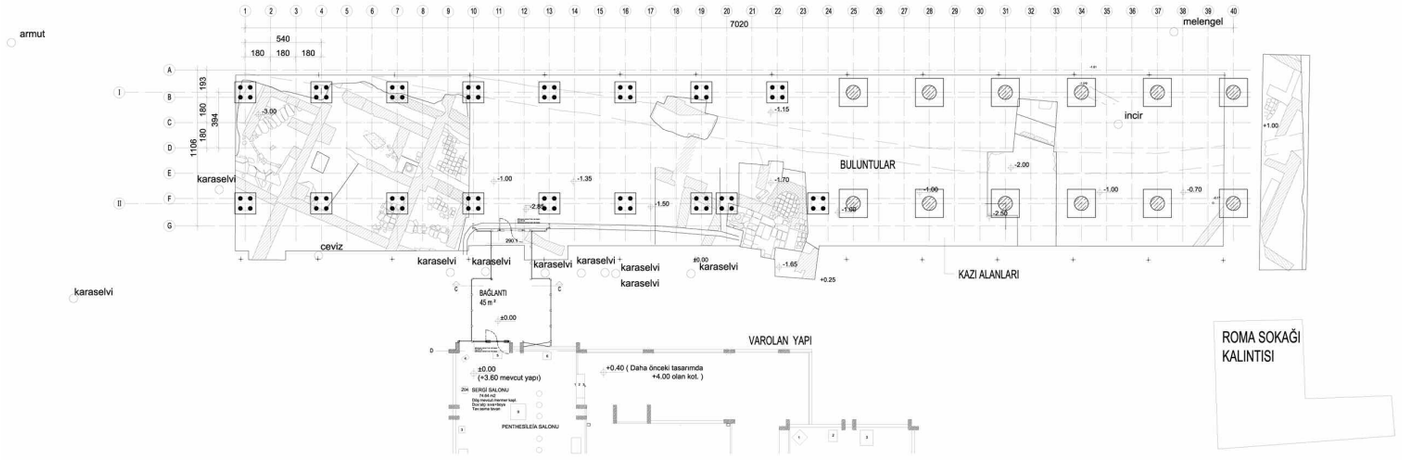

TEMEL PLANI

R = 100 cm TEKİL SÖMEL
R = 30 cm KAZIK TEMEL
ROMA DÖNEMİ
BİZANS DÖNEMİ
ESKİ GEYRE

0 1 2 3 4 5

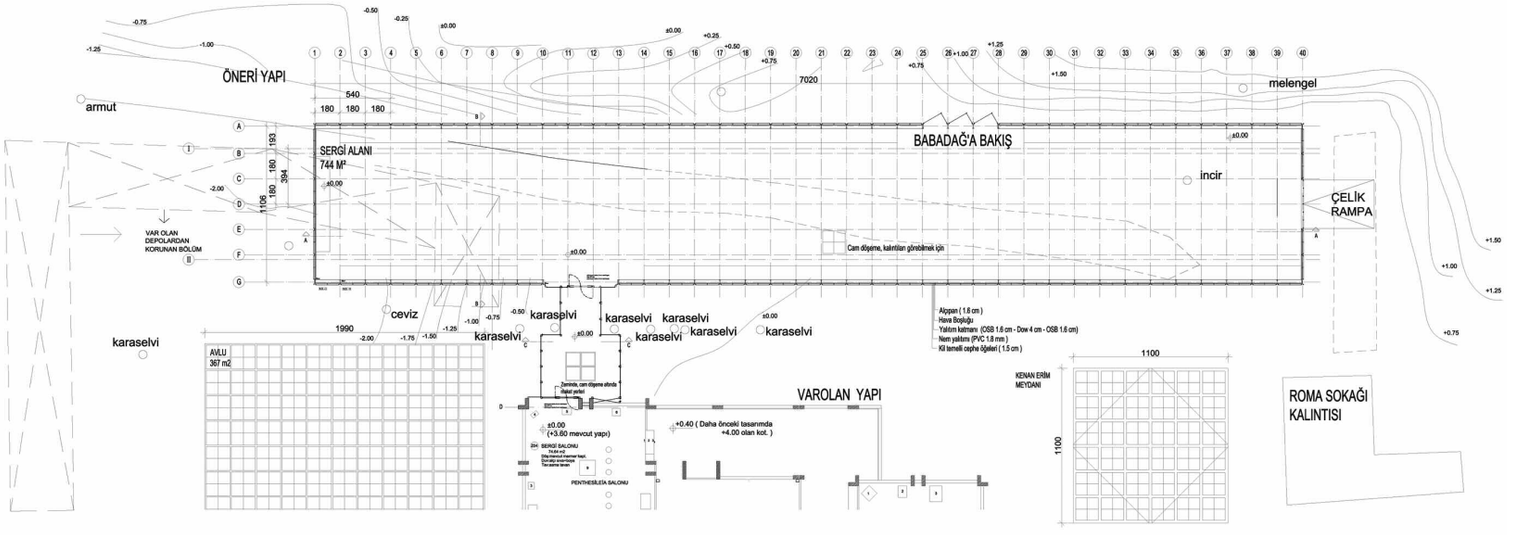

ZEMİN KAT PLANI

0 1 2 3 4 5

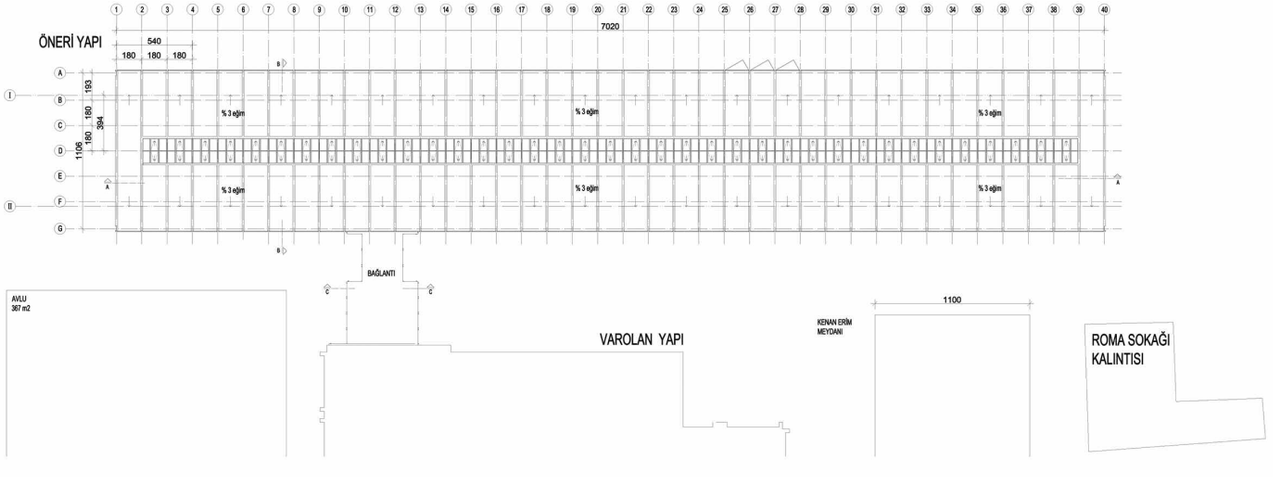

ÇATI PLANI

0 1 2 3 4 5

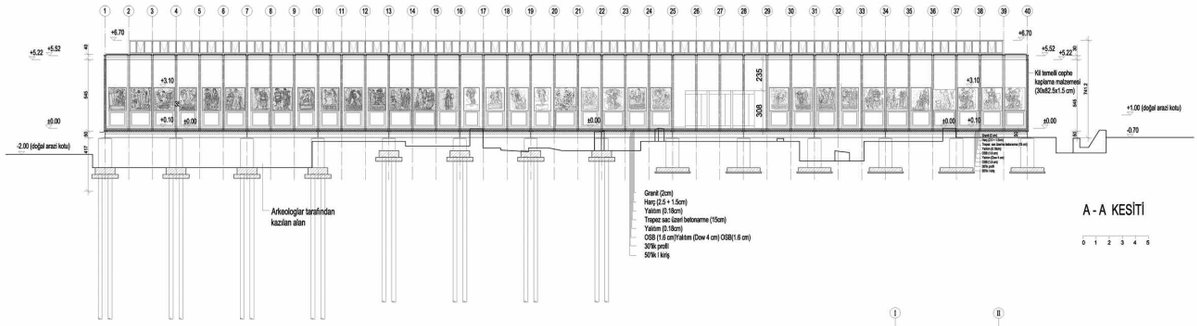

A - A KESİTİ

0 1 2 3 4 5

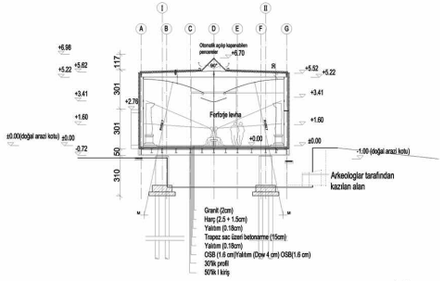

B - B KESİTİ

0 1 2 3 4 5

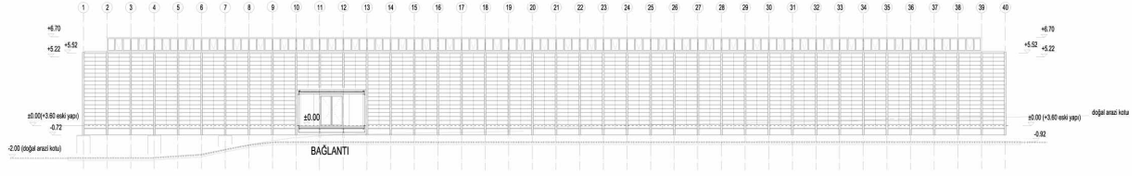

C - C KESİTİ

0 1 2 3 4 5

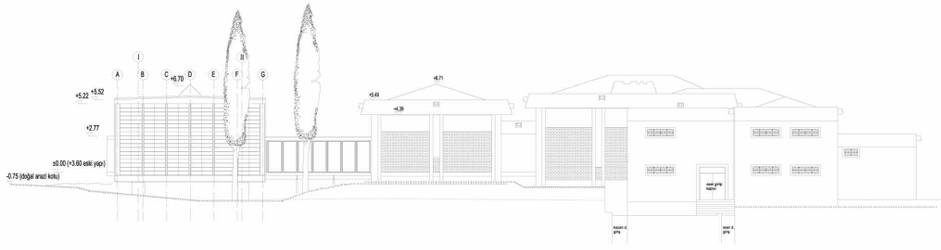

SOL YAN CEPHE

0 1 2 3 4 5

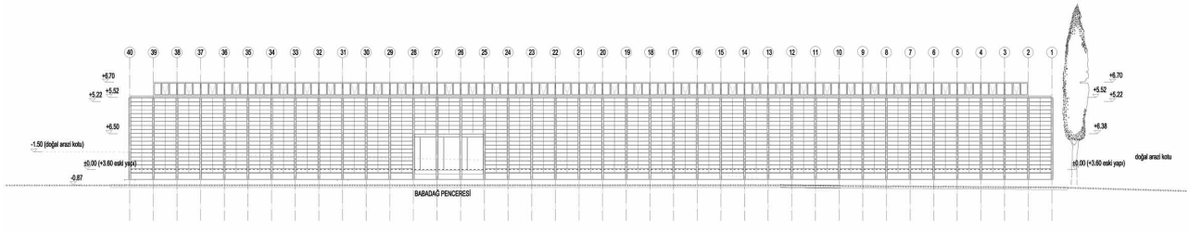

ARKA CAPHE

0 1 2 3 4 5

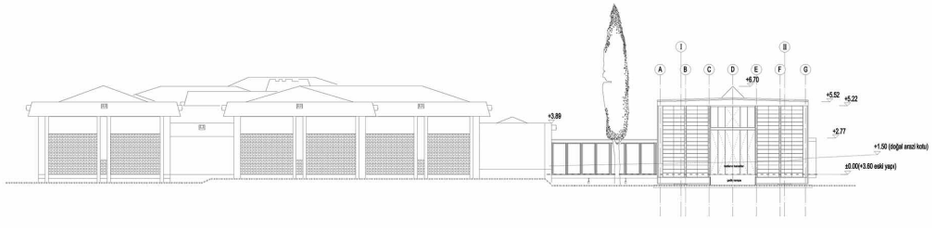

SAĞ YAN CEPHE

0 1 2 3 4 5

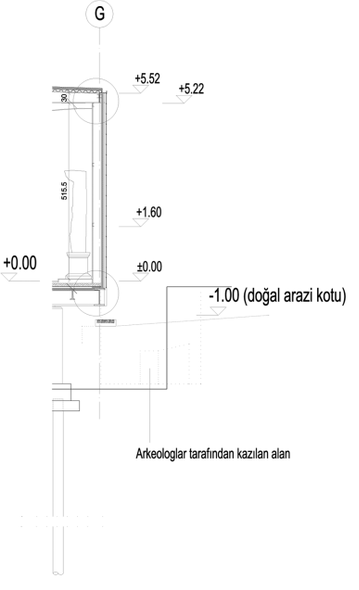

DETAY

0 1 2 3 4 5

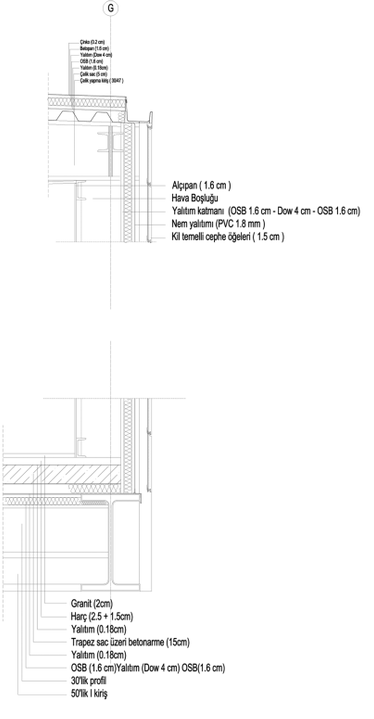

Kırmızı

Yapı Adı : Kırmızı
Mimari Proje : MAKOMİM Derya Akdurak - Liane Bencuya
Statik Proje : İnş. Müh. Arif Kayasuyu
Yüklenici : Farin Turizm

Kırmızı, İzmir Çeşme'de, her biri ayrı tasarlanmış beş evin kendi iç dünyalarını yaşarken aynı zamanda komşuluk yapabildiği ve görsel bütünlük oluşturduğu bir sitedir.

Evler tek katlı olarak tasarlanmıştır. Evlerin her birinin müstakil yüzme havuzu, otoparkı ve makine dairesi vardır. Peyzaj bütün olarak tasarlanmıştır ve akdeniz bitki grupları kullanılmıştır. Evlerde, yatak odalarında beyazlatılmış meşe lamine parke, diğer iç mekanlar ve teraslarda gri renkli doğal Brezilya taşı, banyo duvarlarında ise polikor kaplama kullanılmıştır.

Havuzda görsel bütünlük sağlanmış olmasına rağmen, her evin havuzu birbirinden bağımsız olarak tasarlanmıştır.

1. Giriş Holü
2. Hol
3. Salon
4. Yemek Odası
5. Mutfak
6. Yatak Odası
7. Banyo
8. İş Odası
9. Çamaşırhane
10. WC
11. Teras
12. Yemek Terası
13. Havuz
14. Otopark

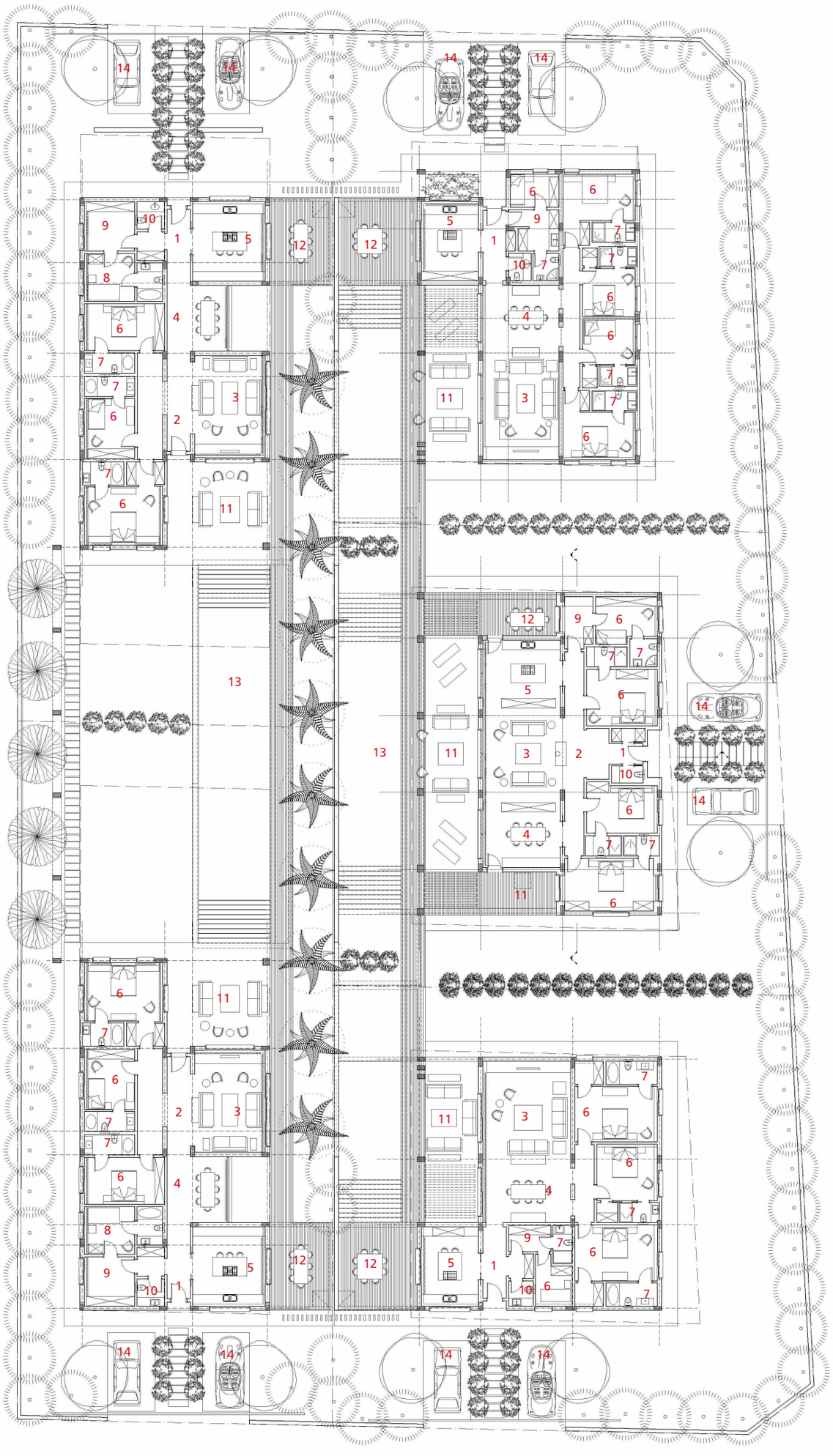

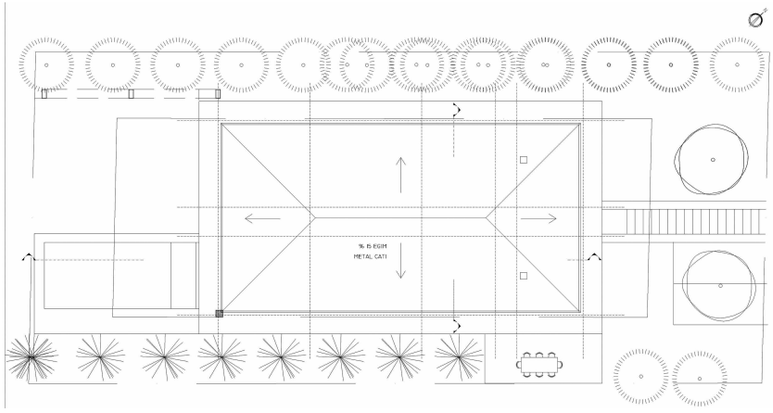

1. Giriş Holü
2. Hol
3. Salon
4. Yemek Odası
5. Mutfak
6. Yatak Odası
7. Banyo
8. İş Odası
9. Çamaşırhane
10. WC
11. Teras
12. Yemek Terası
13. Havuz

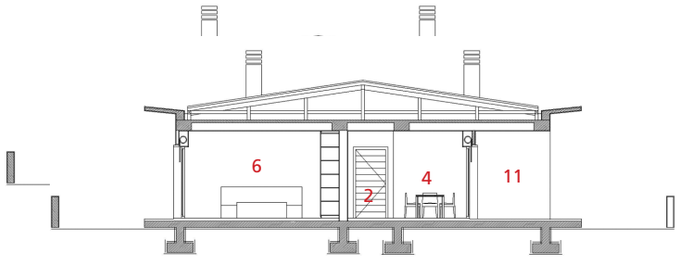

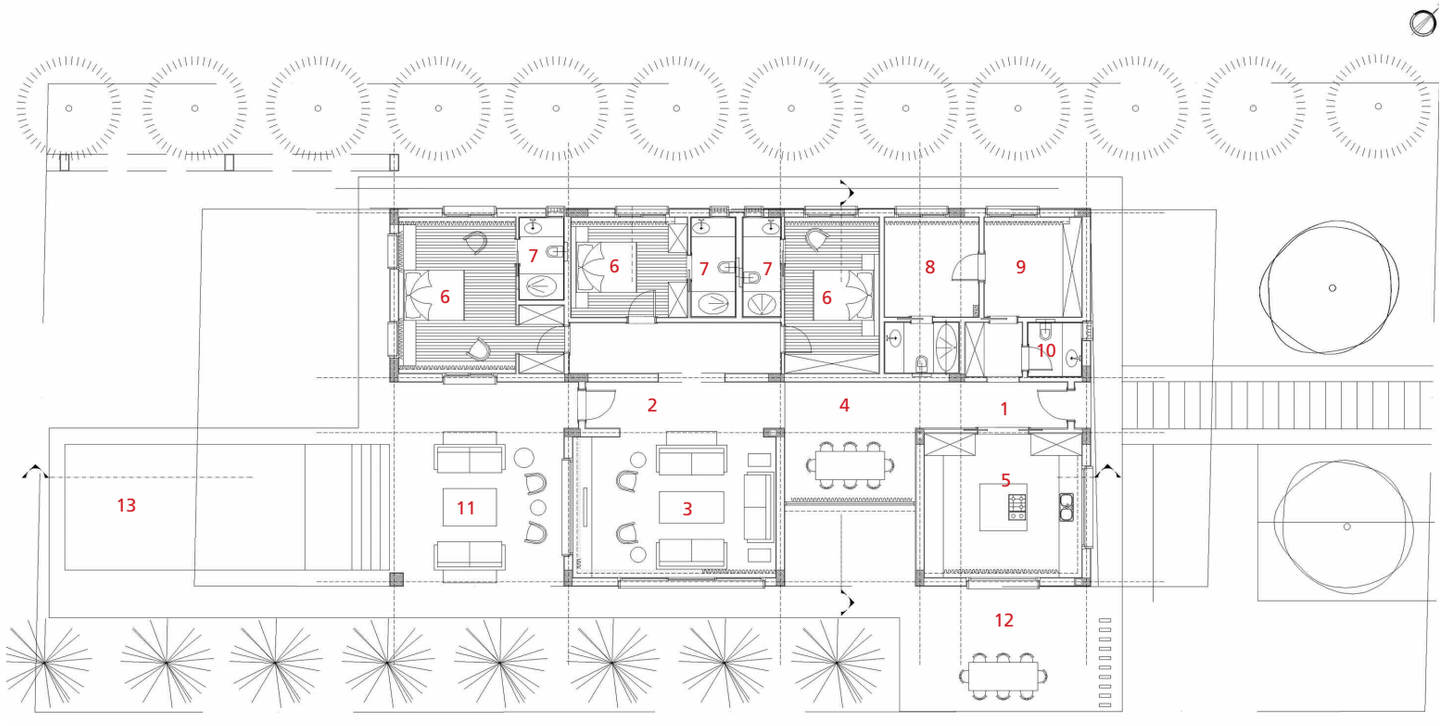

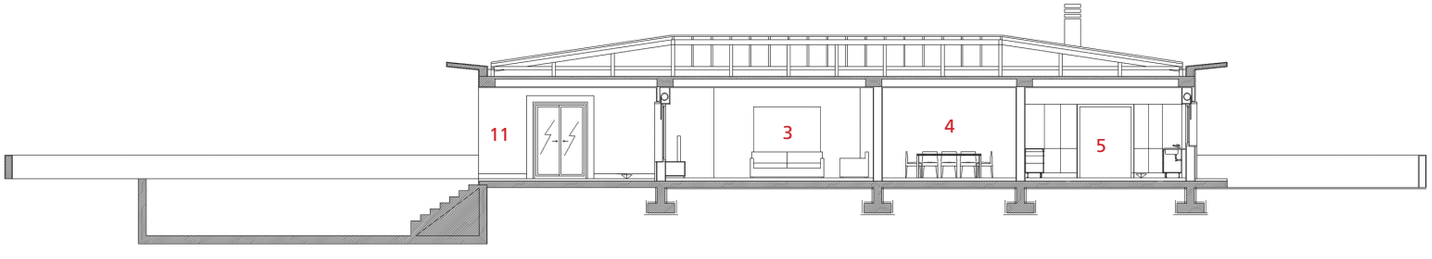

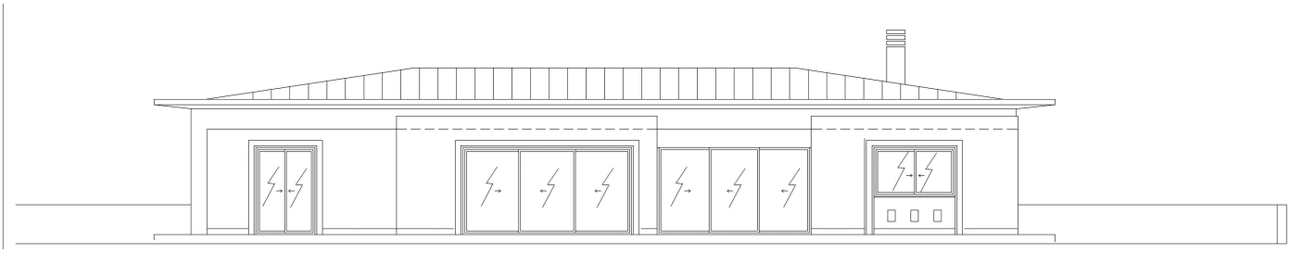

Kuzeybatı Cephesi

Kuzeydoğu Cephesi

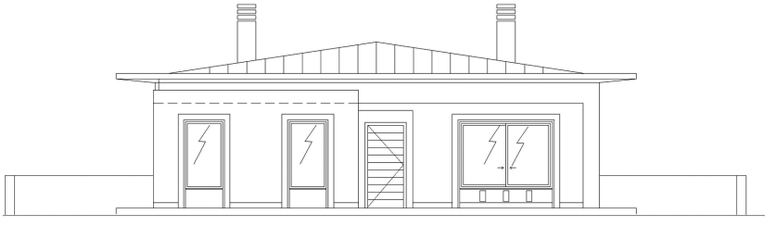

Güneybatı Cephesi

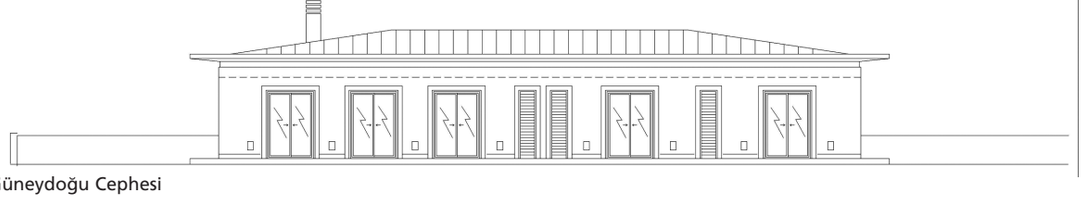

Güneydoğu Cephesi

Tereddüd ve Tekerrür

Mimarlık ve Kent Üzerine Metinler: 1873-1960 Akın Nalça, 2007

Editör	**: Bülent Tanju**
Kitap Tasarımı	**: Bülent Erkmen**
Yardımcı Editör	**: Tayfun Gürkaş**
Transkripsiyon	**: İrfan Dağdelen**
Baskı Öncesi Hazırlık	**: Bilge Barhana**
Yapım	**: BEK Tasarım ve Danışmanlık Ltd.**
Yayın Kurulu	**: Uğur Tanyeli – Akın Nalça – Bülent Erkmen**
Baskı	**: Mas Matbaa**
ISBN	**: 978-975-92059-4-2**

Mekan ve sergileme tasarım kuruluşu Akın Nalça Modular Spaces, tasarımla iç içe gelişen bütün disiplinlere uzanan ve bu disiplinlere düşünsel bir derinlik katmayı hedefleyen kalıcı çalışmalarını her yıl bir kitapla taçlandırıyor. 2003 yılında yayımlanmaya başlanan Akın Nalça Kitapları'nın beşincisi, "Tereddüd ve Tekerrür - Mimarlık ve Kent Üzerine Metinler 1873-1960", Türkiye Mimarlığının 19. yüzyıl sonundan 20. yüzyıl ortalarına uzanan bir kesitinde, dönemin önde gelen isimleri tarafından kaleme alınan metinleri günümüz okuruyla buluşturuyor.

Türkiye'de modern mimarlığın, kendi özgül anlayış ve birikimini geliştirerek serpildiği bu kritik dönemin tarihi metinlerini, mimarlık tarihçisi Bülent Tanju bir araya getirdi. Tanju, kitapta özellikle, okurların, tereddüd ve tekerrür olarak adlandırdığı bir tür görme ve konuşma formasyonu üzerine düşünebilmelerini sağlayacak metinleri seçerken, ara bölümlere kendi ipuçları ya da eskizlerini de kattı.

Montani Efendi'nin 1873'de kaleme aldığı "Malumat-ı Tarihçe"den başlayan, İsmail Hakkı, Ahmet Haşim, Mimar Aptullah Ziya, Abdülhak Şinasi Hisar, Mimar Behçet ve Bedrettin gibi isimlerin keyifle okunan makalelerine uzanan "Tereddüd ve Tekerrür"ün tasarımını ise Bülent Erkmen gerçekleştirdi.

Mimarlık tarihi anlamında olduğu kadar edebi anlamda da okura büyük bir zenginlik sunan yapıt, farklı tasarımı ve anlayışıyla da hemen dikkat çekiyor. Özellikle, kitabın eski Türkçe'yle kaleme alınan metinlerinde, sözcüklerin günümüz Türkçe'sindeki karşılıklarının son derece şık bir tasarımla verilmiş olması, kitaba ayrı bir değer katıyor.

Akın Nalça Kitapları'nın ilki, 2003 yılında yayımlanan, yine mimarlık tarihçisi Bülent Tanju'nun kaleme aldığı "Mimarlıkta Sıfır Noktasını Aramak? Han Tümertekin'in Yapıları-Yaptıkları Üzerinden Mimarlık Okumaları" adlı yapıt olmuştu. Onu, Uğur Tanyeli'nin kaleme aldığı "İstanbul 1900-2000 - Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak", Faruk Ulay'ın "Sürekli Bir Yenilginin Gölgesinde - Grafik Tasarım Manifestosu" ve Celal Üster'in derlediği tasarım üstüne 600'ü aşkın özdeyişten oluşan "Tasarımın Özüsözü" takip etti.

Mimar Olmak Nafi Çil, 2007

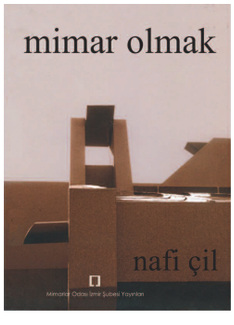

Tür / Cins	**: Mimarlık**
Dil	**: Türkçe**
Yazar	**: Nafi Çil**
Yayıncı	**: Mimarlar Odası İzmir Şubesi**
ISBN	**: 978-9944-89-280-3**
Baskı Tarihi	**: Haziran 2007**
Ebatlar	**: 17x23**
Sayfa	**: 476**

"Mimar Olmak" adlı kitabında Nafi Çil, duyarlı bir gözlem içinde gençliğini, mimar olmak için gittiği Güzel Sanatlar Akademisinde geçen yıllarını, mimar olarak mezun olduktan sonraki yaşamını yaratma etkinliği içinde anlatır. Ayrıca çağdaş mimariyi ve çağımız mimarisi içinde Türkiye'de uygulanan mimarlığı, mimarlık eğitimi veren okulları ve felsefi bir düşünce disiplini içinde mimarlık tarihinde yer alan çağdaş mimarinin yerini özgün bir görüşle, sanatçı kişiliği içinde ve büyük bir duyarlılıkla incelemektedir.

Nafi Çil'in "Mimar Olmak" kitabını Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nden edinebilirsiniz...